
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES · SCIENTIA · VERITAS
1817

AAN MIJN VROUW EN DOCHTERTJE.

JACOBUS BELLAMY.

Academisch Proefschrift

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in de Nederlandsche Letterkunde,

AAN DE

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

Dr. H. W. BAKHUIS ROOZEBOOM,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER WIS- EN NATUURKUNDE,

VOOR DE FACULTEIT VAN LETTEREN EN WIJSBEGEERTE TE VERDEDIGEN

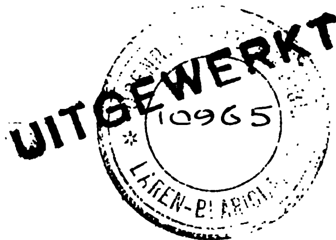
op Dinsdag 8 December 1903 te 4 uur

DOOR

JAN HOEKSMA,

GEBOREN TE DROGEHAM.

AMSTERDAM,

BOEK-, KUNST- & HANDELSDRUKKERIJ VOORHEEN GEBROEDERS BINGER,

1903.

Voorzeker zou ik aan den plicht der dankbaarheid te kort doen, indien ik niet met groote erkentelijkheid hier melding maakte van de welwillendheid der Hooggeleerde Heeren TE WINKEL, UHLENBECK, KAN *en* ROGGE, *waardoor het mij mogelijk was, althans enkele van hun gewaardeerde colleges te volgen.*

Inzonderheid U, Hooggeleerde TE WINKEL, *breng ik mijn dank voor het vele, dat ik van U in- en ook buiten Uw collegeuren heb mogen leeren.*

Aan het „Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen" te Middelburg, mijn dank voor de gelegenheid, welke het mij gegeven heeft van Bellamy's nagelaten papieren kennis te nemen.

JACOBUS BELLAMY.

Jacobus Bellamy [1]) werd 12 November 1757 te Vlissingen geboren. Zijn vader, Jacques Bellamy, die in zijn jongere jaren als lijfknecht bij den Raadsheer J. Hurgronje te Vlissingen gediend en later door diens voorspraak een kommiespostje bij de Middelen te water gekregen had, stierf reeds in 1762, zijn weduwe in behoeftige omstandigheden achterlatende. Waarschijnlijk verbeterden deze, toen de grootvader, eveneens Jacques Bellamy geheeten, die, in Zwitserland geboren, als bediende achtereenvolgens van een Engelschen en een Nederlandschen meester verschillende landen van Europa gezien en eenig geld overgehouden had, bij zijn schoondochter kwam inwonen. [2])

Het spreekt van zelf, dat het onderwijs van den jongen Bellamy zich bepaalde tot het in die dagen hoogst gebrekkige onderricht op de lagere school en tot de catechisatie. De bijbelsche geschiedenis trok den knaap bijzonder aan, vooral de verhalen van de dappere daden der oud-testamentische helden; want hij was van een krijgshaftigen aard. Gaarne ware hij dan ook soldaat geworden; maar om zijn moeder genoegen te doen, gaf hij dien wensch op. Den wapenrok heeft hij alleen gedragen bij een feestelijke gelegenheid, toen de Stadhouder in 1772 een bezoek aan Vlissingen bracht bij het tweede eeuwfeest der Vrijheid. De veertienjarige knaap droeg

---

[1]) Sedert Januari 1785 schreef hij zijn naam aldus; vóór dien tijd Bellami. Bellamy — „dat is zoo als mijn vader geschreven heeft en ik toen ik nog jong was." 31 Januari 1785 aan Fillis (van Vloten 138). [2]) Gedenkzuil 10 vg.

toen een door hem vervaardigd gedicht voor en werd daarvoor zeer geprezen. Het was echter niet de eerste maal, dat hij zich aan de poëzie waagde; in een versje van 1776 beweert hij, dat hij reeds op dertienjarigen leeftijd „der Zeeuwsche helden lof" zong. [1]) Onder zijn nagelaten papieren, berustende bij het Zeeuwsch Genootschap [2]), bevinden zich twee schoolschriften, waarvan het eerste getiteld is: Verscheyde Rymen, opgesteldt door Jacobus Bellamy anno 1772; op de laatste bladzijde van het tweede staat het jaartal 1777. Uit deze rijmen, welke dus gemaakt zijn tusschen de genoemde jaren, blijkt, dat Bellamy, die zich volgens zijn eersten levensbeschrijver Kuipers door een grooten lees- en weetlust onderscheidde, als knaap geen Nieuwland was. Deze en de overige verzen uit die jaren zijn alleen in zoo verre eenigszins belangrijk, als zij ons inlichten omtrent Bellamy's lectuur. Zijn lievelingsdichter is Jacob Zeeus; bij diens afbeelding schrijft hij tal van bijschriften; nu eens is hij een „Phenix in de Poëzy", dan noemt hij hem „Neerlands Nazo, tuk op teedre liefdezangen". Met Antonides, den „Goeschen zwaan" en Poot heeft hij ook veel op; hij leest „Vondels heldendigt", maar dat zijn litterair onderscheidingsvermogen nog zeer weinig ontwikkeld is, blijkt wel hieruit, dat hij le Francq van Berkhey den „eernaam" geeft van Vondels „broeder in de Poëzy". En nog in 1779 wijdt hij een lang gedicht aan dezen „beroemden man", dezen „poëet der Batavieren". Later zou hij anders over hem oordeelen. Cats noemt hij in een zijner nagelaten gedichten den „lieven dichter van zijn jeugd". Boven een enkel gedicht plaatst hij een motto uit De Decker; op de Gezangen van Lodenstein maakt hij een bijschrift.

Naar het voorbeeld van zijn modellen, schreef hij ook tal van gelegenheidsverzen, die hem de bewondering van de Vlissingsche burgerij bezorgden. Intusschen was er een ambacht voor hem gekozen; hijzelf schijnt voorliefde voor het schilderen te hebben gehad; maar zijn moeder, die de tegenspoeden des levens tot een practische

---

1) Ged. 24. 2) Waarnaar ik herhaaldelijk zal verwijzen (Z. G.).

vrouw hadden gemaakt, had beslist, dat hij bakker zou worden. Volgens Van Sonsbeeck was hij van 1769 tot 1772 bij een brood-, daarna tot 1775 bij een koekbakker in de leer. In 1776 diende hij bij een zekeren Kleeuwens, die intusschen op zijn ijver en belangstelling niet te roemen had. Meer stof tot tevredenheid had de Vlissingsche predikant J. W. te Water, bij wien hij op catechisatie ging en die van hem getuigt, dat hij boven al zijn medeleerlingen uitmuntte. Een vers, gedateerd 3 Juli 1777, [1]) waarin hij zijn leermeester voor het genoten onderwijs bedankte, weldra gevolgd door een uitvoeriger gedicht, [2]) gaf dezen aanleiding hem een fragment uit Van Harens Geuzen ter omwerking te geven; toen Bellamy daarin zeer goed was geslaagd, leende te Water hem de werken van enkele ,,Nederduitsche Poëten" en gaf hem eenig onderwijs in het Nederlandsch. En het was zeer noodig, dat de jonge dichter leiding kreeg. Tot nog toe — het is Bellamy zelf, die het getuigt — [3]) was er niemand, die zich met hem bemoeide; men zei, dat hij ,,zeer zoet begon te rijmen"; op het voorbeeld van zijn modellen schaarde hij in zijn gelegenheidsverzen ,,alle Goden en Godinnen, Nymphen en Najaden in rijmende gelederen". Het onderwijs van Te Water bracht hem zoo ver, dat hij zonder grove fouten kon schrijven; ook zijn smaak ontwikkelde zich: de lezing van een zeker dichtstuk deed hem plotseling duidelijk inzien, wat hij al een poos vaag had gevoeld, ,,dat men het waare, eenvouwige gevoel der natuur, in zijne gedichten m a g en m o e t uitdrukken." [4])

Er was dus vooruitgang in alle opzichten en dominee Te Water werd hoe langer hoe meer overtuigd, dat Bellamy's ,,vernuft te edel, zijn schrandere geest te verheven was, dan dat hij den verderen leeftijd met brood- en koekbakken zou moeten doorbrengen". [5]) Hij sprak met den burgemeester Lambrechtsen van Ritthem en met enkele andere Vlissingsche heeren over zijn beschermeling; men besloot hem te laten opleiden voor de Hoogeschool.

---

[1]) Ged. 30. [2]) ib. 31. [3]) Brief aan Kleyn, voor Gez. blz. VII.
[4]) ib. blz. X. [5]) Gedenkzuil 21.

De rector van de Latijnsche School te Vlissingen, van Cruysselberghen, nam op zich, den toen tweeëntwintigjarigen Bellamy de beginselen van het Latijn te leeren. Deze verliet nu, zooals Kuipers zegt, ,,den baktrog en de dienstbaarheid". Zijn vorderingen in de talen — waarschijnlijk kreeg hij ook eenig onderwijs in de moderne talen — waren echter minder groot dan men van hem verwacht had. De studie der oude talen trok Bellamy maar matig aan; ver heeft hij het in de kennis er van ook niet gebracht. Hij vindt het wel een schoon vooruitzicht, dat later ,,Ovidius zijn zangheldin zal bekoren", dat ,,Secundus vlugge geest met [z]ynen geest vereend, den roem der liefde zal zingen", en daarom kan,

,,al is den berg der wijsheid steil,
al zijn er diepten zonder peil,
niets zijn geest verschrikken"; [1])

maar voorloopig kan hij ,,nog geen kleine thema's maken" en zelf erkent hij, dat hij niet heel hard werkt voor het Latijn; als hij ,,vier uuren met een matigen ijver [2]) zijn letteroefeningen betracht heeft, [3]) poogt hij zich zelven wijs te maken, dat het wel is voor dien dag. Hij heeft ook nog zooveel meer te doen. De oude leeslust was niet verdwenen; uit den pas aangehaalden, langen brief blijkt, dat hij althans den Grandisson van Richardson gelezen had; hij spreekt over de ,,maagschap der Schilder- en Dichtkunde", die hij ,,met al zijn hart toestemt"; hij maakt dus niet alleen een groot aantal versjes, maar hij theoretiseert ook op de toen gebruikelijke wijze over het wezen der poëzie; verder schrijft hij proza; in den meergenoemden brief vindt men ,,in een poeëtischen stijl" het verhaal van de bekende schipbreuk van de Woestduin, dat in de Letteroefeningen opgenomen werd. [4]) Maar hij wandelt ook graag op eenzame wegen en dan rollen de tranen hem langs de wangen; want hij is dikwijls droefgeestig gestemd; sedert 1776 of 1777 [5]) is hij hopeloos verliefd op Francina Baane, de dochter van een koopvaardij-kapitein met eenig fortuin.

---

[1]) Versje van 1778 Z. G. [2]) Cursiveering van mij. [3]) Brief van 24 Juli 1779 Z. G.
[4]) 1779. II blz. 298. [5]) Van Vloten bl. 7.

In een versje van 1777 vraagt hij :

,,Vergeef mijn stouwtheid, zoo 'k u immer heb gehoond.
Door al te veel uw lof op blijden toon te zingen." [1])

Hij weet wel, dat hij haar niet waardig is; immers hij ,,kan op goed nog hooge afkomst roemen"; maar toch — ,,wie voed zig niet met aangename droomen?" Het was eerst een ,,streng bevel' uit haar mond, dat zijn ,,stoutheid heeft gedwongen, om nimmermeer tot (haar) te spreeken van (z)ijn min." [2]) Geen wonder, dat hij de eenzaamheid zoekt. Bovendien houdt hij zich graag met zich zelf bezig; hij dweept met Lavater, leest diens dagboek en op het voetspoor van den Züricher predikant houdt hij ook zelf, hoewel niet langer dan een week, zulk een geheim dagboek aan, 1780. Ook heeft hij correspondentie te voeren; immers sedert begin 1779 is hij aankweekeling van het Haagsche Genootschap Kunstliefde spaart geen Vlijt, welks voorzitter hem aanmerkingen zendt op ingeleverde dichtstukjes, welke hij verbeteren moet. Hij leest de talrijke politieke vlugschriften, zooals bijna het geheele opkomende geslacht is hij de patriotsche beginselen toegedaan en vooral na het uitbreken van den oorlog met Engeland voelt hij den smaad diep over het verval van de Republiek; maar ook de Letteroefeningen leest hij trouw en een beoordeeling van de Bardietjes [3]) brengt hem op de gedachte ook rijmlooze gedichten te maken, die aan het genoemde tijdschrift opgezonden en daarin opgenomen worden. Als in 1780 de verloofde van Francina sterft, en er mogelijkheid bestaat, dat zij hem eerlang, nu zijn vooruitzichten zooveel beter zijn geworden, niet zal afwijzen, zijn zijn gedachten voortdurend bij haar; als zij hem niet vriendelijk aankijkt, dan is de ,,gansche natuur aaklig" voor hem, [4]) en wenscht hij naar den dood. Maar als zij hem aanlacht, dan gevoelt zijn ziel ook ,,folteringen" om haar: ,,Gij spot," vraagt hij, ,,met mijne liefde en lacht mij vriendlijk aan?" [5])

---

[1]) Z. G. [2]) Z. G. 1778. [3]) Amst. W. Holtrop. 1779. [4]) Van Vloten 6.
[5]) Z, G. 1780.

En in een ander versje van 1780 verklaart hij:

Nu eens vreezen, dan eens hopen,
Zoo rold vast mijn leven heen.

Eindelijk waagt hij het, haar schriftelijk nogmaals zijn liefde te verklaren. [1]) En zij neemt hem aan, zeer tegen den zin van haar moeder — de vader was overleden — die, ook later, niets van hem wilde weten en eerst in 1784 toestond, dat hij bij haar aan huis kwam. Achter moeders rug dus zagen de gelieven elkaar; en Bellamy zelf verbaast zich er over, dat „er nog niets van uitgekomen is", ofschoon hij ,,dikwils op den klaaren dag" bij Fillis geweest is. [2]) Maar als hij ,,gelegenheid gevonden heeft om haar voor een kwartier uurs alleen te spreken", dan zijn ,,zijn gedagten verstrooit" voor den geheelen middag. Van zijn wisselende stemming dragen verscheidene gedichtjes uit dien tijd de blijken, [3]) beurtelings

,,himmelhoch jauchzend, zum Tode betrübt"

is er wel de lust tot dichten en droomen [4]) maar zal de drang tot geregeld en hard werken niet groot geweest zijn. Toch achtte men hem in 1781 voldoende onderlegd om hem naar de hoogeschool te durven zenden. Zijn beschermers trachtten nu de noodige fondsen te vinden om daaruit de kosten van de studie te bestrijden. De heer Lambregtsen deed moeite bij verschillende aanzienlijke mannen te Vlissingen en Middelburg; een twintigtal verbonden zich tot een jaarlijksche bijdrage van twee tot acht Zeeuwsche rijksdaalders, te beginnen met 1 Maart 1782, „ten tijd toe hij (Bellamy) proponent" zou zijn geworden. [5])

Door bemiddeling van Van Cruysselberghen kreeg Bellamy een beurs van 300 gulden uit het fonds Swart; [6]) zoo spoedig mogelijk moest hij naar Utrecht, want met 1 September 1781 was de beurs vrij geworden. „Het fonds van den heer Van Borselen is ook ten uwen dienste," schrijft Broes aan Bellamy [7]); van deze beurs heb

---

1) Van Vloten 6—8. 2) Z G. Jan 1782. 3) Van Vloten 8—11 en Z. G.
4) „ik heb dezen nademiddag genoegzaam geheel besteed tot het scheppen eener Anacreontische Ode." Z. G. 1781 5) Hun namen Z. G.
6) Volgens testamentaire beschikking van Mathijs Swart, krankbezoeker te Amsterdam, tot ondersteuning van studenten in de godgeleerdheid te Utrecht.
7) 31 Maart 1782 Z G.

ik niets te weten kunnen komen. Nog deed men moeite in den Haag, maar ,,dat sprong af en rustte geheel op eene verkeerde informatie. [1]) Later, omstreeks het begin van 1784, verkregen Lambrechtsen en Broes voor hem de inkomsten uit een legaat, waarover de Haarlemsche pensionaris Zeebergh de beschikking had, waardoor hij ,,op een jaarlijksche vermeerdering van 100 dalers" staat kon maken. [2])

In Maart 1782 trok Bellamy naar Utrecht. De vreugde over zijn verheffing was niet onverdeeld. Droef was hij te moede, omdat hij Fillis moest verlaten en diep griefde het hem, dat het hem niet eens vergund werd, afscheid van haar te nemen; ,,even of (hij) de snoodste der menschen was, behandelde men (hem)." Bellamy kwam te Utrecht aan, onvoldoende voorbereid voor de studie, met juist genoeg kennis van het Latijn om de colleges te kunnen volgen; te kort schietend in kennis van het Grieksch en Hebreeuwsch; zeer weinig bedreven in de moderne talen. [3]) Maar hij kwam er ook aan als iemand, die reeds zekeren naam had. Op weg naar Utrecht vertoefde hij een paar dagen te Amsterdam; zijn Vlissingsche vriend, de koopman J. v. d. Woordt, had hem een brief meegegeven voor den uitgever P. den Hengst. Deze bracht hem onmiddellijk in kennis met den ouden heer De Bosch, die in zijn album schreef en met G. Brender à Brandis, den verzamelaar van het Taal-, Dicht- en Letterkundig Kabinet, [4]) die wel dacht, dat B. (de schrijver van eenige Anacreontische stukjes in den eersten jaargang) Bellamy was".[5]) Den Hengst besprak met zijn gast het plan voor de uitgaaf van de Oden, die dan ook in 1782 onder den titel: Gezangen mijner Jeugd, echter zonder naam van den dichter, verschenen.

En ook te Utrecht, het middelpunt van de snel opkomende Patriotsche beweging, werd Bellamy zeer goed ontvangen; immers, men wist daar ,,vrij algemeen, wie Zelandus was", [6]) de dichter

---

[1]) Van Vloten 96 [2]) Van Vloten 26.
[3]) Gedenkzuil 72: „de oude en latere meesterwerken van Griekenland, Italië, Duitschland, Engeland, Frankrijk en Spanje, kende hij, of geheel niet, of alleen uit vertalingen."
[4]) Amsteldam bij C Groenewoud, sedert 1781 [5]) Van Vloten 30 [6]) Van Vloten 42.

van Concordia et Libertate en van den Oproep aan de Vaderlandsche Jongelingen, beide opgenomen in de Post van den Neder-Rhijn.[1]) Weldra was hij ,,bij veel menschen daar zeer wel gezien";[2]) bijna onmiddellijk na zijn komst maakte men hem, ,,zonder dat hij zelf er iets van afwist", lid van Dulces ante omnia Musae.[3]) Dit laatste vooral was van veel belang voor Bellamy; want hij, de onervaren nieuweling, die met naieve opgetogenheid vertelt van een concert, dat hij te Utrecht heeft bijgewoond, [4]) kwam daardoor in kennis met een aantal jongelui, die in jarental beneden, maar in kennis en ontwikkeling ver boven hem stonden, en die zich aangetrokken gevoelden tot den openhartigen, geestdriftigen jongen Zeeuw, van wien z ij althans wisten, dat hij Anacreontische versjes schreef in de Vad. Letteroefeningen, bijdragen leverde voor het Kabinet van Brender à Brandis, patriottische liedjes zong in de Post, lid was van het bekende Haagsche Genootschap Kunstliefde spaart geen Vlijt en op het punt stond een bundel gedichten uit te geven.

Het gevoel van eenzaamheid, dat Bellamy in de eerste dagen te Utrecht drukte, [5]) duurde dan ook niet lang. Spoedig kon hij vrienden genoeg krijgen; soms kwamen er zes tegelijk op zijn kamer stuiven bij Tesschemaker op de Oude Gracht, [6]) en ,,onder die zelfs proponenten", verzekert hij zelf met eenigen trots, ,,die niets liever wenschten dan zijn vrienden te zijn."

De kring van Bellamy's vrienden was echter tamelijk beperkt; de meeste waren leden van Dulces; zij vormden in dit genootschap een kleinere vereeniging; vier van hen — Kleyn, Hinlopen, Rau en Bellamy — kwamen iedere week bijeen[7]) ten huize van Hinlopen, den eenige, die reeds een positie bezat en in 1782 op tweeëntwintigjarigen leeftijd raad in de vroedschap, in Dec. 1783 secretaris van het gerecht in Utrecht werd. Kleyn en hij moeten in de eerste plaats genoemd worden onder Bellamy's vrienden. Van den eerste getuigt Bellamy reeds in April 1782 : ,,van alle vrienden, die ik

[1]) N°s 47 en 51. [2]) Van Vloten 44. [3]) Van Vloten 40. [4]) Van Vloten 31.
[5]) Van Vloten 39. [6]) Voor 70 gulden per jaar voor hem gehuurd. Z G.
[7]) Gedenkzuil 206 en 203.

immer had, komt deze het meest met mij overeen. Zijn karakter, zijn denkwijze zijn evenals die van Bellami. Alleen is hij wat stiller, en uit dien hoofde noemt hij mij zijnen vriend den huzaar." [1]) Kleyn promoveerde in 1783 en vertrok nog in hetzelfde jaar naar de Hooge Zwaluwe. Maar in den korten tijd van hun samenzijn te Utrecht was hij Bellamy's raadsman bij de uitgaaf van de Gezangen mijner Jeugd. ,,Onderling verdeelden (wij) de stukjes," vertelt hij in zijn Anakreontische Offerhanden, ,,die (Bellamy's) jeugdige gezangen uitmaken". Met Hinlopen echter werd de omgang dagelijks hartelijker en inniger. In den eersten tijd was hun ,,verbindtenis meer gegrond op hun onderlingen smaak voor de Dichtkunst";[2]) maar later, toen Bellamy bedaarder was geworden, en Hinlopen zijn in den grond uitstekend karakter had leeren kennen, toen ze zelfs bleken ,,in godsdienstige wending van gedachten" overeen te komen, zagen zij elkander dagelijks, [3]) zonder ooit eenig verschil te hebben, hoe vrij en openhartig zij elkander alles ook zeiden. En hiervoor bestond zeker dikwijls genoeg aanleiding; want als politicus was Hinlopen een zeer gematigd man en gingen zijn denkbeelden veel minder ver dan die van zijn vriend. Enkele brieven van hem aan Bellamy zijn bewaard; daarin geeft hij zijn oordeel over sommige stukken in den Poëtischen Spectator en wijst hij Bellamy op fouten. Hij is Bellamy's meest intieme vriend; hij waakt aan diens sterfbed en zijn kiesche zorg reikt verder nog dan een plechtige begrafenis.

Dat Bellamy zich in de korte jaren van zijn verblijf te Utrecht zoo snel ontwikkelde, zóó dat hij het middelpunt kon worden van een clubje zeer begaafde studenten, had hij voor een goed deel aan zijn vrienden, inzonderheid aan Kleyn en Hinlopen te danken. Van Kleyn had hij ,,zuiverheid en keurigheid in de versificatie kunnen leeren"; reeds als knaap toch had deze van den Dordschen rector Van Dorp privaat-onderwijs in de Latijnsche prosodie ontvangen; in de theoretische kennis van prosodie, metrum en rhyth-

---

1) Van Vloten 44. 2) Gedenkzuil 204. 3) Gedenkzuil 205, 203

mus muntte hij later dan ook uit; hij gebruikte de versmaten der Ouden, voornamelijk de Alcaische, voor de ode en gaf in 1782 het eerste deeltje van zijn Oden en Gedichten uit; hij was daarmee, volgens Ockerse, [1]) „de eerste, voor zoo veel men weet, die eene verzameling van Nederduitsche rijmlooze gedichten in den trant van Alcaeus, Horatius en Klopstock uitgaf"; zijn muzikaal gehoor, nog verfijnd door het onderricht van Nieuwenhuyzen, den Utrechtschen organist, zijn en ook Bellamy's vriend, was hem bij het opstellen van zijn gedichten een zekere gids. Ook Bellamy is overtuigd, dat vooral de „ongerijmde verzen zuiver en harmonisch moeten zijn", en hij raadt zijn jongen vriend Van der Woordt, zich „in de mengeling van staande en slepende verzen" het meest te laten geleiden door het oor. [2])

Hinlopen, de zoon van den Utrechtschen predikant, dien Bellamy zeer vereerde, stond in kennis, vooral van talen, oneindig ver boven zijn vriend; volgens Ockerse dichtte hij in het Nederlandsch, Latijn, Fransch, Hoogduitsch en Engelsch en is het zeer te betreuren, dat hij te gering oordeelde over zijn eigen werk om iets uit te geven. In den intiemen vriendenkring zal hij zijn verzen voorgedragen hebben.

Kleyn en Hinlopen waren persoonlijk bekend met Jung Stilling, Hinlopen correspondeerde met Lavater; voor beide deze mannen gevoelde ook Bellamy groote vereering; ook hij meent uit de lijnen van het gelaat iemands karakter te kunnen bepalen; hij draagt Mens, zijn uitgever op, een mooi exemplaar van de Gezangen aan Lavater te zenden. De lezing van Stillings jongelingsjaren en vreemdelingschap [3]) in het laatst van 1785 roert hem tot tranen toe. Voor een klein deel zal men deze tranen misschien op rekening willen stellen van de sympathie van den ex-bakker voor den gewezen kleermaker; immers „ook hem (B.) hadden de stormen van dit leven om 't hoofd geloeid"; in hoofdzaak echter is het de overeen-

---

1) Ockerse in Rec ook der Rec 1807. 71–90. 2) Gedenkzuil 315.
3) Heinrich Stillings Jugend, Jünglingsjahre, Wanderschaft was door Goethe's bemiddeling in 1778—1778 verschenen.

stemming in piëtistische denkwijze, die Bellamy in een van zijn laatste gedichten — aan Stilling, Dec. 1785 — doet besluiten:

Stilling, 'k wil mijn God ook vreezen,
En gij zult mijn voorbeeld zijn.

Als Hinlopen zeer bedreven in velerlei talen was ook Sebald Fulco Joh. Rau, de zoon van den professor in de Oostersche talen te Utrecht, een Duitscher van geboorte, op twintigjarigen leeftijd Waalsch predikant en twee jaren later hoogleeraar te Leiden, in 1807 gestorven. Het was tengevolge van een afspraak met hem, dat Bellamy zijn veelbewonderd Roosje, Rau zijn romance Ewald en Elize dichtte, die Huet tot zulk een onheuschen uitval verleidde. [1]) Tot zijn dood toe bleef Rau de bewonderaar van Zelandus, zooals hij Bellamy altijd noemde.

Behalve de genoemden, die in hun wekelijksche bijeenkomsten de nieuwste Duitsche dichters lazen — Haller, Klopstock, Von Kleist, Gleim, Bürger en Hölty — [2]) behoorden tot dezen zelfden kring nog een aantal anderen, die dus ook tot Bellamy's vrienden gerekend moeten worden.

W. A. Ockerse, de schrijver van den Gedenkzuil op het graf van Bellamy, 1822, komt op de naamlijst van Dulces ante omnia Musae van 1782 reeds voor als predikant te Baarn en Eembrugge, waar hij echter, volgens dien Gedenkzuil, eerst in 1783 werd bevestigd. [3]) In ieder geval is hij niet lang met Bellamy tegelijk te Utrecht geweest; hetzelfde is het geval met Chevalier en Van Gogh. Willem Carp, een Amsterdammer, trad weinig op den voorgrond; van Adriaan Uyttenhooven, uit Naarden, die met evenveel tegenzin als Bellamy zich voorbereidde voor het predikambt, zijn een groot aantal brieven bewaard, [4]) die en van zijn liefde voor Antoinette Ockerse, sedert 1784 de vrouw van Kleyn, getuigenis afleggen en van zijn groote vereering voor zijn vriend, die hem wel eens wat uit de hoogte behandelde; van hem is de droom van Nergal den Wijzen in het tweede stukje van de Proeven voor het Verstand, den Smaak en het Hart en de Recensent in den Poët. Spectator.

[1]) Litt. Fant. en Krit XXIV, blz. 41. [2]) Gedenkzuil 253. [3]) Ald 170. [4]) Z. Gen.

Sedert 1784 toch kwamen uit den kring van Bellamy's vrienden een paar geschriften voort, de genoemde Proeven en de Poëtische Spectator. De uitgaaf van deze beide werkjes bewijst, hoe zeer Bellamy in 1785 het middelpunt van den kleinen kring geworden was. Toen hij met Kleyn en Ockerse in 1784 de Proeven ging uitgeven en Hinlopen, Rau en Carp uitgenoodigd werden mee te werken, werd Bellamy redacteur, omdat hij te Utrecht woonde en met den uitgever Van Vloten bevriend was, [1]) voor een goed deel dus om redenen van practischen aard. In het eerste deeltje van deze Proeven, die ,,veel smaaks vonden bij het kunstminnend gedeelte der Natie", is het grootste aantal bijdragen van Ockerse, van Bellamy de rest op een enkele uitzondering na; het tweede deeltje is echter bijna geheel van zijn hand. De Poëtische Spectator, die in 1785 bij Bellamy's vriend Mens te Amsterdam uitkwam, was geheel zijn tijdschrift; slechts weinige bijdragen zijn niet door hem geschreven; hij alleen beslist over het al of niet opnemen. De Spectator, die een eenige plaats onder de tijdschriften dier dagen in zou nemen, immers bij te dragen „tot verbetering van den goeden smáak", was het uitsluitend oogmerk, neemt dan ook in 's dichters laatste levensjaar bijna al zijn tijd en belangstelling in beslag.

Met vele andere mannen in en buiten Utrecht was Bellamy bovendien bekend en in meerdere of mindere mate bevriend. Met Ondaatje, evenals hij aankweekeling van het Haagsche Genootschap, woonde hij sedert 1783 in hetzelfde huis; door hem kwam hij in aanraking met de Utrechtsche patriotten; de burgerwapening had vooral zijn sympathie; een officier van een gehuurd leger is voor hem niet meer dan ,,een gewapende slaaf".

Sedert 1784 was Van der Palm met Bellamy in kennis gekomen en lange jaren daarna (1820) heeft deze getuigd, van hoeveel ,,nut en vrucht de ontmoeting van den beroemden Vaderlandschen zanger voor zijn volgend leven geweest was". [2]) Zoo dikwijls hij dan ook in Utrecht kwam bezocht hij Bellamy en bracht vele uren met hem alleen door. [3])

---

[1]) Ockerse in den Rec. ook der Rec. 1809. 261—272. [2]) Gedenkzuil 251. [3]) Ald 259.

Een geheel eigenaardige plaats onder Bellamy's vrienden neemt de Amsterdamsche uitgever A. Mens Jansz. in. Hij was een zwager van Den Hengst, [1]) te wiens huize hij waarschijnlijk met Bellamy kennis maakte. Weldra was de verhouding tusschen de beide mannen, ondanks het tiental jaren verschil in leeftijd, [2]) zeer vriendschappelijk. Als Bellamy met de vacanties naar huis gaat of van daar terugkomt, reist hij altijd over Amsterdam en bezoekt Mens; bovendien stapt hij herhaaldelijk aan de Berebijt uit de schuit om een of meer dagen bij hem te gaan logeeren en zijn zuster te zien, getrouwd met een zekeren De Bruyn; voor haar en haar kinderen gevoelt hij groote vriendschap. Hij schrijft geen brief aan Mens, waarin hij hem niet opdraagt zijn zuster te groeten; hij is in het huis van De Bruyn een welkome gast; hij schrijft er een brief aan Fillis, terwijl ,,twee jongeheeren en een klein juffertje hem het schrijven lastig maken", [3]) de Bruyn houdt hem op de hoogte van zeer huiselijke zaken, die ons in staat stellen den aangroei der familie niet slechts te volgen, maar zelfs vooruit te loopen; juffrouw de Bruyn maakt hem een paar kousebanden en Bellamy geeft haar in een dollen brief [4]) verslag van de plechtigheden, waarmede deze kousebanden in gebruik zouden zijn genomen. Mens is zijn kassier in Amsterdam en int op zijn verzoek elke drie maanden, meestal reeds vóór den vervaldag, het verschenen kwartaal van zijn beurs; hij koopt op auctics boeken voor hem en onderhandelt namens Bellamy met den teekenaar van een vignet voor de Vaderlandsche Gezangen. Op zijn beurt vraagt hij Bellamy naar diens oordeel in zake uit te geven werken; hij wil hem vertaalwerk opdragen, maar hij geeft hem ook den goeden raad om toch vooral vlijtig te

---

[1]) 30 April 1773 werd P. den Hengst in ondertrouw opgenomen met Geertruy Mens 21 Juli 1769 had Den Hengst (uit Delft) het poortersrecht in Amsterdam gekocht, 24 Juli 1769 werd hij ingeschreven in 't boekverkoopersgilde.

[2]) Anthony Mens Janszoon, de zoon van een broodbakker, werd 21 Juli 1772 als poorter, 6 dagen later als boekverkooper ingeschreven 16 Maart 1780 werd hij, 33 jaren oud, in ondertrouw opgenomen met Sara Munnikhuysen, de 35-jarige dochter van den kok en pasteibakker Frans Munnikhuysen 1 Mei 1786 hertrouwde hij met Amelia Maria Redeker, uit Gouda. Hij woonde toen in de St Luciënsteeg, waarschijnlijk in het huis, waarin zijn eerste schoonvader had gewoond. Munnikhuysens zoon, Anthony Ernst, de uitgever van Sterne's vertaalde werken, werd 2 Aug 1775 als boekverkooper ingeschreven. [3]) Z. G. 1785. [4]) Tijdschrift XV, 248.

studeeren. Beide zijn vurige patriotten en bejammeren den loop van zaken in 1785. Een groot aantal brieven, door van Vloten slechts voor een deel uitgegeven, bewaart de herinnering aan hun trouwe vriendschap. Nog den 31sten Januari 1786, weinig meer dan een maand voor zijn dood, gaat Bellamy, ofschoon reeds ziek, naar Amsterdam, waarschijnlijk om met Mens, die in den laatsten tijd alles uitgaf, wat hij publiceerde, te spreken over den Spectator.

Een drukke correspondentie voerde Bellamy verder met Ds. B. Broes te Vlissingen, die, ofschoon niet ouder dan hij, reeds in 1784 professor te Leiden werd, maar de trouwe vriend bleef van den Utrechtschen student, die zoo sukkelde met het beetje Grieksch en Hebreeuwsch, dat hij kennen moest. Maar ook de andere Vlissingsche vrienden werden niet vergeten; inzonderheid voelde hij vriendschap voor den koopman J. van der Woordt, die ook zelf de dichtkunst schijnt beoefend te hebben en wiens zoon Anthony Bellamy's raad inwint omtrent de beoefening der kunst. Tegen Ds. J. W. te Water, sedert 1785 insgelijks professor te Leiden, en den heer Lambrechtsen, zijn oudste beschermers, schijnt hij meer te hebben opgezien, te oordeelen althans naar de enkele aan hen gerichte brieven, die nog over zijn. [1]) Met verschillende uitgevers had hij connecties; Den Hengst, Van Vloten en Mens zijn reeds genoemd; Corbelijn te Vlissingen geeft zijn Kaperslied uit (1782); Van Paddenburg, de uitgever van de Post, vraagt hem eens aan te loopen, wanneer hij in Utrecht komt, Loosjes te Haarlem bespreekt met hem de uitgaaf van een maandblad, de(n) Vaderlandsche(n) Dichter, [2]) Plaat houdt hem op de hoogte van de politieke toestanden in den Haag; Munnikhuysen te Amsterdam bezoekt hem in Utrecht. [3])

Het is dus niet te verwonderen, dat Bellamy met zijn groote voorliefde voor litterairen arbeid en met zijn belangstelling in de wapenoefeningen der Utrechtsche burgers, weinig tijd overhield voor zijn theologische studiën, die hem bovendien niet aantrokken, terwijl hij in 't geheel geen roeping gevoelde voor het predikambt. Een trouw bezoeker van de colleges was hij dan ook niet. De schuld

---

1) Z. G. 2) Z. G. 3) Van Vloten 71.

lag in dezen niet bij de theologische faculteit, want deze was uitstekend bezet. Trouwens de Utrechtsche Hoogeschool had in de achttiende eeuw een goeden naam. In 1740 zou zelfs Chr. Wolff een professoraat aangenomen hebben, indien niet Frederik II hem te Halle had hersteld in de waardigheid, waaruit onverdraagzaamheid hem had verdreven. Tusschen 1750 en 1770 kwamen vier Duitschers als hoogleeraar naar Utrecht. [1]) Daarentegen werd J. de Castillon in 1764 uit Utrecht naar Berlijn geroepen; zijn plaats werd ingenomen door J. F. Hennert, die onder Sulzer en Euler te Berlijn, bij Delisle te Parijs wiskunde had gestudeerd, die de leermeester werd van onzen van Swinden, en van wiens college over de logica Bellamy had kunnen profiteeren, als zoo veel andere toekomstige Christen-leeraren inderdaad gedaan hebben, indien hij de moeite had willen nemen er te verschijnen. De hoogleeraar G. Bonnet, die zeer bevriend was met zijn collega M. Tydeman, met H. v. Alphen en Hinlopen Sr., had evenals zijn ambtgenoot C. Segaar, den naam een zeer welsprekend kanselredenaar te zijn; zijn groote verdiensten worden geroemd voor de verbetering van de predikwijze. Hij was Bellamy zeer genegen; 17 Maart 1785 preekte deze voor het eerst; ,,de preek is, zooals gij begrijpt," schrijft hij aan Fillis, ,,onder Prof. Bonnet." [2])

Sebald Rau, de vader van Bellamy's vriend, doceerde de Oostersche talen en de oudheidkunde; studenten uit de Paltz kwamen zijn lessen volgen. Ook de Hongaren hadden in de achttiende eeuw den trek naar Utrecht, gelijk zij een eeuw vroeger gewoon waren geweest Groningen te bezoeken. [3])

Maar Bellamy had geen lust dominee te worden. Men had hem echter voor het predikambt bestemd, ,,niet omdat men oordeelde, dat deeze kring best voor hem geschikt ware, maar om dat, in ons Gemeenebest, alwaar men niet, gelijk in Koninkrijken, jaargelden geeft, aan fraaye Vernuften, die hun de vryheid laaten, om, naar hunnen smaak te werken, dit het bijna eenige middel is, om zulken

[1]) S Rau 1750, C. Saxe 1752, J. D Hahn 1753, J. F. Hennert 1764.
[2]) Van Vloten 141. [3]) Jonckbl. Gedenkb. der Hoogeschool te Gron. blz. 49.

als Bellamy, te verheffen en ten eerlijken bestaan te brengen, hoewel echter, hierdoor, meenig Genie verongelukt, en der Kerke weinig voordeels wordt aangebragt."[1])

De Middelburgsche predikant, die deze regelen schreef, heeft zeker de vrees gekoesterd, dat ook Bellamy niet terecht zou komen; in April 1784, bij een bezoek te Utrecht, zei hij tot hem: ,,Gij moest geen predikant worden, gij zijt er niet toe geschikt, en uw talenten, die ons vaderland tot eer zouden verstrekken, zult gij moeten begraven. Kon ik u een ambt bezorgen, al was het slechts van *f* 800, hoe groot zoudt ge kunnen worden." En Bellamy, die aan Fransje mededeeling doet van het gesprokene, voegt er de verzuchting aan toe: ,,Ja, Fransje, dat dominee worden! — maar, dan wordt mijn ziel bedroefd." Men heeft het dikwijls voorgesteld, alsof Bellamy's tegenzin tegen zijn toekomstig ambt met de jaren verminderde en aan het eind van zijn leven vrij wel verdwenen was. Tot die voorstelling geven des dichters eigen uitlatingen echter geen recht. Eer tot het tegendeel. Hij heeft geen lust in de studie van Grieksch en Hebreeuwsch en vordert dan ook weinig in die taal, ofschoon hij er privaat-onderwijs in krijgt; zijn hoofd is vol van andere zaken; en als hij aan zijn domineeschap denkt, vergalt hem die gedachte zijn pleizier. Hij heeft in den brief aan Van Alphen een ode geplaatst, waar hij bijzonder tevreden over is, schrijft hij aan Mens; maar hij laat er onmiddellijk op volgen, dat hij in de Kerstvacantie ,,in Amsteldam voor een eerwaardige vergadering zal moeten verschijnen! O, Bellami!"[2]) Van de resultaten van dit bezoek aan Amsterdam vernemen we verder niets, wel, dat hij bij die gelegenheid een avond heeft doorgebracht bij de juffrouwen Wolff en Deken, die hij zoo lang reeds had verlangd te zien, en dat de laatste toen gezegd heeft hem onder duizenden te zullen herkennen aan zijn oogen,[3]) en de indruk, dien de beide vrouwen op hem gemaakt hebben, geeft hij aardig weer in de woorden: ,,Bekker is de azijn, Deken de olie; dat maakt samen

---

1) Kuipers, Voorrede voor de Twee Leerredenen 1790
2) Van Vloten 99. 3) Van Vloten 101

een goede saus." [1]) Voor de fondsen Swart en Van Borselen moet hij testimonia van de professoren overleggen te Amsterdam en Middelburg. Daar denkt hij pas aan als het bijna vacantie en dus te laat is, zoodat hij zonder geld uit Middelburg terug komt. Hij gaat liever met den een of ander, die op zijn gezelschap gesteld is, uit rijden of vergezelt Vlissingsche bekenden, die in Utrecht vertoefd hebben, tot Schoonhoven, om eerst een paar dagen later terug te komen. Mens vraagt zich dan ook af, ,,of Bellamy met zulk een aanleg van ziel en lichaam — Predicant kan worden — zo als de menschen doorgaans een Predicant willen hebben." [2]) En ook Uyttenhooven raadt Bellamy, ,,nooit een geestelijke te worden, indien (hij) begeerd in vrijheid te leven." [3]) Hij, een jong proponent, die gedurig op beroep preekt, ziet ,,hoe langer hoe meer een wansmaak omtrent den godsdienst in ons vaderland en hoe vele predikanten zich enkel naar den smaak des volks die bedorven is, schikken." Men zou den pessimistischen toon van den brief voor het gevolg kunnen houden van de vele mislukte proefpreeken, maar ook vroeger reeds had hij geklaagd over het ,,verval in het godsdienstige" en toen zeer bepaald de schuld gegeven aan de geestelijken, die zich te weinig lieten gelegen liggen aan het godsdienstonderwijs der jeugd. Zijn grief tegen de predikanten is dus, dat zij uit gemakzucht en sleur toegeven aan de ,,vooroordeelen des volks"; bitter spreekt hij dan ook meer dan eens van het studeeren ,,voor zijn zaak". Het kan zijn, dat ook Bellamy ,,het knellen der boeyen" gevoelde. ,,Ik weet niet, wat mij scheelt," schrijft hij aan Mens. ,,Ik leef zoo onverschillig of liever zoo onvergenoegd of melancholiek, dat mij alles verveelt! Ik moet D.m.n. worden!!! [4]) En openhartig bekent hij Fillis, drie weken voor hij voor de eerste maal den kansel betreedt: [5]) ,,Ik moet predikant worden, doch, om ù mijn hart rechtuit te zeggen, ik zou het liever niet worden. Ik ontdek van tijd tot tijd dingen, die mij tegen staan." Hij zal echter voortgaan, ,,ten ware dat er een beter gelegenheid zich

---

[1]) Van Vloten 99. [2]) Z. Gen. [3]) Z. Gen. [4]) Van Vloten 102, 16 Maart 1784.
[5]) 21 Febr. 1785.

opdeed." Zoo is het; hij wordt alleen dominee, omdat hij wel moet. Begrijpelijk is het, dat zijn stemming nu en dan niet zeer opgewekt is. Daar komt bij, dat hij herhaaldelijk ongesteld was. Zijn brieven wemelen van klachten over allerlei kwalen; nu eens heeft hij kiespijn, dan weer zijn zijn beenen door de jicht opgezwollen en kan hij niet loopen; of hij is ,,eislijk verkouwen" en hoest geweldig, wat niet verhindert, dat hij met Kleyn uitgaat; hij heeft keelpijn of zinkings op zijn oogen; gedurig heeft hij zware koorts of lijdt aan hoofdpijn; ,,ik heb wel agt of negen ziekten, de een grooter dan de andere," schrijft hij 22 Nov. 1785 aan De Bruyn. En toch bezat hij een herculische lichaamskracht; sterke staaltjes worden daarvan meegedeeld. [1]) Mogelijk is er soms eenige overdrijving in de tallooze klachten; ongegrond waren ze echter niet. De vele ongesteldheden, gevoegd hij andere verdrietelijkheden, ergernis over het koppig verzet tegen zijn verloving van den kant van Fransje's familie, bekommering over zijn toekomst, chronisch geldgebrek, tengevolge van het weinig zuinig beheer zijner financiën, maken hem dan ook dikwijls zwaarmoedig; maar in den regel duren die buien niet lang; ,,eenige bladzijden uit zijn vriend Sterne, of Rabener, of Swift of Knaut, — en dit is somtijds probatum, uit Don Quichot" [2]) zijn de beste medicijn tegen wat hij noemt de ongesteldheden van zijn ziel. En daarna is hij weer de vroolijke Bellamy, die in Utrecht en ook daarbuiten een groote populariteit geniet. Hij is zeer gevoelig voor de bewijzen van de volksgunst. ,,Bij de burgers is hij zeer gezien," schrijft hij aan Fillis; men groet hem overal met de grootste teekenen van achting; de straatjongens herkennen zijn portret als dat van mijnheer Salamandus; op een rijtoertje met Jan van Vloten wordt hij op een dorp vier uur buiten Utrecht aan de vrouw van den secretaris als Zelandus voorgesteld en deze zegt hem in zijn gezicht zooveel goeds, dat hij het niet durft te schrijven; in Amsterdam wordt zijn portret, dat Mens in den winkel had gehangen, dadelijk herkend; zijn vers op Capellen wordt daar in

---

1) Gedenkzuil 169—172. 2) Van Vloten 92.

de café's voorgelezen. En op zijn ziekbed, weldra zijn doodbed, schrijft hij nog aan Fillis : „ieder zendt mij verfrisschingen." [1])

Gold die populariteit bij de menigte voor een goed deel den patriot, den dichter van de Vaderl. Gezangen en van de minneliederen, de liefde, die men hem in engeren kring toedroeg, had hij te danken aan zijn beminnelijk karakter, zijn openhartigheid en vroolijkheid. Nog in 1820 getuigt Van der Palm van den indruk, dien Bellamy op hem had gemaakt; Rau kon zijn leven lang zijn naam niet hooren noemen, of „zijn oog glinsterde van verrukking, en zijne wangen gloeiden van ontroering." [2]) Bellamy pakte iedereen in.

„Zijn oog is rein en warm,
En eer gij 't weet, omvangt u reeds zijn arm."

Zoo stond hij iemand, die hem in zijn jeugd te Utrecht gekend had, nog voor den geest, meer dan vijftig jaren na zijn dood. [3]) En 't mag als een bewijs van zijn degelijk karakter gelden, dat hij uit de velen, die zijn omgang hebben gezocht, slechts de besten tot zijn vrienden heeft gekozen. Die degelijkheid blijkt ook uit den ijver, waarmee hij zich op de wetenschap heeft toegelegd. Want hij moge een slecht theoloog zijn geweest, hij heeft veel gewerkt in de korte jaren van zijn verblijf te Utrecht. En naarmate een plattelands-pastorie dichter dreigde in het verschiet, legde hij zich vlijtiger toe op zijn litteraire studiën. Vooral in de twee laatste jaren van zijn leven heeft hij met zijn tijd gewoekerd. Hij studeerde, las en schreef.

Hij studeerde — voor de theologie niet meer dan noodig was, maar toch genoeg om in Maart en Juni 1785 tweemaal als student te mogen preeken; [4]) een ontwerp voor een derde preek, over het geluk, ligt onder zijn papieren. Aan de letteren wijdde hij echter het grootste deel van zijn tijd. Huydecoper's Proeve, die door elk jong dichter gelezen werd, [5]) bezat hij waarschijnlijk reeds te Vlis-

[1]) Van Vloten 159. [2]) Gedenkzuil 254 [3]) M. C. Van Hall, Gemengde schriften, blz. 182
[4]) Beide Leerredenen zijn door Kuipers in 1790 met een Voorrede uitgegeven bij Corbelyn te Vlissingen Bellamy verzekert in Oct. aan Fillis, dat men, in de meening dat hij op het punt stond proponent te worden, hem een plaats op Tholen had aangeboden. Z. G. [5]) Van Alphen, Theorie der Sch. Kunsten. Inl. LXXXV.

singen;[1]) te Utrecht bestudeerde hij Van Alphen's Theorie; maar Sulzer's Woordenboek [2]) stelde hij hooger; een aantal notitiën onder zijn papieren bewijzen, dat hij dit werk voortdurend gebruikte; het ging zelfs in de vacanties mee naar Vlissingen. Naar den Geist der Deutschen Litteratur vraagt hij nog 31 Januari 1786, weinige weken voor zijn dood.

Zijn dichters bleef hij lezen, van de vreemde echter alleen Duitsche. Vondel's portret sierde zijn kamer bij Van Renswoude op de Lange Nieuwstraat; Cats, ,,den lieven dichter zijner jeugd", kreeg hij van zijn geboortestad ten geschenke in ruil voor de haar opgedragen Vaderl. Gezangen; Klopstock, Gleim, Bürger, Hölty en Von Kleist werden in de bijeenkomsten met de vrienden gelezen en geprezen. [3]) Naast de vaderlandsche dichters, die in ieders handen waren — Poot, Smits, Hoogvliet enz., las hij ook anderen, tot Focquenbroch en Rustingh toe. Van Dullaert, dien hij door Hinlopen had leeren waardeeren, neemt hij in zijn Poëtischen Spectator zelfs een fragment over, [4]) ofschoon het vijftien bladzijden beslaat; hij doet het uit ,,poëtische beginsels", omdat het stuk in zoo weinig handen is; hij wijst een passage aan: ,,dat is schoon! — maar kleine lui kent men niet!" [5]) In den Spectator beoordeelt hij gedichten van M. Nieuwenhuyzen en Hoffham, enkele bekroonde lijkdichten op Capellen door Verveer, Bacot en Nomsz en het tiende deel der Proeven van Poëtische Mengelstoffen van het Haagsche Genootschap. Al wat nieuw uitkomt, moet Mens hem zenden; Porjeere en Schutte en Lebbing's Herderszang en Kinker's Minderjarige Zangster zal hij bespreken; naar Nieuwland's gedichten vraagt hij bij herhaling nog voor zij verschenen zijn. [6])

Proza leest hij van eigen en vreemde schrijvers; de laatste echter, behalve de Duitsche, niet in het oorspronkelijke. Sterne is zijn lievelingsauteur en het streelt hem niet weinig, als zijn vrienden

---

1) Van Vloten 70. 2) Theorie der Schönen Künste. 3) Gedenkzuil 253.
4) Dichtkundige Uitbreiding over Koning Davids CIVe Harpgezang. Poet. Spect. I, 64 vg. 5) Van Vloten 131 en 128. 6) Mei en Dec. 1785 Van Vloten 148 en 155.

verzekeren, dat hij op den Engelschen schrijver gelijkt.[1]) Waarschijnlijk kende hij Sterne uit de vertaling, in 1778 en 1779 bij Munnikhuysen te Amsterdam verschenen. [2]) Naar de nieuwe uitgaaf van den vertaalden Young vraagt hij Mens nog kort voor zijn dood. Over het edele karakter van den hoofdpersoon uit Richardson's Grandison bespiegelde hij reeds te Vlissingen; de dames Wolff en Deken, wier portretten op zijn kamer hingen, waardeerde hij ook zeer; de Sara Burgerhart was in 1782 [3]) verschenen; den Willem Levend moet Mens hem zenden, zoodra hij uitkomt. Rabener, Swift, Knaut en Don Quichot vroolijken hem op in droeve uren en geven hem zijn levenslust terug; maar in ernstiger uren, als de gedachte aan zijn voorgevoelden dood hem bezig houdt, schenken Jeruzalem, Voet, Stilling en de apostel Paulus hem stervensmoed. Vooral in de laatste twee jaren wordt hij veel stiller en is er weinig meer over van de vroegere opvliegendheid, die hem in 1783, naar aanleiding van de Mengelingen in Proza en Poëzy een heftigen brief, zijn eersten critischen arbeid, doet schrijven aan Van Alphen, die hem, naar hij beweerde, nagevolgd had. Over Feith is hij ook slecht te spreken. Na het verschijnen van zijn Brieven over verscheide Onderwerpen [4]) schrijft hij een verdrietig epistel aan Mens, omdat er met het drukken van den Spectator geen haast gemaakt wordt. ,,Zie — zal de sentimenteele armee zeggen — nauwlijks begint onze ritmeester met zijn volk uit te komen, of men komt ook." En spijtig voegt hij er bij: ,,onder zijn lichte troepen zijn Romancen ook." [5]) Dit belet hem niet later te erkennen, dat hij in het tweede deel der Brieven veel goeds heeft gevonden. [6])

Het bekende werk van Maarten Corver, Tooneel-aantekeningen, heeft Bellamy waarschijnlijk niet meer gelezen; dat hij er onmiddellijk naar vroeg, [7]) is niet te verwonderen; in tooneelzaken stelde hij veel belang. Zelf reciteerde hij uitstekend; Van der Palm, die Jan de Kruyff en Feith had hooren voordragen, die ,,de beroemdste tooneelspelers van dien tijd, en daaronder den eenigen Corver ge-

[1]) Van Vloten 41. [2]) Sentim. Reis 1778. Leven en Gevoelens van Tristam Shandy, 5 deelen. 1779. [3]) 2de druk 1783, 3de druk 1786. [4]) Eerste Deel. Amst Joh Allart 1784. [5]) Van Vloten 131. [6]) Van Vloten 153 [7]) Van Vloten 158

hoord had," getuigde later: „toen ik Bellamy hoorde, was het mij, alsof ik voor het eerst verzen hoorde reciteeren; en ook na hem hoorde ik niets wat hem evenaarde."[1]) In 1782, toen Bellamy in de groote vacantie, tengevolge van de onredelijke koppigheid van Fransje's moeder zeer melancholiek was en er over dacht dienst te nemen en naar Amerika te gaan, [2]) zou hem dan ook de tweede acteursplaats aan den Amsterdamschen schouwburg aangeboden zijn. Onder zijn nagelaten papieren berusten een paar fragmenten, die van zijn belangstelling voor het tooneel getuigen. In een „ruuwe schets van een goeden Toonneelspeler",[3]) stelt hij de onnatuur der acteurs op de kaak; ook voor het tooneel geldt: „hoe nader aan de Natuur — hoe nader aan de volmaaktheid". En in een ontwerp voor een verhandeling, waarin hij wilde spreken over den toestand van het tooneel en over de tooneelspelers, hangt hij een donker tafereel op van den droevigen staat, waarin het tooneel in zijn tijd verkeerde.

Het medegedeelde moge voldoende zijn om te bewijzen, dat Bellamy zijn tijd te Utrecht nuttig besteed heeft; en het is zeer te bejammeren, dat een ontijdige dood een einde maakte aan zijn werkzaamheid, juist toen zij belangrijk begon te zijn voor de Nederlandsche letteren. De nakomelingschap op het voetspoor van de tijdgenooten heeft Bellamy in zooverre onrecht gedaan, dat zij den prozaïst en criticus heeft vergeten voor den dichter; en toch — een groot dichter is hij nooit geweest en zou hij vermoedelijk ook nooit geworden zijn; maar als prozaïst en criticus was hij den meesten zijner tijdgenooten vooruit en had hij met zijn helder kunstbegrip een man van groot gezag en invloed kunnen worden.

11 Maart 1786 stierf Bellamy te Utrecht aan de gevolgen van een verwaarloosde verkoudheid. Zoolang hij kon, hield hij Fransje op de hoogte van zijn toestand; 20 Februari 1786 schreef hij haar met bijna onleesbare hand zijn laatsten brief; een klacht is het slot, dat zij in geen drie postdagen hem geschreven had. Maar Bellamy

---

[1]) Gedenkzuil 254. [2]) Gedenkzuil 126 vg., verkeerdelijk staat op blz. 128 9 Aug. 1781.
[3]) Gedateerd 3 Dec. 1784 Z. Gen.

kon niet weten, dat de door het ijs verbroken gemeenschap met Holland hem zelfs den troost benam in zijn laatste dagen berichten van de zijnen in Zeeland te ontvangen. Hinlopen, Carp en Ondaatje stonden aan zijn sterfbed. 15 Maart werd hij ,,in den avondstond, bij treurig fakkellicht, in de St. Nikolaaskerk ter aarde besteld; de rouwstoet, die zijn uitvaart vergezelde, bestond uit zijne liefste vrienden, voor zoo veel die in de stad waren, en meest alle de Zeeuwsche studenten, waarbij zich een aantal burgers gevoegd had, dingende naar de eer, om zijn koud gebeente grafwaarts te geleiden." [1])

Bellamy's dood maakte een diepen indruk op zijn vele vrienden en bewonderaars; de deernis der menschen om zijn vroeg verscheiden uitte zich, naar het gebruik des tijds, in een groot aantal lijkdichten; [2]) het genootschap Vlijt is de Voedster der Wetenschappen wijdde aan zijn nagedachtenis zelfs een geheelen bundel. [3]) Maar meer dan deze zwakke verzen bewijst de rouw, waarmee zijn verloofde hem langer dan een halve eeuw bleef betreuren, de piëteit, waarmee de laatste zijner vrienden hem een monument stichtte in den Gedenkzuil, zes-en-dertig jaar na zijn dood verschenen, hoe sterk de band der liefde was, die de levenden bleef binden aan dezen doode.

---

[1]) Gedenkzuil 216 [2]) o. a. van A. Deken. [3]) in 1786 bij Mens verschenen.

———o———

BELLAMY EN DE KUNSTGENOOTSCHAPPEN.

De achttiende eeuw was rijk aan genootschappen. Als een gevolg van de Nil-Volentibusbeweging waren en werden in ons land voortdurend nieuwe kunstgenootschappen opgericht. Bellamy heeft tot verschillende ervan in betrekking gestaan: van Kunstliefde spaart geen Vlijt in Den Haag werd hij eerst aankweekeling, daarna buitengewoon lid; in 1784 echter bedankte hij voor zijn lidmaatschap; Dulces ante omnia Musae te Utrecht nam hem onmiddellijk na zijn komst in die stad onder zijn leden op; het Amsteldamsch Dicht- en Letteroefenend Genootschap benoemde hem bij de oprichting tot lid, maar de dichter bedankte voor de eer; tot het genootschap te Edam, dat geen dichtgenootschap was, trad hij echter in 1785 toe; eindelijk heeft hij in betrekking gestaan tot Vlijt is de Voedster der Wetenschappen te Utrecht.

Wat waren die dichtgenootschappen en welke was de verhouding van Bellamy jegens hen?

Jonckbloet zegt, [1]) dat er tusschen 1680 en 1718 meer dan dertig dichtgenootschappen verrezen; hij heeft die opgave waarschijnlijk van Lublink, [2]) die echter ook niets naders meedeelt.

De omstandigheden waren ongetwijfeld gunstig voor het ontstaan van dergelijke vereenigingen. De stoffelijke welvaart in de Republiek was groot in de achttiende eeuw, maar de activiteit van vroeger was verdwenen. Men was, wat Alewijn noemt, [3]) filoso-

1) Letterk. V 299. 2) Alg. Mag. I 867.
3) Werken van de Maatsch. der Nederl. Lett. II 97 (1774)

fisch geworden. ,,Wie zag," zegt hij, ,,immer eene eeuw, vruchtbaarder van philosophen, dan de onze? Alles, wat maar eenigszins boven de gemeenste soort der menschen verheven is, moet nu philosopheeren, en dat bijna over alles." Men had er den tijd voor; zoo ook voor het maken van verzen; in de achttiende eeuw, de eeuw der genootschappen, dichtte men om zoo te zeggen in coöperatie. Het deelnemen aan zoogenaamden dichterlijken arbeid was bij velen een soort van tijdkorting geworden. Verzen te maken, verklaren de mannen van Volmaakter door den Tijd in het voorbericht van hun Mengeldichten, is een arbeid, die ,,ons, na de verrichting van noodzaaklijker bezigheden, belet met ons zelven verlegen te zijn".

Bij zulk een opvatting is het geen wonder, dat het van dichters wemelde in het vaderland.

Men kan er Jo. de Vries op naslaan. ,,Welk een menigte," roept deze schrijver uit, als hij alleen uit de eerste helft der achttiende eeuw een zestigtal heeft opgesomd. [1]) En elders: [2]) ,,ik durf mijne gedachten naauwlijks laten gaan op zoo vele Genootschappen en Gezelschappen van dien tijd." En dan noemt hij er een groot aantal op. Het oordeel van De Vries over de dichtgenootschappen, uitgesproken in het begin der negentiende eeuw, luidt niet zeer gunstig; reeds twintig jaar vroeger noemde Bellamy ze ,,poëtische gasthuizen".

En toch had hij in zijn eerste jongelingsjaren hoog tegen de genootschappen opgezien. Geen wonder! Kort na 1750 waren eenige maatschappijen opgericht, op welker ledenlijsten de namen gevonden werden van bijna allen, die in het land bekend waren op het gebied van wetenschap en kunst, ook van de mannen, die zich het lot van den Vlissingschen bakkersjongen aantrokken; maatschappijen, die gesteund werden door een groot aantal mannen van positie en geld in de Republiek. Ik bedoel Dulces ante omnia Musae te Utrecht, 1759, de Maatschappij van Nederlandsche

---

[1]) Werken der Bat. Maatsch. v. Taal- en Dichtk. IV, blz. 101 vg. [2]) ib blz. 106.

Letterkunde, en Kunst wordt door Arbeid verkregen, beide te Leiden in 1766, Kunstliefde spaart geen Vlijt in Den Haag, 1772, Studium Scientiarum Genitrix, te Rotterdam, 1770. Bijna elke stad van eenig gewicht in Holland bezat een dichtlievend genootschap; grootere steden verheugden zich in het bezit van verscheidene; zulk een bezit streelde den stedelijken trots; toen in 1784 Brender à Brandis met B. Bosch het Amsteldamsch Dicht- en Letteroefenend Genootschap oprichtte, gold bij hen wel degelijk de overweging, dat Amsterdam een genootschap, dat prijsvragen uitschreef en met de genoemde maatschappijen op één lijn kon staan, niet bezat. En ook Bestuurderen van Stud. Sc. Gen. ,,deed het wee, dat het kunstkweekende Rotterdam, voorheen de zetel der zanggodinnen, alöm beroemd wegens vele voorname dichters, en bijzonderlijk de leden van het geächte kunstgenootschap Natura & Arte, tegenwoordig van regte beöeffenaren der goddelijke poëzy zoo schaersch bedeeld was." [1])

In den regel ontstonden de genootschappen uit kleine kringetjes, soms van twee of drie, meestal van vijf of zes mannen. Deze komen geregeld bij elkaar; ieder moet op zijn beurt een dichtstukje leveren, dat dan rondgaat ter beschaving. Aldus komt na verloop van langer of korter tijd een vracht poëzie bijeen, die dan onder 't oog van ,,kunstkenners" komt en dezen boven verwachting behaagt. Dit zet natuurlijk den ijver der dichters bovenmatig aan; een paar nieuwe leden treden toe en het genootschap ontstaat. Er worden ,,wetten" opgesteld. Mannen van naam en stand worden aangezocht om lid van het nieuwe genootschap te worden; door hun contributie stijven zij de kas, door hun naam geven zij een zeker cachet aan het genootschap; zij worden onder den naam van eereleden, honoraire leden, buitengewone leden en leden van verdienste in het genootschap opgenomen. Tegelijkertijd voorziet men zich van twee of meer Maecenassen of Beschermheeren, aan wie in den regel de uitgegeven dichtbundels worden opgedragen. De gewone of hoofdleden

---

[1]) Voorbericht Dichtöeffeningen, blz. VII.

— dat zijn de oprichters — zorgen er echter angstvallig voor, de leiding in het genootschap in handen te houden. Hoogstens krijgen de Beschermheeren in sommige zaken een adviseerende stem. In elk genootschap is doorgaans één man, die als leider kan beschouwd worden; in Kunstliefde spaart geen Vlijt was het Ds. Joannes van Spaan, in Studium Sc. Gen. Pieter Leuter, in Kunst wordt door Arbeid verkregen C. v. Hoogeveen, in 't Amst. Dicht- en Letteroeff. Gen. G. Brender à Brandis. Het ontbrak geen van deze mannen, uit de grootere genootschappen althans, aan zelfgevoel; zij meenden wel degelijk sieraden te zijn van den vaderlandschen „zangberg" en als zij kennis konden nemen van het oordeel, dat de nakomelingschap over hen en hun arbeid geveld heeft, dan zouden zij zich denkelijk zeer verongelijkt achten.

Een eigenlijk contact bestond er tusschen de verschillende genootschappen niet, al was de verhouding zeer vriendschappelijk. Soms was het eene genootschap als zoodanig lid van een ander, waarschijnlijk om in het bezit te komen van de uitgegeven werken; een aantal leden behoorden tot meer dan één genootschap; het lidmaatschap van de grootere maatschappijen werd zeer op prijs gesteld. Soms blijkt, dat een dichter, lid van het eene genootschap, zijn werken zendt aan een ander, zoo b. v. Gerrit Beyer van Kunstliefde aan het Rott. Prodesse canendo. Van tijd tot tijd, soms elk jaar, geven de genootschappen bundels poëzie uit, na behoorlijke ,,beschaving" uitgelezen uit de door de leden ingezonden bijdragen; in die bundels werden ook opgenomen de bekroonde prijsverzen. Een genootschap toch, dat mee wilde tellen, schreef elk jaar een prijsvraag uit; de mededinging stond voor ieder open en de lust om mee te dingen was groot; meer dan eens werd dezelfde dichter voor twee bewerkingen van een ,,stof" bekroond. Op de lijst der bekroonden vindt men sommige namen bij herhaling terug; Jonkvr. J. C. de Lannoy werd viermaal bekroond, Simon van der Waal verwierf in Kunstliefde alleen driemaal het ,,eeremetaal"; de namen van Bilderdijk en Feith vindt men naast die van nu totaal vergetenen.

Wat was nu het doel van de genootschappen? Zeker vonden de leden hun genoegen in de beoefening van de dichtkunst; het aantal rijmelaars is in Nederland te allen tijde groot geweest. Van aandrift was echter geen sprake; toen in het Utrechtsche Genootschap Volmaakter door den Tijd besloten was het tweede eeuwfeest van het sluiten der Unie met een feestzang te herdenken, werd er om geloot wie de maker zou zijn, en ofschoon Kunst wordt door Arbeid verkregen in hetzelfde jaar (1776) een prijsvraag uitschreef over hetzelfde onderwerp, bleef men toch bij het besluit. Hoofddoel was nuttig te zijn, te leeren en te stichten. Prodesse canendo heet een van de genootschappen dier dagen; het zou de naam kunnen zijn van alle. Duidelijk en bij herhaling wordt dit doel genoemd in de voorberichten voor de verschillende bundels. Deze beginnen dan ook in den regel met een groote afdeeling: bijbel- en zededichten; daarna volgen soms rondeelen en sonnetten; eindelijk komen mengeldichten. Hier en daar vindt men in de laatste rubriek een fabel. De mengeldichten worden meestal besloten met een aantal puntdichten en bijschriften; er was in de poëzie niets moeilijker dan een goed „epigramma" volgens Van Spaan.

Vertalingen komen in de bundels, door de dichtgenootschappen uitgegeven, zelden voor; onder enkele bijdragen staat: naar het Fransch of Duitsch. Als een groote uitzondering vindt men, b. v. van Pieter Leuter, een bewerking naar het Engelsch. Jonckbloet wijst, [1]) aan de hand van Jan de Kruyff, op de zucht tot vertalen in de Dichtgenootschappen. Waarop deze uitspraak berust, is mij niet duidelijk. Trouwens Jonckbloet is in zijn oordeel over de dichtgenootschappen niet altijd billijk. Letterk. V. 151 toornt hij tegen wat hij noemt de „kleingeestige teleologie" in het gedicht van L. Trip: „Godt zichtbaar in 't onaanzienelijke: vertoont in de beschouwing van een Kei, Blauwbesse, en Vlieg." Zijn vonnis geldt hier minder het gedicht, dan wel de filosofische stelling, die hem niet bevalt. Maar die stelling was een uiting van den tijdgeest; in de werken der dichtgenootschappen zijn de voorbeelden voor het

[1]) Ned. Lett. V, 299

grijpen, waaruit blijkt de algemeenheid van de beschouwing, dat elk ding, ook het geringste, de goedheid en grootheid Gods openbaart.

,,Elk kunstgewrocht van 's Makers wonderhand,
Verschaft hier stof aan 't goedgezind verstand.
Al wat 'er rent of kruipt op 't waereldrond,
Verbreid den lof van God met vollen mond."

Bewondering voor de natuur — zij het ook een bekrompen soort van bewondering — blijkt in ieder geval uit deze soort van gedichten; tevens legt zij getuigenis af van de vroomheid van een deel onzer achttiende-eeuwsche vaderen. Van een deel — want te oordeelen naar het belangrijk aantal gedichten, waarin een of ander genootschapslid tot stichting van zijn medeleden een atheïst of een vrijgeest op zijn sterfbed laat bekeeren, moet de ongodisterij in het land groote proporties hebben aangenomen. Leeren en stichten is het doel van de genootschappen; en stichten vooral. Geen wonder, dat in de uitgegeven bundels de godzaligheid ten troon zit. Men doet echter verkeerd zich de mannen der Dichtgenootschappen voor te stellen als ouderwetsche lui; in vele opzichten waren zij zeer vooruitstrevend; Ds. J. van Spaan is voor zijn tijd een zeer modern man, als hij in een lang gedicht [1]) opkomt tegen het begraven in de kerken. Dezelfde Van Spaan was een der mannen, die ijverden voor verbetering van het kerkgezang en ook in dat opzicht een tegenstander van het conservatisme. En dat ook op litterair gebied de genootschapsmannen het leven van hun tijd meeleefden, blijkt b. v. in het Amsteldamsch Dicht- en Letteroef. Gen., in 1784 opgericht, eenige jaren dus na het verschijnen van Van Alphen's vertaling van Riedel's Theorie der Schoone Kunsten. Men behoeft het Voorbericht voor de werken slechts te lezen, om te zien, dat Van Alphen's werk invloed had geoefend.

Politiek werd in de Dichtgenootschappen niet toegelaten; de scheiding tusschen het Patriotsche en Prinsgezinde deel van het volk spreekt zich in de dichtgenootschappen niet uit. Verschil van

[1]) Proeven van Poet. Mengelst. VI, 107—132.

inzicht was er zeer zeker omstreeks 1770; maar de verbitterde partijstrijd begint eerst later. De persoon van den stadhouder stond nog aan geen aanvallen bloot. Als men de groote hoeveelheid slechte poëzie leest, waaraan de geboorte van den Erfprins in 1772 het aanzijn heeft geschonken, dan vraagt men zich af, hoe het mogelijk is geweest, dat in de tien jaren, die volgden, zulk een omkeer in de gezindheid jegens den Prins kon plaats hebben. De groei van de Patriottenpartij moet verbazend snel gegaan zijn. In de dichtgenootschappen zaten Patriotten en Prinsgezinden echter naast elkaar en zij bleven daar naast elkaar zitten. Pieter 't Hoen en Pieter Vreede waren lid evenals Van Alphen en Petrus Hofstede; Bilderdijk werd in 1785 lid van Kunstliefde; de secretaris Hendrik van der Burch was een goed Patriot; in datzelfde Kunstliefde werden Bellamy en Ondaatje en Gerrit Paape ,,aangekweekt". Men weerde uit de uit te geven bundels evenzeer alle verzen, die den politieken, als welke den religieusen hartstocht konden prikkelen. Uitdrukkelijk zeggen Bestuurderen van Kunstliefde, [1]) dat zij ,,altijd zullen uitmonsteren alle zulke vaarzen, hoe fraai die ook anders zouden mogen zijn, welke eenige geschillen over den Godsdienst en 's Lands vastgestelde Regeering tot onderwerpen hebben."

Men diende dus alleen de kunst, d. w. z. men maakte verzen. En daarbij koos men zich modellen. Onder deze neemt Poot een eerste plaats in; hij wordt buitensporig geroemd; haast even groote lof wordt toegezwaaid aan Dirk Smits. Vondel wordt veel minder genoemd; in grooter gunst verheugt zich Antonides. Zelfs Zeeus is een gevierd dichter; ook Bellamy heeft hem in zijn jongensjaren druk gelezen en zeer bewonderd. Maar Poot en Smits staan toch in de schatting van de achttiende eeuw boven aan. Joh. Lublink roemt Smits en Poot [2]) naast Vondel, om hun geestigheid in denken en uitdrukking, om hun zuivere harmonie, Poot bovendien om zijn schoone versificatie. Op een andere plaats [3]) noemt hij Poot en Smits ,,die groote voorbeelden in het bevallige".

---

[1]) Proeven van Poet Mengelst. IV (1776) Voorber. VIII
[2]) Alg Mag I 862. [3]) t. a. p. 551

Met het proza had men in de kunstgenootschappen weinig op; proza treft men in de mengelwerken niet aan. Een uitzondering maakt in dit opzicht het Utr. genootschap Dulces ante omnia Musae. Hier echter stond de taalstudie op den voorgrond. In het genootschap, waarvan A. Kluyt een der oprichters was, kan men ook haast niet anders verwachten. In de twee deelen, door het genootschap uitgegeven, (1775 en 1782), zijn de dichterlijke bijdragen ver in de minderheid. Het werk van Huydecoper, zoo vaak genoemd en geroemd, werd daar voortgezet. In beide bundels komen echter ook, als proeven van welsprekendheid, enkele bijdragen voor, waarin het proza om zich zelf wordt beoefend. Maar Dulces was in dit opzicht een uitzondering; de meeste bundels bevatten niets dan poëzie. En als men dan ziet, hoeveel en van welk gehalte daarin opgenomen werd — en weet, dat nog veel als niet genoeg beschaafd of niet keurig genoeg onwaardig werd gekeurd door den druk vereeuwigd te worden, dan krijgt men een besef van den onbedwingbaren rijmlust dier dagen; dan blijkt het, dat de oude heer Hudde Dedel, een der beschermheeren van Kunstliefde, schoon in zijn onschuld, den spijker op den kop sloeg, toen hij getuigde:

Kunstvoordraars, 't is u altemael
Hoe ongeneesselijk een quael
De Dichtlust zij, dikwerf gebleken. [1]

Het Dichtlievend Kunstgenootschap onder de spreuk: „Kunstliefde spaart geen Vlijt" werd 4 Januari 1772 in Den Haag opgericht. De geschiedenis van het ontstaan is door de stichters uitvoerig medegedeeld in de voorrede voor het eerste deel der door het Genootschap uitgegeven Proeven van Poëtische Mengelstoffen. [2] De toon van zelfvoldaanheid, waartoe Bestuurderen zich wegens de oprichting en den aanvankelijken bloei van het Genootschap gerechtigd achten, maakt hier en daar een komischen indruk. „Vijf hoogschatteren en beöeffenaaren der Vaderlandsche Poëzye," [3]

---

[1] Proeven van Poet Mengelst II, 165 [2] Leiden C v Hoogeveen. Juni 1773.
[3] Ds. Joannes van Spaan, Gerrit Beyer, Carolus Vlieg, Johan van Hoogstraten en Hermannus Wielheesen.

lezen wij daar, „hielden op het voetspoor van veele dichtminnaaren in andere steden van ons Vaderland, tot beschaavinge van hun eigen vernuft en werk, een vriendelijk gezelschap en vastgestelde bijeenkoomst, 't welk welhaast dat gevolg had, dat het liefdevuur tot voortzetting dier hemelsche kunst eenen onuitbluschbaaren gloed in hunnen boezem verwekte." [1]) Zij richtten nu een Genootschap op, ontwierpen wetten, wekten kunstlievende vrienden op en zochten „Mecenaaten of Beschermers". Een van deze was niemand minder dan de raadpensionaris Steyn; zooveel eer zette „het kunstvuur in de harten der oprichteren ter lichterlaaie aan brand."

Het genootschap nam een hooge vlucht; het verheugde zich weldra in de gunst van het officiëele Den Haag. De wetten werden zelfs veranderd ter wille van hen, die wel kunstlievend lid wilden worden, maar zich niet wilden of konden verbinden tot de verplichte jaarlijksche levering van vier dichtstukjes, alle grooter „dan een klinkdicht". Tegen betaling van een ducaat contributie extra — voor poëzie bij de maat was wellicht deze taxatie nog hoog genoeg — liet het bestuur deze voorwaarde vallen. Toen echter was het ook „ongelooflijk, met welk eene toegenegenheid veele zeer voornaame mannen van ons Vaderland, zich, of zelf daartoe aanbooden, of de verkiezingen, op hen uitgebragt, aannaamen". [2])

Nog een andere wetswijziging werd aangenomen; het Genootschap zelf ging den Maecenas spelen; 30 Mei 1772 werd besloten, dat de gewone leden zouden uitzien „naar eenige Jongelingen, in welken zij veelbeloovende bekwaamheden tot de taal- en Dichtkunde ontdekten, ten einde dezelve als Aankweekelingen, ter bevordering der genoemde kundigheden, optespooren, om met der tijd daarvan waardige Leden in deeze Maatschappij te kunnen maaken." [3])

---

[1]) bl. VI. [2]) ald bl. X.

[3]) Aankweekelingen zijn o. a. geweest: H. v. d. Burch (later secretaris), B. Broes, P. Weiland, G. Paape, P. Nieuwland, geb. 1764, in 1776 aangenomen, J. Bellamy en P. Ph. J. Ondaatje. Het Rotterdamsche Gen. Studium Scientiarum Genitrix heeft maar één aankweekeling gehad.

Het Genootschap werd 15 October 1773 met veel plechtigheid ingewijd; het bestuur van Den Haag stond voor deze gelegenheid, later ook voor de gewone bijeenkomsten, een zaal in het Mauritshuis af, ja, gaf zelfs een ,,jaarlijksch aanzienelijk inkoomen ter goedmaakinge van noodwendige kosten." [1])

Het is geen wonder, dat het bestuur trotsch was op zijn werk. Had de kamer In Liefde bloeiende, roemt het, in 1581, behalve den ridderlijken Drossaart en andere mannen van groote geleerdheid vijf burgemeesters en acht schepenen onder haar leden, ,,geen minder geluk viel dit Kunstgenootschap te beurte, naardien het welhaast den ridderlijken van Boetzelaar, veelen der Heeren Burgemeesteren en Scheepenen van 's-Graavenhaage, en een zeer groot aantal van de aanzienlijkste Leden genoegzaam uit alle 's Lands hooge vergaderingen onder zijne honoraire leden telde, waarbij zich van tijd tot tijd veele vermaarde mannen, van uitsteekende geleerdheid en ervaarenis, vooral in de Nederduitsche taal en Dichtkunde voegden." [2]) Zooals men ziet: eerst komen de mannen van stand, daarna die van kennis. Vermogen en talent in de schoonste harmonie vereenigd, wat konden Bestuurderen meer wenschen? Zij zijn dan ook volkomen te goeder trouw, als zij beweren, dat ,,de edele Dichtkunst, zoo blijmoedig en gloririjk, als haar immer in deeze Gewesten gebeuren mocht, het hoofd opstak. [3])

Leeren en stichten is het doel der Poëzie; Bestuurderen worden niet moe het in het voorbericht voor elk nieuw deel te herhalen. De ,,alleräelste stof" is ,,de Hemel en 's Hemels zaaken", getuigt dan ook een der leden; ,,de Hoofdschêelberg is 't school van 't gansche waereldrond", een ander; de dichter

,,zingt des Makers lof
In Vlieg en Bes en Kei, ja in 't geringste stof."

Het rijm versmaadt geen van deze poetasters; wie dichter wil zijn, mag het niet verwaarloozen. Immers

,,Het dwingelend gebruik bracht (hem) in slavernij,
't Wil, dat het laatste woord van 't vaers een rijmklank zij."

[1]) Voorbericht. Proeven II, bl IV. [2]) Proeven I, bl. X. [3]) ald. XXII.

Waar leeren en stichten de eerste eisch is, aan de poëzie gesteld, en het rijm het voornaamste kenmerk, dat haar van het proza onderscheidt, daar kan men in de vele deelen van de Proeven verwachten, wat Bellamy noemt ,,dicta moralia op rijm".

Niettemin beschouwden zich de leden van dit groot genootschap als mannen, die ,,den Zangberg stichtten" in Nederland. En ook anderen zagen hoog tegen hen en hun werk op.

Toen Van Spaan in 1781 den prijs voor een bekroond gedicht uitreikte aan den vijfentwintigjarigen Bilderdijk, ,,het wonder onzer eeuw", meende deze het compliment te moeten beantwoorden, door de leden van Kunstliefde te betitelen als

,,Kunstkoesteraars, wier veldgedicht
Een lauwerdragend Tempe sticht
In 't middenpunt van Hollands steden !
Choralen, wier verheven wijs
Het Nederlandsche Paradijs
Vervormde tot een Hemelsch Eden!"

Maar de achtentwintigjarige Bellamy toonde in 1785 een juister inzicht te hebben, door de genootschappen plaatsen te noemen, waar ,,de in rijm getooijde onkunde, met een verägtenden blik, op de waare Dichtkunst neerziet." [1])

Tot het vermaarde Genootschap Kunstliefde Spaart geen Vlijt behoorde ook Bellamy sedert het begin van 1779. De Vlissingsche predikant J. W. te Water, die in den bakkersknecht den dichter had ontdekt, had enkele proeven van zijn talent naar Den Haag gezonden en hem in de aandacht van Kunstliefde aanbevolen. [2]) De secretaris Wielheesen schreef 20 December 1778 aan Te Water, [3]) dat men bereid was hem als aankweekeling op te nemen; als Bellamy ,,genegen was daartoe verkozen te worden, zouden zijne dichtstukjes naderhand beschaafd en hij tot buitengewoon lid bevorderd worden. [4]) Het is Bellamy, die pas ,,den baktrog en de dienstbaar-

[1]) Poet. Spect. I, 13.
[2]) Misschien had zijn Vlissingsche collega B. Broes, die zelf aankweekeling van K. sp. g. Vl. geweest was, hem wel op het Haagsche Gem. gewezen. Broes was een tijdlang een zeer ijverig lid. [3]) Gedenkzuil blz. 20. [4]) ald 21.

heid" verlaten had, niet kwalijk te nemen, dat hij met het vooruitzicht zeer ingenomen was; hij stelde zich ook veel voor van de ,,vriendelijke hulpvaardigheid van den weleerwaardigen Heere van Spaan." [1]) Onmiddellijk schijnt hij dezen een paar dichtstukjes te hebben gezonden; reeds 14 Febr. 1779 schrijft Van Spaan hem zijn aanmerkingen. [2]) Zij hebben niet veel om het lijf: een paar regels hebben ,,korter maat" dan de overige, de criticus weet niet waarom; een uitdrukking is ,,wat stijf en ondichterlijk"; een andere klinkt ,,in zijne ooren niet fraai"; een paar woorden komen ,,er wat hangachtig en armoedig" in, alles zonder eenige nadere uitlegging. Daar de ingezonden versjes : op de afbeelding van Vondel, aan Lyzander en de Deugd niet gedrukt of bewaard zijn, is het onmogelijk over de juistheid van de geleverde kritiek te oordeelen. ,,Voor het overige," schrijft Van Spaan, ,,heb ik deze algemeene aanmerking, dat er in de Poëzy niets moeielijker is dan een goed bijschrift of epigramma. Dit (nl. op Vondel) diende vol kunst te zijn en als een klok te klinken." En iets lager: ,,Ik prijs den maaker wel, dat hij met kleine Dichtstukjes begint, maar deeze zijn wat al te klein, of indien zijn keus daarop viel, zoude ik hem aanraaden, die tot een grooter aantal te bewaaren, opdat zij de brievenvragt waardig zijn. Voorts zal Z.Ed. zich wel bevinden met de werken van onze beste dichteren en vooral Huidecopers Proeven van Taal en Dichtkunde naarstig te leezen." De laatste raad was de ,,zeven stuivers vragt" wel waard, die de brief gekost heeft.

Bellamy zendt kort daarop een zestal gedichtjes aan zijn mentor. Hij heeft ingezien, schrijft hij in een begeleidend briefje, dat de drie vorige, ,,schoon van de feilen door UwEerw. opgegeven, gezuiverd zijnde niets schoons bezitten, des is (z)ijn nederig verzoek, dat dezelve ter vergetelheid gedoemd mogen worden." Van het zestal, dat hij nu zendt, vindt hij zelf ,,aan mijne Geboortestad" het best; hij hoopt, dat hij daarin juist zal hebben gezien. Van Spaan is het met hem eens; [3]) daarom deelt hij alleen zijn aanmerkingen mee op

[1]) **Bellamy aan Wielheesen, secr. van het Gen. (Z. G.)** [2]) **J. v. Spaan aan Bell. (Z. G.)** [3]) **9 April 1779. Z. G.**

dit en nog een ander gedichtje. Deze zijn meest van grammaticalen aard. Bellamy gebruikt herhaaldelijk d e n in den nominatief; hij maakt fouten tegen het woordgeslacht; ,,ontbrande" voor ,,ontbrandde" en dergelijke wekken den toorn van den eerwaarden heer; dat zijn ,,lompe fouten", schrijft hij. Maar hij wijst Bellamy ook op verkeerd gebruikte uitdrukkingen: het juk der dwinglandij breken, den ijver doen ontzinken. Een enkele regel is ,,veel te prosaieq"; de woorden ,,held" en ,,luister" komen te dikwijls voor. Van ,,Op Smits" staat de titel Van Spaan niet aan: ,,dees Puikpoëet verdient grootscher tijtel". Aanstoot neemt hij ook aan het door Bellamy gebezigde starrekringen. ,,Starrekringen, starrenboogen, hemeltranssen en dergelijke woorden", doceert hij, ,,die in den grond gene wezenlijke beteekenissen hebben, keurt de hedendaagsche kieschheid af, tenminste jonge Dichters behooren die zoo veel mogelijk te mijden." ,,Hoe steil is de Zangberg", eindigt Van Spaan, ,,en wat moeite kost het deszelfs top te beklimmen. Dan kunstliefde behoort geen vlijt te spaaren."

25 April 1779 schrijft Bellamy aan Van Spaan: ,,ik hebbe mijne uiterste poogingen aangewend om de twee dichtstukjes Aan mijne Geboortestad en Op Smits volgens de aanmerkingen van UwEerw. te verbeteren." Deze twee zendt hij terug en hij voegt er vier nieuwe bij ,,ter toetse van Uw Eerw." ,,Een derzelve getyteld Kuschje," schrijft hij, ,,behoort (ten minste zoo ik mij niet bedriege) in den rang niet dier dartele gezangen, die de zeden bederven". Of Van Spaan aanmerkingen gemaakt heeft op deze gedichtjes, blijkt niet. In het zevende deel van de Proeven (1780) komen onder het werk van de aankweekelingen ook twee 18-regelige stukjes voor van Bellamy, getiteld Pilatus en Achilles. Het schijnt mij toe, dat de correspondentie met Van Spaan, behalve in het begin, niet zeer druk is geweest; de eerstvolgende brief dateert van 20 Nov. 1780 en de aanhef luidt: ,,ik zal geen verschooning over mijne luiheid maken. Nu eens heeft lusteloosheid, dan eens onvermogen mij verhindert om mijnen tijd der Dichtkunde toe te wijen." Ik geloof niet, dat Bellamy hier de geheele waarheid spreekt. Gedurende

1779 en 1780 is hij ook in correspondentie met de redactie der Letteroefeningen; in dat tijdschrift worden juist in deze periode een aantal bijdragen van hem opgenomen (poëzie en proza). Misschien verdroten hem de aanmerkingen door Van Spaan gemaakt; 't is mogelijk, dat hij begon te beseffen, dat ze weinig beteekenden; in ieder geval, de Letteroefeningen maakten ze niet en enkele lezers van dit tijdschrift betuigden hem schriftelijk hun ingenomenheid met zijn werk; vooral dit laatste moet Bellamy, die niet geheel vrij was van ijdelheid, zeer gestreeld hebben. Een zekere C. v. d. Polder te Middelburg had in het Mengelwerk [1]) Bellamy's „schipbreuk" gelezen, een poëtisch verhaal van de bekende ramp, het schip de Woestduin overkomen in 1779; die beschrijving maakte zooveel indruk op hem (v. d. P.) dat „menigmaal de sluizen (z)ijner oogen zig openden". Toen hij zag, dat de schrijver Bellamy was, kon hij niet nalaten hem een opgewonden brief te schrijven [2]) en daarbij eenige „kreupele dichtregelen" te voegen, die inderdaad zeer kreupel zijn. Opmerkelijk is, dat deze C. v. d. Polder in het volgende jaar door Bellamy aanbevolen, aankweekeling werd van het Haagsche Genootschap.

Bij het straks genoemde schrijven van 20 Nov. 1780 sloot Bellamy twee nieuwe dichtstukjes in: Jacob aan Rachel, en Kaïn. Deze hebben de eer den heer Van Spaan bijzonder te bevallen; hij verblijdt zich over Bellamy's merkelijke vorderingen in de schoone kunst, heeft bijna geen aanmerkingen en is overtuigd, dat ook zijn medebestuurderen zich „eenparig over den ijver van (hun) jongen kunstvriend verblijden zullen." [3]) De „blinkende eerlauwrieren" zullen voor Bellamy „geenzins onverkrijgbaar" zijn. Wel is de „Parnas steil", maar Bellamy is de „laagte reeds ontklommen"; er moet nu verder geen „moeite en zweet gespaard". Van Spaan raadt hem aan zich voor verdere hulp te wenden tot „den kunstrijken

———————

[1]) Vad. Letteroef. II, St. II, 298 vg.
[2]) 17 Juli 1780 (Z. G.).
[3]) 14 Dec. 1780 (Z. G.).

heer Broes"; diens hulp zal Bellamy „mannelijke stappen naar den kruin [1]) van Helicon doen maaken".

De overige bestuursleden van Kunstliefde schijnen ook overtuigd te zijn geweest van Bellamy's vorderingen; althans onmiddellijk volgde zijn benoeming tot buitengewoon lid. Bellamy neemt ze „need'rig aan", ja, acht zich „ten hoogsten vereerd door eene verkiezing, die hem tot eene hoogte voert, die in de oogen (z)ijner eigenliefde aanzienlijk maar in die van (z)ijn oordeel te steil is." [2]) Voor zooveel zijn vermogens toelaten, belooft hij „alles toe te zullen brengen, wat tot luister van het Genootschap strekken kan." Veel is dit intusschen niet geweest; in het achtste deel der Proeven komen van Bellamy slechts twee gedichten voor: een vierregelig epigram „aan iemand" in de eerste helft en „de Liefde", zestien zesregelige strofen in de tweede afdeeling; het negende deel (1783) bevat van zijn hand alleen „de Lente", 90 verzen. De algemeene vergadering van 28 Augustus 1781, waar hij tegenwoordig moest zijn om zijn naam in het aanteekenboek van het Genootschap te schrijven en waar Van Spaan Bilderdijk de gouden medaille uitreikte, heeft hij niet bezocht: 8 Aug. schreef hij aan Wielheesen, dat het hem „volstrekt onmogelijk" zou zijn te komen; maar binnen twee of drie maanden dacht hij voor eenige bezigheden naar Holland te zullen komen; dan zou hij zijn naam inschrijven en aan de overige verplichtingen voldoen. Waarschijnlijk is dit geschied, toen hij in het voorjaar van 1782 naar Utrecht ging.

Zeer innig is de verhouding tusschen Bellamy en het Genootschap echter niet geweest; integendeel, bijna van het oogenblik af, dat hem de eer der verkiezing was geworden, beginnen de moeilijkheden; verschil van meening, aanvankelijk in een luchtigen brief en onder schertsende woorden geuit en tegelijk bedekt, voert in Juni 1784 tot een openlijke breuk.

Als bijdrage voor 1782 zond Bellamy 9 Maart het gedicht de Liefde. [3]) Daarop schijnen aanmerkingen te zijn gemaakt; misschien

[1]) De verbetering is van Van Spaan; Bell. had hem bij een vorige gelegenheid op een desbetreffende vraag ingelicht, dat kruin vrouwelijk was. [2]) Z. G., 27 Dec., 1780.
[3]) Uitg. 1826, blz. 180.

was het onderwerp den heeren te weinig stichtelijk. Bellamy dreigt — hij kende de antipathieën van het Genootschap — in het vervolg niets anders te zullen zenden dan „Anacreontische Oden" en bovendien „een satyra op het Genootschap in rijmlooze verzen". Bovendien bespreekt hij in een uitvoerig schrijven [1]) stuk voor stuk de aanmerkingen) op zijn werk gemaakt. „Ik heb niet konnen zien," schrijft hij, „dat sommige aanmerkingen dugtig genoeg waaren om het dichtstuk volgens dezelve te veranderen." Bestuurderen hadden b. v. aanstoot genomen aan de verzen:

Zij (de Liefde nl.) voert den sterveling
Uit zijnen engen kring
Op vleuglen van gevoel, in 's hemels ruime perken.

„'t Is gemeen bij de dichters," verdedigt Bellamy de gewraakte uitdrukking, „om aan alles wat onze ziel verheft vleugels toe te schrijven, vleugelen van 't geloof, van verlangen, enz.; de Liefde behoord meer tot het hart dan tot het verstand; de verliefde minnaar beschouwt alles volgens zijn gevoel. dit gevoel maakt hem somtijds tot een volkomen enthusiast — wanneer men dit in bedenking neemt, zal dit gezegde mogelijk eigenaartiger voorkomen. of indien men het veranderen wilde, zoude misschien dit beter zijn: doortinteld van gevoel. mij komt het eerste voor meer dichterlijk te zijn." Zoo gaat het telkens; als Bellamy toegeeft en een verandering aan de hand doet (in de Proeven overgenomen) is het onder protest. Hij is niet meer de volgzame knaap, die dankbaar voor zooveel goedheid, den wijzen raad van de Haagsche heeren in ontvangst neemt. Als hem gevraagd wordt, of onuitspreekbre voor onuitspreekbaar wel geoorloofd is, dan antwoordt hij zelfs min of meer uit de hoogte: „ik geloof ja, en ik meen het bij verscheiden Dichters dus gevonden te hebben, waar weet ik niet, en het is der moeite niet waardig om 'er lang naar te zoeken." De ontwikkeling van dit gevoel van eigenwaarde bij Bellamy juist in dien tijd is zeer goed te verklaren. [2]) Dat Bellamy zich zelfstandig gevoelde, is

---

[1]) Van 2 April 1782.
[2]) Hij was pas te Utrecht gekomen, zie blz. 7 en 8.

waarlijk niet te verwonderen. En dat hij zich ergerde aan de onbeduidende aanmerkingen van Kunstliefde, blijkt dunkt me uit het dichtstukje, waarmee hij 25 April 1782 zijn intrede deed in het Utrechtsch Genootschap Dulces ante omnia Musae. [1]) Het is allervriendelijkst voor de ,,kunstbeminnaars, wijsheidkweekers, stichters van de Poëzy''; maar deze moeten toch zijn zangster vergunnen, „dat zij soms een liedjen op haar eigen wijs zing' ''; immers ,,zij, in Zeeuwsche lucht geboren, doemt de minste dwinglandij.'' Hij wil zingen van zijn liefde voor Fillis, van de fierheid der Vaderen, van het schoon der Lente en het zoet der vriendschap; dat moet men hem toestaan. Toen Bellamy omstreeks midden April dit stukje voor Dulces schreef, dacht hij klaarblijkelijk aan de onaangenaamheden met Kunstliefde. Meer en meer krijgt hij de overtuiging, dat al dat gerijmel niets beteekent; 10 October 1783 draagt hij in Dulces ,,een Voorzegging'' voor, [2]) waarin hij die meening onomwonden uitspreekt. ,,Thans leven duizend Dichters,'' spot hij, „Natuur, meer mild dan immer, vormt ieder schier ten Dichter. Wat durft de grijze aêloudheid op een' Homerus roemen? Slechts één!''...... Maar ach, de Muze waarschuwt: ,,na tweemaal vijftig jaren zal, van de duizend Dichters, die thans zoo vlijtig rijmen, geen enkele meer leven. Maar over duizend jaren zal nog Homerus leven.'' ,,En ik dan,'' vraagt de dichter, „ik, die zoo vlijtig rijme?'' Het antwoord is niet bemoedigend: ,,o, lieve, jonge vrienden! wij zullen allen sterven, wij, die zoo vlijtig rijmen!'' Zeer beslist wordt hier de onwaarde uitgesproken van al die genootschapsproducten, die voor poëzie wilden doorgaan om het rijm.

Als bijdrage voor den bundel van Kunstliefde zond Bellamy 7 Maart 1783 een gedicht: aan mijnen Vriend, den Heere B., [3]) 12 strofen van vijf regels, rijmloos; hij ontwikkelt daarin hetzelfde program als waarmee hij in Dulces was opgetreden. Hij kreeg zijn bijdrage in April uit Den Haag terug met een briefje van den

---

[1]) Uitg. 1826 blz. 204. [2]) Uitg. 1826 blz. 215.
[3]) Waarschijnlijk Broes, gedurende eenige jaren een ijverig lid van het Genootschap, wiens initialen na het zevende deel echter niet meer voorkomen in de Proeven.

secretaris Van der Burch; Bestuurderen hadden het vers met genoegen gelezen, maar konden het niet opnemen als te personeel. (Een bepaling van 10 Aug. 1772 verbood het plaatsen van eenig gedicht, ,,houdende aan eenige Leden van het Genootschap of op bijzondere gelegenheden ontworpen.") Naar het mij voorkomt, was dit de reden niet alleen, inhoud en vorm konden bij Bestuurderen geen genade vinden. ,,Zij hoopten eerlang op andere proeven van (Bellamy's) schrander Dichtvermogen onthaald te worden." In het negende deel der Proeven komt dan ook een ander gedicht van zijn hand voor, getiteld de Lente (90 regels).

In het laatst van 1783 schreef Bellamy zijn Brief aan Van Alphen, waarover later; in December van hetzelfde jaar kwam ook het laatste stukje van zijn Vaderlandsche Gezangen van de pers. Beide schijnt hij naar Den Haag te hebben gezonden; althans Van der Burch bedankt hem in een vertrouwelijk schrijven van 5 Januari 1784; ,,ik heb niet uw boeksken, maar de blijken van uw gadeloos vernuft aan Bestuurderen van 't Genootschap overhandigd." Vermoedelijk had Van der Burch den brief aan Van Alphen met zijn aanval op ,,de poëtische gasthuizen" aan het slot, maar achtergehouden. Ook in 1784 zond Bellamy een of meer bijdragen voor de Proeven in; over deze verzen schijnt weer verschil te zijn gerezen; althans 3 Mei schrijft Van der Burch, en nu wel degelijk als secretaris: ,,ik heb den Bestuurderen den inhoud van uw brief medegedeeld [1]) en dient uit hunnen naam tot antwoord, dat zij van uw vaars de Gevlugte en Gevonden Vreugd geen gebruik zullen maaken en Gij dus meester zijt om daar mede te handelen naar welgevallen: Dat wijl uw vaarzen Kain en Jacob aan Rachel" — die waren reeds 20 Nov. 1780 gezonden — ,,naar uw oordeel niet deugen, zij die ook ongedrukt zullen houden, terwijl zij uw jongste Dichtstuk, getyteld Aan God niet in de Proeven van Poët. Mengelstoffen zullen plaatsen, vermits kortlings een keurig Dichtstuk (onder deezen tijtel) van Mr. R. Feith, is uitgegeven, en Gij gaarne bekennen zult, dat dit het uwe ver overtreft." Dat klonk vrij

[1]) Niet den brief voorgelezen?

wel als het terugroepen van de gezanten. En de oorlogsverklaring liet van Bellamy's kant niet lang op zich wachten. Hij was vreeselijk beleedigd. Volgens Van Sonsbeeck antwoordde hij, ,,dat het wel was, en dat in zijn vaers zekerlijk zoo veel zeraphjes en zephirtjes niet zouden zijn als in dat van Feith". Dat het ook juist Feith moest zijn, wien men in Den Haag boven hem de voorkeur gaf!

19 Juni 1784 schreef Bellamy aan Broes, die kort te voren zijn inaugureele rede te Leiden had uitgesproken, dat hij voor het Haagsche Genootschap bedankt had; de reden zou hij hem wel eens nader schrijven. Men moet de reden echter niet in gekwetste auteurs-ijdelheid zoeken, al kan die meegewerkt hebben om de breuk met Kunstliefde te verhaasten. Bellamy was den dichtgenootschappen ontwassen; misschien was het een gevoel van piëteit jegens Kunstliefde geweest, dat hem weerhouden had voor zijn lidmaatschap te bedanken, zoodra hij had ingezien, dat al het ,,zweeten" van de heeren voor de kunst van geen beteekenis was. En dat Bellamy reeds vroeger tot die overtuiging gekomen was, blijkt zeer duidelijk uit het slot van zijn brief aan Van Alphen, gedateerd 28 Nov. 1783, waar hij verklaart, dat wij in het stuk van fraaie letteren achterlijk zullen blijven, zoolang we ,,vertalen en copieeren en parodieeren, om nu niet te spreken van alle poëtische gasthuizen, die men dichtlievende genootschappen noemt, en waarin ieder mensch, die slechts de bekwaamheid heeft van verzen en rijmen te konnen maken, voor een matig prijsje een plaats voor zijn gansche leven krijgen kan." En aan den jongen A. v. d. Woordt, den zoon van zijn Vlissingschen vriend J. v. d. Woordt, die hem om raad had gevraagd, schrijft Bellamy, waarschijnlijk in Januari 1785, o. a.: ,,de genootschaps rijmelarij moet ge vooral laaten glijen." [1])

Begrijpelijk is het dus, dat Bellamy geen spijt gevoelde den band met Kunstliefde verbroken te hebben, dat hij absoluut geen lust had, opnieuw lid van een dergelijk genootschap te worden. De gelegenheid deed zich anders weldra op: 23 October 1783 maakten

[1]) Gedenkzuil 318.

Gerrit Brender à Brandis te Amsterdam en Bernardus Bosch, predikant te Diemen, het ontwerp voor het Amsteldamsch Dicht- en Letteroefenend Genootschap. Amsteldam, dat zoo veel beroemde mannen had voortgebracht of gehuisvest, waar zoo veel rederijkerskamers en dichtgenootschappen hadden gebloeid, ,,Amsteldam, de milde voedster van zoo veele Wetenschappen en Kunsten, had, tot den Jaare 1783, geen Genootschap, dat even als de Leydsche, Haagsche en Rotterdamsche Dichtchooren, zich toeleidde, om, door het uitloven van Prijzen, en het bekroonen van aan de stof en kunst voldoende Dichtstukken, het Nederlands Dichtvuur aan te stooken." Jaloerschheid op Leiden, Den Haag en Rotterdam was dus een der drijfveeren tot de oprichting. Genootschappen van minderen rang bezat Amsterdam genoeg; zeer waarschijnlijk is zelfs het Amsteld. Dicht- en Letteroefenend Genootschap niets dan een voortzetting op grooter schaal van een genootschap, dat 6 Oct. 1774 was opgericht onder de spreuk: Natuur begaaft, Oefening beschaaft en in 1778 een bundel Mengelpoëzij had uitgegeven. G. Brender à Brandis, met B. Bosch de oprichter van het Amst. Dicht- en Letterlievend Gen., was, in vereeniging met den apotheker P. J. Kasteleyn, de voornaamste man in Oefening geweest; de indeeling der leden was in beide genootschappen geheel dezelfde; sommige namen uit den Bladwijzer der Mengelpoëzij vinden we op de ledenlijst van het Amst. Dicht- en Letteroefenend Genootschap terug.

Op het eerste gezicht lijkt het Amst. Genootschap niet te verschillen van het Haagsche of welk ander genootschap. Toen Bellamy in het laatst van September 1784 ,,een dikken brief" uit Amsterdam ontving met de wetten, benevens een schrijven van den secretaris Brender à Brandis, meldende, dat hij 21 Sept. tot lid van het Genootschap was verkozen, pakte hij, zooals hij aan Mens schrijft [1]) ,,ten eersten de wetten in — en — zond ze terug. Weer in een gasthuis? — Neen." [2])

En toch — geheel billijk is dit oordeel en vonnis niet. Wel onderscheiden de prijsverzen en de mengelpoëzie van het Amst. Genoot-

[1]) 8 Oct. 1784. [2]) Zie Van Vloten blz. 124.

schap zich niet wezenlijk van die van Kunstliefde b. v., maar in het Genootschap begon men zich toch ook — heilzame invloed van Van Alphen's Theorie — met andere zaken te bemoeien. Brender à Brandis opende de eerste algemeene vergadering van het Genootschap, 15 Februari 1785, met een „Aanspraak en inleidend Onderzoek, in hoe verre een Dichter de Natuur, in hoe verre de reden, en in hoe verre de ouden behoort naar te volgen." Later, 1787, sprak hij over „de Allegorie, of het Leenspreukige in de Dichtkunst"; deze verhandeling werd in de Werken opgenomen. [1] Een vluchtige inzage volstaat om te zien, dat men zich op ruimer standpunt ging stellen, dat men de meest gezaghebbende schrijvers uit die dagen ging bestudeeren: Lessing (Laocoön), Lord Kaimes, (Elements of Criticism), Mendelssohn, Batteux, Winckelmann. Behalve de gewone prijsvragen schreef het Genootschap dan ook andere uit, o. a. een onderzoek „naar het waare verhevene in de Dichtkunst, gestaafd door voorbeelden van Nederlandsche Dichters", en „naar den Tegenwoordigen staat der Nederduitsche Letterkunde in ons Vaderland". Het stellen van deze vragen bewijst reeds, dat een andere geest, althans in dit genootschap, werkte. Bellamy handelde dus wel eenigszins overijld, toen hij zonder nader onderzoek het Amsterdamsch Genootschap veroordeelde; zijn stemming, drie maanden na de breuk met Kunstliefde, is echter wel te begrijpen. Toch brak hij niet geheel met de genootschappen. Volgens de Gedenkzuil [2] is hij lid geweest van het Utrechtsche Genootschap „Vlijt is de Voedster der Wetenschappen", waartoe een aantal Utrechtsche studenten behoorden. Volgens de Mengelingen [3] zou dit genootschap in 1784 moeten zijn ontstaan; „beoefening van de Poëzy en van een welluidend Proza" was het doel.

Op de ledenlijst van 1789 komt Bellamy's naam natuurlijk niet voor; uit zijn brieven en geschriften blijkt niets omtrent zijn verhouding tot dit genootschap, welks leden toch in 1786 een geheelen bundel aan zijn nagedachtenis wijdden. [4] Opmerkelijk is, dat

---

1) Werken v/h. Amst Gen. p. 359—388. 2) blz. 218.
3) Utrecht 1789 by S. de Waal en Zoon. 4) By Mens uitgegeven.

Bellamy daarin wel wordt herdacht als dichter, als patriot, als zoon, als minnaar en ook als vriend, maar dat van een nauwere betrekking tot het genootschap in 't geheel niet gerept wordt.

Ik vermoed, dat Bellamy geen gewoon lid is geweest; volgens het voorbericht van de Mengelingen beschouwden zich de leden als beginners; misschien was Bellamy een van hen, tot wie deze zich wendden, als zij ,,door meer gevorderden geleerd en opgebouwd" wenschten te worden.

Dat het Genootschap ook de beoefening van het ,,welluidend Proza" beoogde, kon een aanbeveling zijn, als het zich tot Bellamy om voorlichting richtte.

In ieder geval, een zekere betrekking tusschen hem en dit Genootschap moet hebben bestaan. Verder is er geen enkel bewijs, dat hij voor Dulces heeft bedankt, terwijl uit verschillende brieven blijkt, dat hij in relatie heeft gestaan tot het genootschap in Edam. Ook dit is wel te verklaren. Tot Dulces behoorden in de eerste plaats zijn beste vrienden; verder was niet de beoefening van de dichtkunst het eenige, waarmee men zich bezig hield, zooals in Kunstliefde b. v. Dit blijkt reeds uit den titel van de door het Genootschap uitgegeven werken: Proeve van Oudheid-, Taal- en Dichtkunde, 1775 en Tweede Proeve enz., 1782. Als men in aanmerking neemt, dat het Genootschap in 1759' was opgericht, dan ziet men, dat de Bestuurderen bij de uitgaaf zich een groote en loffelijke beperking hebben opgelegd. Stichters van dit genootschap waren eenige studenten in de godgeleerdheid en de rechten geweest; een van hen was Adriaan Kluit. Tot spreuk kozen zij een vers uit de Georgica van Virgilius, voor wien men in de achttiende eeuw groote vereering had. [1] De gewone leden, ten getale van zes, zij, die ,,gewoon en bepaald werk" hadden, [2] werden na eenige jaren tot buitengewone; hun aantal werd telkens aangevuld uit studenten der hoogeschool. [3] Eenige liefhebbers buiten de stad

---

[1]) Georgica 2. 474. Zie hiervoor Jo. de Bosch. Regelen der Dichtkunde, blz. 30 de Georgica is bij mij het schoonste en volmaakste dichtstuk dat immer gemaakt is "

[2]) Voorbericht. Proeve blz. 2. [3]) ald.

werden tot buitengewone en honoraire leden verkozen; sommige Hoogleeraren en eenige andere Oudheid-, Taal- en Dichtkundigen binnen de stad vereerden op verzoek het Genootschap met hun tegenwoordigheid. Het Genootschap beroemde er zich op, dat het ,,min of meer den grond had helpen leggen tot de beroemde Leidsche Maatschappij van Taal- en Dichtkunde," [1]) aan welke ook de Proeve was opgedragen. Leden van Dulces waren vele Hoogleeraren te Utrecht, Leiden, Amsterdam, Groningen en Harderwijk. De geleerde wereld van die dagen was er dus sterk vertegenwoordigd.

Verder vinden we op de ledenlijst de namen van Z. H. Alewijn, H. v. Alphen, P. L. v. d. Kasteele, W. H. Sels, C. v. Lennep, C. v. d. Hoop, J. D. baron van der Capellen tot den Pol, R. Feith, IJ. v. Hamelsveld, Ah. van den Berg, S. v. d. Waal, R. Schutte en P. Paulus. De geheele vriendenkring van Bellamy behoort verder tot dit genootschap, Mr. Jan Hinlopen als Eere-lid, J. P. Kleyn, W. A. Ockerse, P. Chevalier, Fr. van Gogh en J. Bellamy als buitengewone, Adr. Uyttenhooven en Willem Carp als gewone leden. Deze laatste hadden volgens het voorbericht ,,gewoon en bepaald werk"; zij vormden dus het bestuur. Dit blijkt ook uit een paar brieven van Uyttenhooven aan Bellamy. [2]) Er blijkt ook uit, dat het genootschap niet te roemen had op de belangstelling van de werkende leden; Uyttenhooven spoort Bellamy aan, de zaak ter harte te nemen en later bedankt hij hem voor zijn krachtig ingrijpen. In de vergaderingen van Dulces droeg Bellamy zijn bijdragen voor. In de Proeven vindt men echter nog niets van hem; deze worden voor vijf zesde deel gevuld met taalkundige verhandelingen, vooral van M. Tydeman en Z. H. Alewijn. In de laatste afdeeling van de Tweede Proeve

---

[1]) „Een klein gezelschap van Letterminnaren te Leiden, ter zinspreuk voerende „Minima crescunt", zedert ongeveer tien jaren gewoon bij een te komen, nodigt enige beminnaers der Vaderlandsche Letterkunde, waeronder de voornaemste Leden van twee soortgelijke gezelschappen, het een te Hoorn, onder de zinspreuk: „Magna molimur parvi, het ander te Utrecht, onder de zinspreuk: „Dulces ante omnia Musæ" zijne Letterkundige Bijeenkomst houdende, om elkander de vruchten van hunnen arbeid, ter meerdere uitbreiding van hunne kundigheden, mede te deelen: En in ene bijeenkomst van deze kunstgenoten wordt een denkbeeld geboren om ene Maetschappij van Nederlandsche Letterkunde op te rechten." Werken van de Maatschappij der Nederl. Letterk. te Leiden. Deel I. 1772. Voorb: blz. 2. [2]) Beide: laatste helft van 1782. Z. G.

komen verscheidene rijmlooze gedichten voor van Bellamy's vriend J. P. Kleyn, alle gedateerd 1779, waarvan een naar het Hoogduitsch van E. C. von Kleist. Ook H. v. Alphen levert een bijdrage; en juist deze fabel: De Digter en de Nagtegaal, bewijst, dat men meer en meer begon in te zien, dat met beschaven en nog eens beschaven geen poëzie wordt verkregen. Het kan ook om dezen meer modernen geest geweest zijn, dat Bellamy lid bleef van het Utrechtsch Genootschap; hij werd het echter van een ander, dat pas 16 Nov. 1784 te Edam werd opgericht, dus na zijn breken met Kunstliefde, na zijn bedanken voor de verkiezing in het Amsteld. Genootschap. De nieuwe maatschappij, al was zij vrijwel ingericht als de tallooze Dichtgenootschappen, droeg een geheel ander karakter. „Een teder medelijden over den Staat des gemeenen mans in ons vaderland" was de drijfveer van de oprichters, verbetering van het Burger- en schoolwezen hun doel. [1]) Door de verspreiding van populaire geschriften trachtten zij dit doel te bereiken. Velen traden toe tot het Genootschap — De Maatschappij tot Nut van het Algemeen — juist om dit doel, verbetering van het schoolwezen. Het besef van de noodzakelijkheid hiervan schijnt in die dagen zeer levendig te zijn geworden. Ds. B. Bosch, te Diemen, schrijft 24 Maart 1785 aan Nieuwenhuyzen o. a.: [2]) „de domheid, de onbeschaafdheid, de onvriendelijkheid (ten platten lande) is grooter dan menig stedeling zig zou verbeelden." Pogingen tot verbetering werden dan ook reeds door enkelen beproefd. Ds. Ah. van den Berg, te Arnhem en J. F. Martinet, te Zutfen, aarzelden zich aan te sluiten, juist omdat zij reeds in die richting werkzaam waren; zij werkten aan een nieuw A-B-C-boek voor de jeugd. En de predikant van Rottum wijst de bestuurderen van het nieuwe genootschap op den schoolmeester Hendrik Wester, in de Oude en Nieuwe Pekela, als op iemand, die zich daar zeer verdienstelijk maakt. [3])

Ook Bellamy werd lid van het Edamsche Genootschap. Nieuwenhuyzen zond hem 8 April 1785 met de wetten het verzoek, hem een

[1]) Circulaire van 23 Nov. 1784. Archief Mij tot Nut v/h. Alg.
[2]) Archief Mij tot Nut v/h. Alg. [3]) ibid.

of eenige Gezangen, over zedekundige onderwerpen te doen geworden, die geschikt waren ,,voor de eenvouwigste Menschen van allerleyen Godsdienst, zonder onderscheid."

Bellamy antwoordt onmiddellijk, 15 April 1785. [1]) Het plan, om gezangen uit te geven voor den gemeenen man, vindt hij zeer goed; maar de uitvoering zal moeilijk zijn; ,,zagte, klaere eenvouwigheid — zonder platheid, is een der grootste vereischten van zulk een gezang; ik weet niet of men zich vleien kan, schielijk een bundel waarlijk goede gezangen te kunnen uitgeven; zou het niet beter zijn, weinig en goed — dan veel en middelmaetig? Te meer, daar het uitgeven van zulke gezangen mij zeer geschikt voorkomt, om den smaak onzer natie, in dit vak, aanvangkelijk te verbeteren; de indrukken, die wij, in onze jeugd, ontvangen, worden zelden, in laeteren ouderdom, uitgewischt." In een brief van 20 Mei beantwoordt Nieuwenhuyzen uitvoerig Bellamy's bezwaren. Het is niet de bedoeling van Bestuurderen om rijp en groen uit te geven; de nieuwe maatschappij wil juist door bekwame mannen uitgemaakt zien, of een stuk waardig is uitgegeven te worden; zij wil daartoe de beoordeeling niet, zooals in andere genootschappen geschiedt, doen afhangen van zes of acht Bestuurders, maar de stukken naamloos zenden naar tot oordeelen bevoegde mannen. En daarom sluit Nieuwenhuyzen eenige gezangen in bij den brief, welke Bellamy ,,ter vrije, onbewimpelde beoordeeling worden toegezonden."

De Maatschappij tot Nut van het Algemeen zond dus aan verschillende bevoegde beoordeelaars ingekomen verhandelingen en gedichten ter recensie; dat Bellamy ook tot dit getal behoorde, bewijst, dat zijn naam als criticus gevestigd was. Uit verschillende brieven bij de Maatschappij berustend, blijkt, dat Brender à Brandis, B. Bosch, Ah. van den Berg, J. F. Martinet en anderen, voor het Genootschap als beoordeelaars optraden.

Of Bellamy aan het tot hem gerichte verzoek heeft voldaan, blijkt niet; waarschijnlijk had het Genootschap geen reden zich in

———————

[1]) Onuitgegeven brief van Bellamy. Archief Mij tot Nut v/h Alg.

al te grooten ijver van zijn kant te verheugen. Hij had het ook zoo druk in 1785. Behalve een oproeping voor de algemeene vergadering op 23 Augustus is er onder zijn papieren nog slechts één brief van Nieuwenhuyzen [1]) en daarin verzoekt deze hem juist om eenig bericht, of de twee gezangen, hem voor eenigen tijd ter beoordeeling gezonden, door hem ontvangen zijn. Bellamy heeft op dien brief de kantteekening geschreven: ,,beantwoord den 30 Sept." Bij de Maatschappij tot Nut van het Algemeen is echter dit schrijven niet aanwezig; of en in hoeverre hij zich dus verdienstelijk gemaakt heeft jegens deze Maatschappij, blijkt niet. Veel kan hij echter voor haar niet gedaan hebben; met het jaar 1785 eindigt zijn werkzaamheid.

Dit is echter zeker, dat de gedachte, èn als dichter van godsdienstige gezangen voor het volk, èn als poëtisch beoordeelaar gewaardeerd te worden, Bellamy zeer aangenaam moet geweest zijn.

Maar overigens — de tegenzin tegen de kunstgenootschappen, waar de dichters ,,met hun allen maar één zangnymph hebben, die nu bij den een', dan bij den ander logeert", moest bij Bellamy wel toenemen, naarmate hij zich helderder bewust werd, dat de kunstenaar vóór alles zich zelf moet zijn. Naar zelfstandigheid getracht te hebben is Bellamy's verdienste als dichter. En daarom was er op den duur voor hem geen plaats daar, waar dichterlijke bekrompenheid zich voor ,,een matig prijsje" een plaats kon koopen voor de rest harer dagen — in ,,een poëtisch gasthuis".

---

[1]) 22 Sep.. 1785. Z. G.

DE DICHTER BELLAMY.

Toen in 1782 Jan Pieter Kleyn het eerste deeltje van zijn Oden en Gedichten uitgaf, liet hij onder den titel drukken: Deo, Patriae et Amicis. Bewust of onbewust gaf hij aan zijn werk daardoor een certificaat van oorsprong mee uit de tweede helft der achttiende eeuw, dien wonderen tijd, waarin de oude orthodoxie evenzeer door het rationalisme als door het piëtisme is ondermijnd, waarin een sterk sprekend subjectivisme, door beide gekweekt, de eigen persoonlijkheid op den voorgrond dringt, die, onbevredigd door de conventioneele liefde, in de volheid van een eindeloos gevoel van sympathie de gansche menschheid wil omhelzen — die, zich bewust beworden van zijn rechten, voor den burger de vrijheid, en, niet tevreden met een bestaan op aarde alleen, voor den Christen de onsterfelijkheid opvordert. Vandaar de groote plaats, in deze gedichten ingenomen door de begrippen onsterfelijkheid, vrijheid en vriendschap.

Liefde, Vaderland en Godsdienst hebben ook Bellamy bezield bij het dichten van de drie bundeltjes, die bijna zijn geheele poëtische nalatenschap uitmaken. [1]) Zijn de Gezangen mijner Jeugd de uitingen van een vurig minnaar, de Vaderlandsche Gezangen de ontboezemingen van een warm Patriot, in de Gezangen, waarin naast de jongste gedichten ook enkele oudere zijn opgenomen, klinkt een ernstiger toon; wel geven beurtelings vriendschap en liefde, de

---

[1]) Gezangen mijner jeugd, 1782; Vaderlandsche Gezangen, 1782 en 1783, 2de druk 1785; Gezangen, 1785.

schoonheid en verhevenheid der schepping en de grootheid Gods den dichter stof tot juichen; maar hij doet het op den stiller toon van iemand, die, nog in de Lente des levens, zijn ,,zomer had gezien in de eeuwigheid", [1]) die ,,over 't stortend puin van 't ondermaansche, in de eeuwigheid zijn blik had geslagen". [2]) Erotische en vaderlandsche gezangen vindt men dan ook in het laatste bundeltje niet meer; de dichter is ernstiger, maar ook keuriger geworden; hij ziet in, dat verscheidene stukken in de Gezangen mijner Jeugd niets beteekenen en vele niet genoeg beschaafd zijn, [3]) — dat hij in de Vaderlandsche Gezangen geofferd heeft aan den waan van den dag, die in ,,sterke verzen het onderscheidend kenmerk der patriottische gezangen" zag! [4])

Maar hoe verschillend de inhoud van de drie bundeltjes moge zijn, hierin komen ze overeen, dat ze alle staan onder Duitschen invloed. Het Anacreontische minnedicht, het vaderlandsche gezang en de hooge Ode, alle drie kunstvormen, bij Bellamy geliefd en beoefend, zijn echter pas over onze grenzen gekomen, toen ze in Duitschland geheel of bijna geheel hadden afgedaan. Het rijm was in Duitschland reeds in eere hersteld, toen Bellamy betoogde, dat het niet onmisbaar was. En toch is deze lyricus een oorspronkelijk dichter. Zijn werk is er geen van den eersten rang; het maakt geen indruk door zijn kwantiteit; geen enkel van zijn gedichten gaat een zeer bescheiden maat te boven. Maar — en hierdoor onderscheidt het zich van dat der naamlooze genootschaps-poëten — er spreekt overal een persoonlijkheid uit. Bellamy stelt er zijn roem in, een eigen weg te gaan.

,,Hij, die zich zelven wil verheffen,
Den vaderlande een luister zijn ;
Die moet van 't krielend pad der rijmers,
Op schaars betreden wegen gaan". [5])

Bovendien, hoezeer overtuigd, ,,dat de invloed van het zedelijk karakter van den kunstenaar, op zijn genie en de voordbrengzels

---

1) Gez. 27. 2) Gez. 6. 3) Uit een brief aan mijnen vriend Kleyn, voor de Gez. XII.
4) Voorbericht Vad. Gez. 2de druk. VII. 5) Gezangen 72.

van hetzelve grooter is dan men doorgaans denkt," [1]) alle zucht om te leeren en te stichten is hem vreemd; hij dicht uit den drang zijns harten; het is hem te doen om te behagen, en hij heeft ,,eigenliefde genoeg, om te denken, dat hier en daar nog wel iemand zal gevonden worden," die zijn gedichten ,,met eenig genoegen lezen zal". [2]) Zijn werk is dus overal persoonlijk werk; achter zijn minneliederen rijst de figuur op van een zeer verliefd jonkman, die volgens Huet het gebrek heeft, dat hij zijn meisje te dikwijls en te lang achter elkaar kust;[3]) in de Vaderlandsche Gezangen juicht en klaagt een vaderlandsch jongeling over de glorie van 't verleden, den smaad van het heden; en in de godsdienstige liederen hooren wij den dichter, wiens echt menschelijke smart over een voorgevoelden vroegen dood wegnevelt in de verzekerdheid, dat ,,geen dood hem zal scheiden van wie hem lief zijn," ,,dat na den langen nagt des tijds de morgenstond der eeuwigheid verrijst."[4]) Maar minnaar, patriot of Christen, 't is telkens Bellamy, dien we hooren. 't Is zijn geest, die nu en dan schittert, zijn hartstocht, die soms vlamt, zijn hart, dat altijd klopt in zijn werk. Bellamy zou geen liedje zingen voor zijn ,,toekomend liefje," zooals den dichter van de Bardietjes tot tweemaal toe overkwam. Zoo warm en zoo waar is des dichters liefde voor zijn vaderland, dat zij bijna het recht geeft tot het zacht verwijt, dat klinkt in den slotregel van Aan God: [5]) Gij, die het gansch heelal in stand houdt, die al het geschapene uw gunsten schenkt, vergeet gij nu ons vaderland?

En van hoe innig geloof getuigt niet zijn ode ,,aan Chloë", met het telkens herhaald:

Neen beef niet, mijn Chloë !
Geen dood zal ons scheiden!

Dát is de verdienste van Bellamy, dat hij, het conventioneele ook in den vorm versmadend, altijd getracht heeft zich zelf te zijn. En nu mogen zijn Anacreontische gedichten hier en daar vrij onbe-

---

1) Poët. Sp. II. 99 2) Uit een brief aan mijnen vriend Kleyn I.
3) Litt. Fant. et Krit XXIV. 88. 4) Gezangen 76. 5) Vad. Gez. 17.

nullig, zijn Vaderlandsche Gezangen dikwijls gezwollen of ietwat sentimenteel zijn, ook na aftrek van dat, waartoe de dichtsoort verleidde of wat de tijdgeest meebracht, blijft er toch in zijn werk genoeg over, aantrekkelijk om wat het gaf, maar meer nog om wat het beloofde bij voortgaande ontwikkeling.

Bellamy had bovendien — en ook hierin toonde hij een man te zijn van den modernen tijd, van zijn kunst studie gemaakt, en niet alleen van het zuiver technische ervan: hij had ook nagedacht over het wezen en doel der kunst, over de verwantschap der verschillende kunsten onderling. Die studie voerde hem hoe langer hoe meer van de poëzie naar de critiek; zijn dichterlijke productie neemt dan ook in zijn laatste jaren af; maar zijn critische arbeid wordt belangrijk, zoowel in waarde als in omvang. Bellamy schreef beter proza dan de meeste zijner tijdgenooten; Engelsche invloed is hier duidelijk te bemerken. Sterne was zijn lievelingsauteur; Sternesche wendingen kan men in zijn brieven hier en daar herkennen. Bellamy's proza is dan ook humoristisch. Richardson's romans had hij als knaap reeds gelezen en met Karel Grandison had hij als jonkman gedweept. [1]) Maar toen de door Richardson geschapen roman in brieven, in zijn éénen vorm, over Duitschland, door Feith bij ons werd geintroduceerd, wee van tranen en van Duitsche sentimentaliteit voor 't Engelsche sentiment, toen waarschuwde Bellamy onmiddellijk tegen de onwaarheid en onnatuurlijkheid van de zoo zeer bewonderde sentimenteele dichters. In den Poëtischen Spectator zoowel als in de Proeven voor het Verstand, den Smaak en het Hart is de onmannelijke weekheid, die in ledigheid mokkend neerzit en in zelfmoord eindigt, door den criticus Bellamy naar verdienste op de kaak gesteld, al was de dichter Bellamy van de besmetting niet altijd vrij gebleven.

Als dichter en als criticus heeft Bellamy invloed gehad; maar hij is te jong gestorven dan dat die invloed diep en langdurig kon zijn.

---

[1]) „Grandison is een volmaakt man." 26 Juli 1779. Z. G.

Omstreeks 1740 begint in de Duitsche letterkunde een tijdperk, dat ondanks zijn belangrijkheid maar weinig bekend is. Want het is een periode van voorbereiding, een dier tijdvakken, waarin het kunnen nog niet evenredig is aan het willen. Eerst een volgend geslacht, dat op de schouders van het voorafgaande staat, verwerft voor beter geslaagde kunstwerken de onsterfelijkheid.

Het is niet toevallig, dat het begin van het genoemde tijdvak samenvalt met de troonsbestijging van Frederik II. Langzamerhand had Duitschland zich hersteld van de wonden door den dertigjarigen oorlog geslagen; de welvaart nam toe. Duitsche wetenschap en wijsbegeerte verkregen naam in Europa door Leibnitz en Wolff. En menig vaderlandsch hart bedroefde zich over de zwakheid van het verbrokkelde Duitsche rijk. Er kwam verzet tegen den Franschen geest, die ook in de letterkunde heerschte. Bodmer en Breitinger hadden in hun strijd tegen Gottsched op de Engelsche dichters gewezen, speciaal op Milton. Naar hem grepen dan ook de jonge mannen, die later in de geschiedenis bekend geworden zijn als de Hallesche dichters. Mlton's Verloren Paradijs was voor deze piëtisten in de eerste plaats een Christelijk epos; voortaan zou de poëzie Christelijke poëzie zijn. Het Verloren Paradijs was rijmloos; voortaan zou het rijm uit de gedichten verbannen worden. Verwerping van het rijm werd mode; het geheim van dichterlijke verdienste scheen te schuilen in haat tegen het rijm. Toen dus Klopstock in zijn Messiade tegenover Milton's verloren een herwonnen paradijs trachtte te stellen en daarbij naar de hoogste verhevenheid van inhoud en naar de hoogste volmaaktheid van vorm streefde, kon hij geen gebruik maken van het rijm. De dichterschool van Halle intusschen, om de rijmlooze verzen populair te maken, vertaalde sommige classieke dichters, in het bijzonder Horatius en Anacreon. Sedert de Renaissance hadden de gedichten, die ten onrechte op Anacreon's naam staan, grooten bijval gevonden, vooral bij de Franschen, die ze vlijtig navolgden. Met den wereldschen Franschen geest drong deze poëzie van de liefde en den wijn ook in de Germaansche landen door; men vertaalde en volgde er echter

niet Anacreon zelf, maar de Fransche bewerkers. Nu echter grijpen de Duitschers naar de oorspronkelijke gedichten, welke voorlang door Stephanus en Andreas met een Latijnsche vertaling waren uitgegeven. Het zonderlinge verschijnsel doet zich nu voor, dat de Duitsche dichters, die zoo sterk onder den invloed staan van den vromen Engelschman, den luchtigen Griek vertalen en navolgen, om de rijmlooze verzen ingang te doen vinden. Götz en Uz vertalen in 1746 Anacreon in rijmlooze verzen, Gleim, die door zijn Versuch in scherzhaften Liedern in 1744 den stoot tot de beweging had gegeven, kwam iets later met een tweede vertaling. Korten tijd werd de Anacreontische vroolijkheid een modedwaasheid; de jonge dichters bekransten naar 't Grieksche voorbeeld zich het hoofd met bloemen; [1]) zelfs de ernstige Klopstock liet zich meesleepen en dronk wijn tusschen de rozen op een kerkhof. [2]) Maar de vroolijkheid en de opwinding waren kunstmatig en de vereering van liefde en wijn was een cultus, alleen door de lippen beleden; bitter beklaagden zich zelfs de Anacreontici, als het publiek den mensch niet wist te scheiden van den dichter.

Ook in Nederland was Anacreon niet onbekend gebleven; men had hem echter ook hier leeren kennen door Fransche bemiddeling. In het begin van de achttiende eeuw waren zelfs twee vertalingen of liever bewerkingen verschenen. [3]) Maar de ongenoemde schrijver van de eerste zegt zelf, dat hij ,,geen engbeperkte Vertolkinge, alleen een Navolginge" heeft gegeven; bovendien erkent hij, dat hij zich ,,behalve van het Grieksch, meest bediend heeft van de Latijnsche overzetting door Henricus Stephanus en Elias Andreas en van de Fransche Navolginge, gedrukt te Rotterdam," 1712. De tweede vertaler acht zich verplicht in de ,,Voorreeden" op te komen tegen hen, die Anacreon ,,vrij stoutelijk voor een Liefhebber van

---

1) vgl. Anacreon (Teubner) blz. 9.
ἐμοὶ μέλει ῥόδοισιν
καταστρέφειν κάρηνα, en elders.

2) Hettner, Litteraturgeschichte 3. I. 107.

3) De Lierzangen van Anakreon, in Nederduitschen rijmtrant nagevolgt. 's Gravenhage bij Gijsbregt Gazinet. 1717. Anakreons Gezangen. Uit het Grieksch op aangenaame zangwijzen overgebracht door G. Kempher. Alkmaar bij Nic. Mol. 1726.

den Wijn, en schoone Vrouwen, jaa voor een genoegzaamen Dronckaardt, en ('tgeen noch erger is) voor eenen begunstiger van de schandelijke liefde-drift tot schoone Jongens, naar de Jonische en Grieksche wijze, willen doen doorgaan."

Blijkens de voorreden schijnen beide bewerkers opgewekt te zijn door het werk van Petrus Rabus, [1]) kort voor 1700 verschenen, waarin over verschillende dichters der oudheid geschreven en proeven van vertalingen opgenomen waren.

Men kan licht begrijpen, dat er van den echten Anacreon in onze bewerkingen niet veel overblijft; ook de vorm heeft niets Anacreontisch; Kempher heeft zelfs de gedichten in coupletten afgedeeld en van zangwijzen voorzien.

De navolging van den verfranschten Anacreon bleef intusschen voortduren. In de Proeven van het Haagsche Genootschap vindt men er sporen van. [2])

Tegelijkertijd begint echter de Duitsche Anacreon hier bekend te worden; in zijn gevolg komen de rijmlooze verzen mee. In de zeventiende eeuw waren rijmlooze verzen niet ongewoon geweest; bij Hooft en Huygens en vooral bij Brandt komen ze voor. Populair waren ze echter nooit geworden. En in de eerste helft der achttiende eeuw had Feitama zich er sterk tegen verklaard.[3]) Nu echter komt de beweging opnieuw op. Reeds in den Rhapsodist van 1771[4]) vindt men een opstel ,,over het rijm in eene soort van Nederduitsche Gedichten, met eenen Anakreonschen Lierzang." Daar wordt reeds gesproken van het ,,verdrietige, onnutte, kunstelooze, kinderachtige rijm" en voorgesteld, om in een bepaald soort van verzen (nl. de trochaeische van drie en een halven voet, welke voetmaat ook ,,bij de Grieken en Latijnen zeer gebruikelijk was,") het rijm af te schaffen. De schrijver laat zijn opstel volgen door wat hij

---

[1]) Griekse, Latijnse en Neërduitse vermaakelijkheydt der Taalkunde.

[2]) Bv. Deel V (1777) blz. 174. De gewekte min, naar het Fransch van den heer de la Motte, door B. F(remery).

[3]) Zie de voorrede van den Telemachus, 1733, waar hij zich uitlaat, dat aan „de beste Nederduitsche en Fransche Dichteren de rijmelooze Vaerzen zo onëigen zijn als de rijmende wanvoegelijk zouden wezen in de Tale der Grieken en Latijnen." bl. 1.

[4]) Amsterdam bij P. Meijer. 477—483.

noemt een Anakreontischen lierzang. ,,Anakreons lierzangen," zegt hij, ,,ademen enkel vermaak, en bestaan uit ééne aangename gedachte, die in eenen geestigen draai uitloopt". De redactie van de Rhapsodist plaatst achter dezen zang (aan de Dichtkunst) een Morgenlied, dat een navolging is van Gesner (eveneens rijmloos).

In 1779 verschenen de Dichtlievende Verlustigingen van P. J. Kasteleyn, [1]) een poëtiseerend Amsterdamsch apotheker, vriend van Brender à Brandis en evenals deze een bewonderaar van de Duitsche dichters. In drie afdeelingen (Lofzangen en Zededichten, Bijschriften, Schimp- en Puntdichten, en Anacreontische Gezangen en Minnedichten), althans bevatten de Verlustigingen enkel vertalingen uit het Hoogduitsch. De laatste afdeeling bevat vierendertig rijmlooze stukjes naar Claudius, Weisze e. a.; ook naar Gleim, een dichter, die volgens de Nederduitsche Dicht- en Tooneelkundige Bibliotheek [2]) ,,veel schoone stukken, maar ook veel bagatelletjes maakt."

Tegen het rijmlooze van Kasteleyn's Anacreontische gedichten heeft de Bibliotheek geen bezwaar.

In hetzelfde jaar (1779) verschenen ook de Bardietjes [3]) ,,een nieuwe soort van gedichtjes". De schrijver, Mr. J. H. Swildens, zegt zelf, dat deze versjes onder Duitschen invloed, gedeeltelijk zelfs in Duitschland ontstaan waren. In Berlijn nl. had hij een ,,overzetting van Anakreons oden" in handen gekregen; in die vertaling vond hij ,,zulk een eenvoudigheid en schoonheid, waar van wij in onze taal naauwlijks eenig voorbeeld hebben"; maar dat ,,d'aanlokkelijkste bekoorlijkheden der poëzie" verkwist waren ,,op aardige nietigheden, op zwelglust en ontucht," ergerde hem. De Bardietjes nu waren de vrucht van de poging om een beter gebruik van de kunst te maken. Enkele vrije vertalingen uit Anacreon, die niet schadelijk waren voor de goede zeden, gaf Swildens aan het slot van zijn bundeltje. [4])

Deze Bardietjes nu werden in de Letteroefeningen zóó slecht

---

[1]) Te Amsterdam bij A. J. van Toll. Het werkje zelf heb ik niet machtig kunnen worden. [2]) ald. 1781 blz. 201. [3]) Amst. bij W. Holtrop. [4]) blz. 61—68.

beoordeeld, [1]) dat de schrijver naar de pen greep en in een vlugschrift tegen de recensie opkwam. De Letteroefeningen hadden behalve op den titel veel aan te merken op gebrekkigheid van taal en versificatie; zij meenden, dat de schrijver soms in Nederlandsche woorden Hoogduitsch schreef. Tegen rijmlooze verzen hadden ook zij geen bezwaar; zij merkten alleen op, dat het rijm bij ons ,,een voorwerp der algemeene liefkozing scheen te zijn."

Het was deze beoordeeling van de Bardietjes, die Bellamy, naar hij zelf getuigt, ertoe bracht rijmlooze verzen te schrijven; hij zendt een paar aan de Letteroefeningen; hij vleit zich, dat er ,,zulke stramme vaarzen als er waarlijk in de Bardietjes te vinden zijn," in zijn stukjes niet zullen voorkomen. En weldra[2]) zendt hij een aantal andere, waarin hij een meer gewone maat behouden had, om zijn Landgenooten „de rijmelooze gedichten smaakelijker te maaken." [3]) De Letteroefeningen namen de rijmlooze zoowel als de rijmende stukjes op; een tijdlang was Bellamy een ijverig medewerker, vooral gedurende 1780; in 1781 worden nog wel enkele geplaatst, (in 1782 nog twee), maar het meerendeel van zijn Anacreontische gedichtjes gaat dan naar het Taal-, Dicht- en Letterkundig Kabinet, door Brender à Brandis in 1781 opgericht om ,,jonge Taal- en Dichtminnaars ten nutte te zijn, hunne denkbeelden aan gepaste Regelen te binden, en door eigen oefening hunnen schrijfstijl te leeren beschaaven." [4]) In dit toen zeer moderne tijdschrift werden verhandelingen van Ramler, Batteux, J. A. Schlegel, Marmontel e. a. opgenomen; vertalingen van gedichten van Gesner, Ramler, Gleim, Schlegel, Von Haller en andere Duitsche dichters vonden er een plaats, zoo ook navolgingen van Anacreontische oden. In het Kabinet maakte Bellamy waarschijnlijk het eerst kennis met de Duitsche dichters en aesthetici. Ook nog in 1782 leverde hij een zestal bijdragen voor het Kabinet, later echter niet meer. Waarschijnlijk plaatste hij alles wat hij had en wat hem de opname waardig scheen, in de Gezangen mijner Jeugd (1782), waarin hij ook verschillende gedichtjes uit Letteroefeningen en Kabinet liet

[1]) 1779. I. 617. [2]) Juni 1780. [3]) Z. Gen. [4]) Voorrede.

herdrukken. Deze hadden in die tijdschriften reeds de aandacht getrokken; immers men verzekerde hem, toen hij te Utrecht kwam, dat men kon zien, hoezeer hij de Duitschers en voornamelijk Gleim had bestudeerd. [1]) Bellamy antwoordde, dat hij ,,de Duitschers niet alleen niet bestudeerd had, maar zelfs Gleim niet dan bij name kende." Er is hier voor 't minst eenige overdrijving in zijn bewering. Bellamy had toch zeker in het Kabinet de verhandeling gelezen van Schlegel over den oorsprong der schoone kunsten, van Marmontel over de dichtkunst, van Batteux over het lierdicht, de levensschets van Lessing; zeker ook de vertalingen van de gedichten der zoo even genoemde Duitsche dichters, waaronder ook Gleim, alle voorkomende in denzelfden eersten jaargang, die een achttal bijdragen van hem zelf bevatte.

Maar hoe dit zij, men bewonderde zijn Anacreontische stukjes zeer en vond ze zelfs beter dan die van Gleim. Die bewondering is zeker verdiend, als men Bellamy's gedichtjes naast die van Swildens legt; ,,een geestige wending, een onverwagte trek, een bevalligheid in de uitdrukking maken er," volgens hem zelf, [2]) ,,al te dikwijls de voornaamste verdiensten van uit"; in de Bardietjes moet men dit alles niet zoeken; aan den anderen kant is Bellamy evenmin als Gleim ontkomen aan het gevaar van te vervallen in beuzelarijen. Beide denken ook te deugdzaam, om de verhouding tot de vrouw niet ernstig op te vatten; Gleim beweert wel:

,,Im Schlaf, im Traum, im Wachen
Spiel' ich mit lauter Mädchen,"

maar zijn deugd loopt geen gevaar. Bellamy houdt te veel van zijn meisje, om haar zelfs in de poëzie ontrouw te worden.

,,Fillis is mijn lust en leven. Fillis is mijn hartvriendin;
Zij alleen van alle meisjes is het voorwerp van mijn min."[3])

Als waarschuwend motto plaatst hij bovendien voor zijn Gezangen:

„Est Venus vulgaris una, de polo venit altera.
Huic litamus; illa nostris est remota canticis."

[1]) Van Vloten 41. [2]) Brief aan Van Alphen. [3]) Gez. m. Jeugd. 27.

Zijn „allerteerste zangen" zijn dan ook „eenstemmig met de deugd," voor welk feit hij in de Alg. Blibliotheek naar behooren geprezen wordt. [1])

Naar hij in den brief aan Van Alphen meedeelt, had hij vroeger zelfs het plan opgevat eenige dichtstukjes te vervaardigen, „waarin de Liefde met den Godsdienst in een nauw verband zoude staan"; maar verschillende omstandigheden hadden hem eerst verhinderd aan zijn voornemen gevolg te geven, en later was de bedenking bij hem gerezen, of dit soort van gedichtjes op den duur wel het geschiktste voor deze onderwerpen", of niet de godsdienst te verheven was, om anders dan in de hooge ode te behandelen.

Bij zoo ernstige levensopvatting bestond er geen gevaar, dat de vroolijkheid in dartelheid of losbandigheid zou uitspatten, al blijkt ook uit denzelfden brief aan Van Alphen, dat Bellamy „het schoone der Kunst" van „het zedelijk schoone in de werken der kunst" gescheiden wil houden.

Zelfs de wijn vloeit niet als bij Anacreon, omdat de dichter dwaas wil zijn,[2]) evenmin als bij Gleim, omdat ook de zon en de aarde en zelfs de druiven drinken, [3]) maar om met zijn vrienden in alle eer en deugd „den glazen beker te vullen" op het welzijn van de respectieve meisjes. [4]) Wel vindt men onder de nagelaten papieren een enkel drinkliedje (van 1781), dat volstrekt niet slechter is dan vele van de gezangen zijner jeugd, maar hoewel veel meer den geest van de Anacreontische gedichten ademend dan de andere, het werd, waarschijnlijk als te luchtig, niet opgenomen.

Berhalve dat zij van liefde en wijn moesten zingen, stelden de Duitschers aan de Anacreontische gedichten de eischen, dat zij los en bevallig, en rijmloos moesten zijn. Het eerste, los en bevallig

---

[1]) IV. blz. 596. [2]) Vgl Anaereon blz 10.
''Αφες με, τοὺς θεούς σοι,
πιεῖν πιεῖν ἀμυστί.
θέλω θέλω μανῆναι.

[3]) Vers. in scherzh. Liedern. Aardiger en korter by Anacreon, blz. 21.
Ἡ γῆ μέλαινα πίνει enz.

[4]) Gez. m. Jeugd blz 81.

te zijn, gelukte Bellamy van tijd tot tijd; rijmloos zijn zijn Anacreontische stukjes steeds. Ook Bellamy meende, de rijmlooze gedichten ,,smaakelijker voor het publiek" te moeten maken. Hij was echter geen fanaticus, zooals sommige van zijn Duitsche voorgangers. Rijmen vindt hij goed; maar niet-rijmen beter. Want het rijm verleidt zoo dikwijls een dichter, om ,,een edele gedachte aan een blinkende beuzeling op te offeren." [1]) Het gevolg is dan, dat men voor gedichten krijgt ,,dicta moralia op rijm, afgesleten ideeën, die reeds honderdmalen gezegd zijn."[2]) De bundels, door de genootschappen uitgegeven, bestaan voor twee derden uit dergelijke prullige voortbrengsels, waarvan men niets anders kan zeggen dan dat ze rijmen. Bellamy waarschuwt dan ook zijn jongen vriend Van der Woordt, die hem om raad had gevraagd: „laat nooit eene goede gedachte het offer van zulk een ijdel geklink zijn. Zoo gij het regte woord niet kunt vinden, wacht liever tot gij een beter luim hebt, om uwe denkbeelden in rijm in te kleeden." [3]) In de voorrede voor de Vaderlandsche Gezangen, 2de druk (1785) spreekt hij van het rijm als van een ,,nog vrij algemeen geliefkoosde dwaasheid onzer natie." [4]) Het is opmerkelijk, dat de eenige Nederlander, die voor zoover ik weet, consequent het rijm verwerpt, deze leerling van Bellamy is; in het kleine bundeltje gedichten door Van der Woordt nagelaten en alleen voor zijn vrienden gedrukt, [5]) heeft hij het rijm, ,,als een nutloos en den aandagt hinderlijk ding" [6]) overboord gegooid. Bovendien heeft hij het eens beproefd Hollandsche verzen te maken met een voetmaat naar de regels der Grieksche en Latijnsche prosodie; maar die proef — zegt hij zelf — is mislukt. Van der Woordt volgde in deze Bellamy's vriend Kleyn na, die in zijn Oden en Gedichten ook getracht had, de versmaten der Ouden, bepaaldelijk den Alcaicus, toe te passen. Ook Kleyn was een tegenstander van het rijm; toch komen in het eerste deeltje van de Oden nog twee rijmende gedichten voor; in het tweede

---

[1]) Poet. Spect. 12. [2]) ald. 6. [3]) Gedenkzuil 315. [4]) blz. X.
[5]) 1795, herdrukt 1829 en 1843. [6]) blz. 54.

deeltje, 1785, van Kleyn en zijn vrouw, staan er meer. Beide kwestiën, die omtrent de mogelijkheid van classieke versmaten in de moderne talen en omtrent de waarde van het rijm zijn juist in het jaar, toen Bellamy te Utrecht kwam en Kleyn zijn eerste Oden uitgaf, uitvoerig door Van Alphen behandeld.[1]) Hij komt tot de conclusie, dat men in staat zou zijn de versmaten der classieke dichters na te volgen, als men vooraf eenige regels vaststelde omtrent het lang of kort zijn der lettergrepen. Wat het rijm betreft, is hij van oordeel, dat het wel in sommige gevallen voordeelen meebrengt, maar nooit in het algemeen als een noodzakelijke eigenschap der poëzie kan worden aangemerkt; in sommige gevallen kan men zich met vrucht van het rijmlooze bedienen; in andere is het rijm zelfs onnatuurlijk (b. v. in de hooge ode). Een ander man van gezag in die dagen, De Perponcher, is ook van meening, dat ,,maet en berijming slechts de uiterlijke cieraed zijn, het gewaed in 't welke de dichtkunst te voorschijn treedt, maar niet de dichtkunst zelve. [2]) Van Alphen en De Perponcher hebben dan ook beide nu en dan het rijm versmaad; Van Alphen, naar hij zelf meedeelt,[3]) het eerst in zijn Kleine Gedichten voor Kinderen, 1778, De Perponcher reeds in 1775. Maar zij deden het bij uitzondering, Bellamy en Kleyn meer stelselmatig. In Bellamy's Gezangen mijner Jeugd staan juist evenveel rijmende als rijmlooze gedichten; in de Vaderlandsche Gezangen is de groote meerderheid rijmend. Bellamy tracht dit in de voorrede voor den tweeden druk voor te stellen als een offer aan de ,,geliefkoosde dwaasheid onzer natie"; een offer, gemotiveerd door de eischen van gedichten, voor het volk bestemd; ik geloof niet, dat dit juist is; hij zelf was, toen hij deze gezangen schreef, behalve voor Anacreontische gedichten, nog niet zoo overtuigd van de onwaarde van het rijm als later; in de Gezangen (1785) komen op grond van zijn toen gevestigde overtuiging en in overeenstemming met de theorie, b.v. van Van Alphen, dat het rijm in de hooge

---

[1]) Dichtkundige Verhandelingen LXXXII—CV en CV—CLXIII
[2]) Brief aan den Heere Mr. v. Alphen. 68. [3]) Dichtk. Verh. CXIX

ode onnatuurlijk zou zijn, slechts twee rijmende gedichten meer voor.

Of het Bellamy intusschen gelukt zou zijn de rijmlooze gedichten ingang te doen vinden, mag gerust betwijfeld worden. Het Anacreontisch gebeuzel duurde in Duitschland niet lang en de rijmlooze poëzie, hetzij met of zonder nagevolgde Grieksche versmaat, evenmin. Slechts Gleim en Klopstock bleven de liefde van hun jeugd getrouw. Maar toen zij in 1803, weinig weken na elkaar, stierven, was van hun roem bij de mannen der nieuwe eeuw niet veel meer over dan de lof, die een braaf man aan zijn graf wordt gebracht. En ook in ons land ging de manie voor het rijmlooze gedicht ras voorbij; geen enkel man van beteekenis past het dan bij uitzondering toe. En als oorspronkelijk [1]) Anacreontisch dichter staat Bellamy bij ons bijna geheel alleen.

In 1785 verscheen „Mijn minderjaarige Zangster" van J. Kinker, [2]) rijmlooze verzen in den trant van Bellamy. Deze had het plan ze in den Spectator te bespreken; hij had Kinker reeds gezegd, „dat hij een veegje hebben zou". [3]) Misschien wilde hij den schrijver onder handen nemen, over de dartelheid van vele dier gedichten; [4]) Mogelijk wilde hij Kinker navolging verwijten; en ook voor die beschuldiging bestond grond.

In de Kuschjes [5]) is het idee geheel hetzelfde als in Bellamy's Vergeefsche Proefneeming. [6]) Bij dezen vraagt Fillis : weet gij wat of een kuschje is? Bij Kinker peinstde hij, „wat of het toch mag weezen, het nooit verveelend kusschen"? Kinker's gedicht is veel langer en veel geleerder, maar minder aardig, en het antwoord op de vraag veel minder direct dan dat bij Bellamy.

In 1794 gaf Kleyn zijn Anakreontische Offerhanden op het outer van liefde en deugd. [7]) Zij zijn in — hier en daar zeer artistiek — proza geschreven, en ik zou ze niet noemen, indien niet Kleyn in

[1]) Een enkele maal vindt men bij Bellamy navolging. Aan Fillis (Gez. m. Jeugd 43) herinnert uit de verte aan het negende kusje van Janus Secundus. Vgl. J. H. Scheltema, Het boek der kusjes, 1902, of Mr. A W. Engelen, Kusjes. 1839.

[2]) Utrecht bij H. van Emenes en te Amst bij Emenes en de Vries 2de druk 1786.

[3]) Van Vloten 153. [4]) ald. blz. 32, 35, 42. [5]) Minderj Zangster 38—41.

[6]) Gez. m. Jeugd 32, 33. [7]) Amst P. G. en N. Geysbeek.

de voorrede in weemoedige woorden den „onvergeetbaaren Bellamy" had herdacht. Want zijn Offerhanden, waren ,,Juvenilia, ontstaan in den gelukkigen tijd, toen de vrolijke Muse dartelde in (hun) midden, wanneer de kleine, uitgezogte kring (hunner) vrienden, terwijl de volle Maan (hen) bescheen, den matigen teug der geoorloofde vreugde met (hen) dronk, tot den laatsten droppel toe, uitdronk!"

Terzelfder tijd, dat de Duitsche lyriek een nieuw — zij het ook geen gezond — leven verkreeg door de navolging van Anacreon, schonken de persoon en de daden van Frederik II haar stof en inhoud voor zangen van degelijker gehalte. Deze vorst, hoewel hij in zijn jeugd voor de litteratuur van zijn land geen waardeering kon hebben en op lateren leeftijd voor de kunst van een jonger geslacht niets meer voelen kon, wekte door zijn persoonlijkheid en door zijn daden de bewondering van alle vaderlandsche harten. Vooral ten tijde van den zevenjarigen oorlog, toen de koning op het slagveld, en een man van zijn geest, Lessing, op het gebied der kunst zijn onvergankelijke lauweren bevocht, werd Frederik het middelpunt der Duitsche litteratuur. [1]) En in dien tijd gaf Gleim voor de tweede maal den stoot tot een beweging door zijn Preussische Kriegslieder.

,,Gott und Friederich" zullen deze liederen zingen, zegt de dichter ergens, ,,im allerhöchsten Siegeston, mehr Psalm als Siegeslied erschalle mein Gesang" elders. Vol dwepende vereering voor Frederik, den „gezalfde Gods", „der ein Held, der auch Weiser ist, der ein Wunder ist der Welt", verwekten deze liederen met hun godsdienstig karakter grooten bijval in Duitschland en Gleim's grenadier vond tal van navolgers. In 1778 en 1779, toen Frederik in botsing was gekomen met Jozef II, gaf Gleim nieuwe krijgsliederen, waarin hij echter zich zelf herhaalde. Zeer waarschijnlijk wer-

[1]) Vgl. F. Muncker, Deutsche National Litteratur. Anakreontiker und Preussisch-patriotische Lyriker, blz. X.

den deze liederen bij ons veel gelezen; de Amsterdamsche nadruk van 1771 bewijst, dat Gleim hier vele vereerders had. Zeker is intusschen, dat de eerste Vaderlandsche gezangen, in ons land verschenen, geen navolgingen zijn van Gleim, maar van Klopstock. In de Bardietjes van 1779 komen er twee voor: Aan het Vaderland en een Vaderlandsch lied voor de Patriotische Juffer.[1]) Het laatste is een vertaling van een lied van Klopstock: Vaterlandslied,[2]) dat in Duitschland zeer populair moet geweest zijn, immers Swildens zegt, dat het ,,verscheidene maalen van beroemde meesters op muziek is gezet, die zeer nadrukkelijk en schoon is". Dat neemt niet weg, dat Swildens' vertaling met zijn aanhef, aan het begin van bijna elk couplet herhaald:

,,Ik ben een Neêrlandsch maagdje,"

ons schrikkelijk onbeholpen schijnt.

Toen in 1780 de oorlog met Engeland uitbrak, gaf de verontwaardiging over wat men Britsche snoodheid noemde, zich in tal van vaderlandsche zangen lucht. Maar de omstandigheden waren onzen dichters niet zoo gunstig als den Duitschen grenadier. Hier was geen held te bezingen, wiens wonderdaden den naneef ongeloofelijk zouden voorkomen; [3]) hier was geen gelegenheid als daar om te juichen over gewonnen slagen. [4]) Maar het geloof in de rechtvaardigheid van eigen zaak, zooals die bij Gleim, de fierheid op vroegeren roem en voormalige grootheid, zooals die bij Klopstock telkens voor den dag komt, die vond men bij onze dichters ook, al uit zij zich in den zeer onbehaaglijken vorm van smaad en scheldwoorden tegen den vijand buiten en binnen de grenzen. Onze dichters zochten daarbij hun kracht in ,,sterke" uitdrukkingen; op het eind van ieder couplet moest één Afgunst vermorzeld worden en in het geheele stuk voor 't minst drie of vier Nijds om 't leven komen. [5]) Bellamy zag later zelf wel in, dat zijn Vaderlandsche

[1]) Bardietjes blz. 34 en 54. [2]) Sämmtliche Werke Leipzig Göschen 1840, blz. 477.
[3]) Der Enkel, Sieger Friederich, Glaubt deine Wunder nicht (Gleim).
[4]) Victoria, mit uns ist Gott, Der stolze Feind liegt da (Gleim).
[5]) Bellamy, Voorbericht voor den 2[den] druk Vad Gez blz VII Vgl. Van Vloten 120: zijn lijkzang op Capellen „zal niet in de gewone manier zijn; geheel zonder Nyds en Afgunsten."

Gzangen ook niet van dit gebrek vrij waren gebleven. En het is te betreuren, dat hij het voorrecht miste, hetwelk Gleim ten deel viel: dat een Lessing achter hem stond om op matiging in dit opzicht aan te dringen. Kleyn had hem ook hier goeden raad kunnen geven. In zijn Oden en Gedichten van 1782 komen twee vaderlandsche gedichten voor, beide naar aanleiding van den slag bij Doggersbank. [1])

De toon van Kleyn's gedichten is minder luid, maar veel nobeler dan die van Bellamy; de vreugde over de overwinning verleidt den dichter niet tot onedelmoedigen smaad van den vijand; zij dringt hem ,,God ter eere" te zingen, en ,,der waereld te zeggen":

,,God, Jehova, mijn Vader!
Hij is een Redder, als alles verstomt."

Bij Bellamy, in zijn Doggersbank [2]) is de Godheid meer de krijgskameraad, die met den Nederlander ten strijd trekt om den Engelschman te verpletteren.

,,Maar wij, van Neêrlands God verzeld,
Wij hebben, door heldhaftig poogen,
In weerwil van zijn groot vermogen,
Zijn' opgeblazen trots geveld!"

Als Kleyn de vorsten vermaant, den vrede te bewaren, wijst hij hen op de ,,Eeuwigheid, die reeds nadert."

,,God komt ten oordeel! — weinige jaren nog! —
Gij, welk een denkbeeld!... stort dan nog Menschenbloed" ![3])

Bellamy schreeuwt zijn afkeer van vorsten uit; van hen, gekroonde stervelingen, wil hij niet zingen, van hen, die menschenbloed als water achten, de wetten der natuur verkrachten, die dwangzucht aan moordlust huwen en de Vrijheid door het hart steken. [4])

Gleim's krijgsliederen zijn alle in vierregelige strofen gedicht met uitsluitend mannelijk rijm, waarin Lessing, die de voorrede er voor schreef, den trommelslag meende te hooren. Waar Bellamy's Vaderlandsche Gedichten uit vierregelige coupletten bestaan, bedient hij

---

[1]) blz. 37—43. [2]) Vad. Gez. 91—96.
[3]) Oden en Ged. 44. [4]) Vad Gez. 45.

zich ook, op één enkele uitzondering na, van betoonde eindsylben. [1]) Meestal echter rijmen deze gedichten niet. Het komt mij voor, dat Bellamy, bewust of onbewust, zich Gleim en Klopstock tot modellen gekozen heeft. Vreemde invloed blijkt ook uit enkele verzen.

De aanhef van de Vaderlandsche Vrouw: [2])

Ik ben uit Neêrlandsch bloed geteeld!
Mij klopt een Neêrlandsch hart!

herinnert aan het begin van het door Swildens vertaalde gedicht van Klopstock:

Ich bin ein Deutsches Mädchen!
Ich hab' ein Herz,
Das edel ist und stolz und gut.

Het andere Vaderlandsche lied in de Bardietjes [3]) begint:

Vaderland, mijn aardsche Godheid!

Bij Bellamy vindt men: [4])

Vaderland, mijn aardsche hemel;

en een derde dichter, waarover zoo meteen, varieert:

Vaderland, mijn aardsche schat.

De een volgt hier den ander na, of alle drie hebben een gemeenschappelijk voorbeeld.

Bellamy zelf laat zich over vreemden invloed niet uit. In de voorrede voor den tweeden druk, waarin hij over de eischen aan het Vaderlandsche Gezang te stellen veel waars meedeelt, zegt hij, dat hij ,,in de karikatuuren, die naar de voordbrengzels der uitheemsche dichters gemaakt zijn," de sterkte en de rustigheid mist, die men in onze Nederlandsche gedichten aantreft en dat men niet moet trachten ,,door Vaderlandsche dichtstukken geheele onbekende versmaaten in te voeren." [5])

Bellamy's Vaderlandsche Gezangen hebben voor ons weinig aantrekkelijks meer; de woorden der Patriotten zijn veel te groot in evenredigheid van hun daden. Legt men ze echter naast de meeste

---

[1]) Het Vaderlandsche Meisje, de Vaderlandsche Jongeling, Aan Washington, Aan Elliot, De jonge Zeeheld, de Vaderlandsche Vrouw, alle rijmloos; Krijgslied, de Vaderlandsche Jongelingen, Slagzang, rijmend; Aan Vlissingen, afwisselend mannelijk en vrouwelijk rijm. [2]) Vad. Gez 124. [3]) blz. 34. [4]) blz. 3. [5]) aldaar blz. XI en XII.

andere gedichten van dien aard, welke in dien tijd uitkwamen, dan valt de vergelijking ten gunste van Zelandus uit. In de weekbladen verschenen er een groot aantal; ze bestonden dikwijls uit wat Bellamy noemt ,,saamengestelde vervloekingen" en werden juist ,,hierdoor verdienstelijk bij menschen, die hem in andere gevallen, zeer verstandig en kiesch waren voorgekomen."[1]) Maar ook in den door Bellamy op het voetspoor van Gleim gekozen vorm, bij stukjes van een half of heel vel, kwamen ze uit. Bellamy is zelfs niet de eerste, die dezen vorm koos. Met 1 Januari 1781 begon P. J. Kasteleyn — de man, die in zijn Dichtlievende Verlustigingen reeds in 1779 een aantal vertalingen gaf uit het Duitsch en later nog een dozijn tooneelstukken uit diezelfde taal in het Nederlandsch zou overbrengen — de(n) Vaderlandsche(n) Zanger[2]). Elke week verschenen acht bladzijden. Hij bracht het echter niet verder dan tot acht nummers. Werden Gleim's liederen op muziek gebracht, Kasteleyn gaf boven de zijne de zangwijzen aan; door den dwang, dien de melodie oplegde, raakte de poëzie wel eens in de klem; van het eerste lied bekende ,,de Zanger zelf, dat hij 't niet zonder groote moeite, kon lezen, schoon het zich, zoo helder als een klok, zingen liet".

Op den politieken toestand van de Republiek schijnt de Amsterdamsche apotheker, hoe bekwaam ook in zijn vak, geen kijk te hebben gehad; het klinkt ons althans zeer zonderling in de ooren, als hij in zijn aria ,,Aan de Eendragt" [3]) beweert:

,,Hoe helderschittrend straalt uw glans
Aan Neêrlands vrije glorietrans!"

En als hij zijn liedjes uitgezongen heeft en zijn lier ,,voor een wijle ontsnaart", dan zegt hij, tevreden over zich zelf:

,,Eendragt, dierbre zegenschenkster!
Ja, mijn wenschen zijn vervult;
Ja, gij woont hier in ons Neêrland
Schoon ook de oorlog woedend' brult:

---

[1]) Voorr. Vad. Gez. 2de druk VII. [2]) Amsterdam bij M. Schalekamp. [3]) ald. 25—28.

Ja uw invloed, zo zielstrelend',
Zo onschatbaar in waardij,
Zo bekoorlijk, zo verrukkend',
Smaakt heel Neêrlands Burgerij!"[1])

Anderen echter, ,,niet min bezielt door Vaderlandschen gloed," dongen ook naar eerlaurieren.

Naar tijdsorde volgen in 1782 en 1783 Bellamy's Vaderlandsche Gezangen.

In 1784 verschenen de Vaderlandsche Gedichten [2]) van Gerrit Paape, Bellamy's mede-aankweekeling van het Haagsche Genootschap.

Paape's politieke gevoelens zijn bekend genoeg; wie ze niet kende, dien zouden ze na lezing van deze Gedichten niet meer verborgen zijn. ,,De vrijheid is (zijn) roem." Slavernij is onduldbaar voor een vrijen Nederlander; en toch:

,,Wij hebben 't Monster op zien dondren:
Wij moesten ons zijn' trotsch bewondren,
En uitgestrekte magt.
't Schoot helsche bliksems uit zijn oogen:
Het riep ons dondrend toe: Beef! Kniel voor mijn vermoogen!
,,Indien gij mijne gunst verwagt!"

Toen ,,kookte 't bloed reeds in (zijn) aadren"; hij waagde 't zijn ,,lier te snaaren"; maar vond zich

,,Omringd van blaffende Barbaaren,
Op 't klinken van (zijn) vrijën toon."

Hij is echter niet bang;

,,Het vloeken, lastren, schelden, raazen,
Mooge een verslaafde ziel, d'afhangeling verbaazen!
(Hij) weet, (hij) staat op Bato's erf."

De wapenoefening heeft zijn sympathie, niet minder dan die van Zelandus; hij grijpt de wapens aan:

---

[1]) blz. 60.
[2]) Rotterdam bij J. Krap Azn. Ik heb alleen No. 2 en No 3 gezien, gedateerd resp. 27 Juli en 1 Nov. 1784.

,,'t Geweer op zijde
Toont daar wie 'k ben;
Wie ik belijde
Met mond en pen."

De onbekende dichter van het bundeltje, in 1785 bij D. M. Langeveld verschenen, [1]) ,,besnaart zijn lier voor de Vaderlandsche Jongelingen, de Helden, die vol moed en vuur" voor 't land hun leven veil hebben. De gewapende burgerij immers moet de vrijheid verdedigen; maar dan ook ,,zal 't kroost der vrije Belgen,

Door 't gevreesde Heldenstaal
Hen doen beeven — die als monsters
Woeden in dit Leeuwendaal."

Zeker zijn deze verwant aan ,,het vuig geslagt, dat (het Vaderland) aan zijn boezem voedt en roekeloos poogt op zijn hart te treden." [2])

De schrijver van de Dichtgedachten blijkt ook in dit opzicht een geestverwant van Bellamy, dat hij nu en dan rijmlooze verzen dicht; Paape daarentegen behoudt het rijm. Wat den vorm betreft, zouden de vierregelige strofen van de Dichtgedachten navolging van Zelandus kunnen zijn.

Al deze producten van politieken hartstocht zijn voor de letterkundige kunst van geen waarde; toen de opwinding voor een deel na den vrede met Engeland bedaard, voor een ander deel door de omwenteling van 1787 onderdrukt was, hadden zij hun reden van bestaan verloren. [3])

———————

In 1785 verschenen Bellamy's Gezangen. De dichter zelf beschouwde deze gedichten als de meest rijpe uiting van zijn talent; ,,de verzameling zal klein zijn, doch als men waagen moet, is het veiliger met weinig dan met veel". Men zou uit deze woorden opmaken, dat Bellamy de Gezangen zijn eerste ernstig werk achtte

[1]) Dichtgedachten, 16 blz. [2]) Vad. Gez. 41.
[3]) In 1785 verschenen van Bellamy's vriend Kleyn Krijgsliederen, die waarschijnlijk een anderen geest zullen ademen. Zij schijnen echter zeldzaam te zijn; het is mij althans niet gelukt een exemplaar ter inzage te krijgen.

In dit opzicht zijn deze Gezangen merkwaardig, dat zij zoo geheel den geest des tijds weerspiegelen.

De tegenstelling tusschen hart en verstand komt misschien in geen enkel tijdvak der geschiedenis zoo duidelijk in de geschriften der menschen uit als in de tweede helft der achttiende eeuw. Zij is de eeuw van de felle critiek, geoefend door mannen als Voltaire en Rousseau, als Kant en Lessing; maar zij is ook de eeuw van de buitensporigste sentimentaliteit; twijfelzucht en ongeloof tieren welig; daarnaast treft men de innigste vroomheid, de warmste godsvereering aan. Maar de vroomheid is een andere dan de leerstellige van vroeger; zij zoekt God niet in den bijbel, maar in den mensch zelf en in de natuur; en het ongeloof komt onder de bekoring van een hooggestemd Christelijk epos; vrijdenkers storten tranen bij de lezing van de Messiade. Het schijnt, alsof de menschen het evenwicht kwijt zijn.

Een gevoel komt op, dat de maatschappij en de menschheid ziek zijn. Onnatuur en zonde hebben haar ten val gebracht; slechts onschuld en reinheid kunnen haar opheffen. Maar om deze te vinden, moet men vluchten buiten de maatschappij, ver van de menschen, terugkeeren tot de natuur. Weg dus uit het drukke leven; reeds Thomson (†1748) zegt, dat de eenzaamheid en de natuur steeds meer zijn hartstocht worden. Robinsonades zijn de meest geliefde lectuur; in de eenzaamheid der natuur is men rijker dan een koning. De heerlijkheid der Lente, al de schatten, die God in bloem en kruid, in al wat leeft voor den mensch geschapen heeft, bezit men daar. „Wie wunderschön ist Gottes Erde". (Hölty).

Dit alles stemt tot blijdschap, maar meer nog tot dankbaarheid jegens God, en in gloeiende geestdrift dicht Klopstock de Messiade, zijn blijde boodschap van het herwonnen Paradijs.

Een idyllische stemming maakt zich van het menschdom meester; men zoekt een verwante ziel om samen te dwalen en te droomen in de vrije natuur, liever 's nachts nog dan overdag. De vriendschap vervangt de liefde; niets ter wereld gaat boven het genot te weten „eines Freundes Freund zu sein". (Schiller in 1785.)

Het gevoel, een tijdlang achtergesteld bij het verstand, wint het pleit; in al zijn eischen wordt het ontvankelijk verklaard en de droefheid over lang gedragen ketenen, vermengd met de blijdschap over het breken, wekt dat eigenaardig gevoel, dat men weemoed noemt.

Maar weldra vervalt men in overdrijving; de weemoed wordt de dolendi voluptas, wordt sentimentaliteit. De liefde voor de natuur voert tot wereldverachting; tegenzin tegen het onnatuurlijk leven in de maatschappij wordt verlangen naar den dood; gezonde bespiegeling een ziekelijke cultus van het eigen ik. De dag moet wijken voor den nacht; de heldere stralen der zon voor het geheimzinnig bleeke licht der maan. Het graf voert heerschappij.

De reactie tegen onnatuur verloopt in niet minder groote onnatuur.

In dezen tijd verschijnen Bellamy's Gezangen. Bellamy zelf heeft ze eenigszins trachten te karakteriseeren in het fragment uit een brief aan Kleyn, dat hij laat voorafgaan.

,,Een gedachte," zegt hij daar, ,,is evenzeer de geliefkoosde van zijn hart als van zijn vernuft"; het is die ,,te wandelen op den weg des levens". [1]) Toen Bellamy deze woorden schreef, had hij zijn Anacreontische periode achter zich; waarschijnlijk heeft hij er niet aan gedacht, dat het denkbeeld uit de erfenis van den Griekschen dichter afkomstig was.

'Επειδὴ βροτός ἐτύχθην
βιότου τρίβον ὁδεύειν,
Χρόνον ἔγνων, ὃν παρῆλθον
ὃν δ᾽ ἔχω δραμεῖν, οὐκ οἶδα. [2])

Maar put de Grieksche dichter uit de ervaring, dat niemand het morgen kent, de levenswijsheid, het oogenblik te genieten tot het einde ons ,,verrast"; voor Bellamy is wandelen op den weg des levens „denken aan de wisselvalligheden van het leven, aan droefheid en blijdschap en aan den dood." Vooral het laatste. Het leven hier op aarde krijgt pas glans door de reflex van de eeuwigheid.

[1]) ald. blz. XIV. [2]) Anacreon's Gez. (Teubner) blz. 40.

Denken aan den dood is dus een genot, wordt wellust bijna. Zoo wou het de tijd. Bij Kleyn en zijn vrouw, bij Van Alphen is het juist eender.

,,Daal dan vrij, gij uur der graven!
Voor den braven
Zijt gij een verkwikkingsnacht!
— — — — — — — —
Na den dood tog rijst mijn jeugd!" [1])

Voor den hemel te leven, waartoe Van Alphen zich zelf en Elize opwekt, [2]) scheen niet anders mogelijk dan met de doodkist voor oogen, waarop Kleyn en Antoinette beide een ode dichten,[3]) ten overstaan waarvan Van Alphen een vermaning richt tot de ,,lieve wichtjens".

Ook Bellamy ziet ,,zijn zomer in de eeuwigheid", [4]) ,,wanneer de Dood zelf, wankelend, voor ons heenen gaat en ons het Leven aanbiedt".

Dat belet niet, dat Bellamy gevoel bezit voor de schoonheid der natuur in de Lente, voor haar verhevenheid bij een onweder. ,,Een schoon en staatig boschje" is ook voor hem ,,een heiligdom".

,,Zuivre vreugde, hemelvreugde,
Lagcht op uw gelaat,
Als gij hier, in 't staatig boschje,
Uwen God aanbid!" — [5])

Maar de natuur vereert hij bovenal, omdat hij ,,op haar aanzigt" de Godheid kan vinden.

,,Ja! op dat glansrijk aangezigt
Is God, in elken trek, te leezen!
Gij zijt, o groot, o eeuwig wezen,
De luister van dat aangezigt!
't Geruisch der grootsche waterval,
De zagte stilte, in 't vrugtbaar dal,

---

[1]) Kleyn. Oden en Gedichten II. 82.
[2]) Van Alphen, Mengelingen in Proza en Poezy, 23
[3]) Oden en Gedichten II. 18 en 34.
[4]) Gez. 27. [5]) Gez. 43

Het golvend graan — 't geklots der baaren,
Der vog'len zang, die 't hart verblijdt;
't Doet alles onzer ziel ervaaren,
Dat gij de Schepper zijt!" [1])

Hij prijst zich dan ook gelukkig, zoo hij ,,een staamlend lied" van Gods roem mag zingen; eenmaal zal hij waardiger gezangen van ,,Gods gedugte majesteit" zingen „in het choor der eeuwigheid". [2])

Zin voor het idyllische heeft ook Bellamy ; hij wenscht zich

,,Een stille wooning,
Aan een groenen waterkant,
En een boschje, dat zijn schaduw
Op (zijn) nedrig dak verspreidt". [3])

De vriendschap is hem heilig; aan zijn vrienden wijdt hij zijn gezangen; aan Kleyn, Hinlopen, Carp en Uyttenhooven. Met hen neer te zitten aan den boord van een vlietend beekje is hem een genot, maar — ,,om te staaren naar den vasten berg der eeuwigheid." [4])

Sentimenteel ten slotte is ook Bellamy, al gaat hij de sentimenteele dichters in den Spectator te lijf. Ook hem wordt de smart zelve dierbaar; [5]) immers:

,,De bron der waare vreugde,
Is een gevoelig hart." [6])

Volgens Feith is ,,er geene taal voor het gevoel, of het moesten de tranen, de gezegende tranen zijn". [5])

Bellamy laat ze dan ook den vrijen loop.

,,Welaan, laat dan mijn traanen vloeiën." [6])

Hier is één symptoom van de sentimentaliteit: de gevoeligheid, die huilerigheid is geworden.

Dat een oprecht geloovig Christen ,,het graf zegent", [7]) omdat het hem voert naar de hoogste en eeuwige heerlijkheid Gods, het is denkbaar, immers:

---

[1]) Gez. 62. [2]) Gez. 64. [3]) Gez 77. [4]) Gez 32. [5]) Vgl. Feith's Julia, blz. 31.
[6]) Gez. 15. [7]) Gez 55.

,,'t Pad der smarten
Is de weg naar de Eeuwigheid;" [1])

dit motiveert echter nog niet den eeredienst van het graf der sentimenteele dichters, waar bovendien nog een tamelijk zinnelijke kant aan is. Feith leeraart wel: [2]) ,,het stoffelijke is buiten onze berekening; wij moeten ons met de ziel alleen vergenoegen"; maar slechts de gedachte aan de onsterfelijkheid verhindert, dat bij Eduard en Julia de natuur boven de leer gaat.

En ook bij Bellamy vindt men sporen daarvan. Als Dorinde om haar gestorven Damon treurt, [3]) dan verheugt ze zich zeker om het weervinden en samenzijn in den hemel, maar toch ook om het weervinden en samen slapen in het graf.

En ook de Vaderlandsche Gezangen zijn niet vrij van sentimentaliteit, al is zij daar van eenigszins ander karakter.

Dat een vrouw, een moeder, met geestdrift ,,zelf haar echtgenoot het glinsterend zwaard op zij gespt," [4]) is al onwaarschijnlijk, maar dat een jong meisje zich een minnaar wenscht,

,,Die 't Vaderland bemint!
Die zelfs het dierbaar Vaderland,
Nog boven (haar) bemint!" [5])

dat is kortweg ondenkbaar; hier is Bellamy gestrand op de klip, voor welke hij zelf later zoo ernstig zou waarschuwen — die der onnatuur!

Ten slotte nog een enkel woord over Bellamy's Roosje. Deze vertelling staat onder zijn gedichten geheel alleen; zij behoort maar half tot het lyrische genre; in geen van de drie door hem uitgegeven bundels heeft zij een plaats gevonden; in sommige complete uitgaven zelfs komt zij niet voor. En toch is door Roosje Bellamy's naam als dichter het meest bekend gebleven.

---

1) Kleyn. Oden en Ged. II. 83. 2) Julia 40. 3) Gez 17—21.
4) Vaderl. Gez 12. 5) Vad. Gez. 23.

Roosje is een kind van den tijd; maar het getuigt tegelijk van des dichters onafhankelijkheid. Wel staat hij onder invloed van den tijdgeest, maar de slaaf er van worden wil hij niet. Ook in dezen volgt hij zijn eigen weg.

In 1760 waren de gezangen van Ossian verschenen; vijf jaar later gaf Percy zijn balladen. Spoedig werden deze gedichten in het Duitsch vertaald en nagevolgd; Herder maakte Percy's Balladen voor de Duitschers toegankelijk; Burger's Lenore verscheen in 1774. Door bemiddeling van de Duitschers leerde men ze in ons land kennen; Ossian's Gedichte kon Bellamy bij zijn vriend Van Vloten te Utrecht koopen.

Kort na 1780 begint bij ons de navolging. De eerste romancendichter is Feith; hij is ook de eerste, die een theoretische verhandeling over de romance schrijft. Dit behoeft geen verwondering te wekken; immers, hij vindt de romance ,,zulk een allerliefst bevallig, en de verloopen jaaren van onschuld en eenvoudigheid te rug roepend soort van Dichtstukje", dat hij ,,niets meer wenschte, dan dat wij ook iets in dit vak deeden". [1]) ,,Om de waare Romanze aan te treffen, is men (dan ook) verpligt, zijn toevlugt tot de oude Volksliederen, en vooral, tot die der Schotten te nemen." [2]) De moderne romance moet die oude liederen gelijken. ,,Hoe zinlijker de uitdrukking zij, hoe schooner de Romanze moet geschat worden." ,,Naar maate (nu) een volk nader aan zijnen oorsprong grenst, naar maate is zijn Poëzy zinlijker." [3]) De taal moet dus naief zijn; maar evenzeer de ,,wending der gedachten". Zoo komt Feith tot zijn definitie: een romance is ,,het naïve verhaal van ééne aandoenlijke daad".

Om te onderzoeken, of onze taal geschikt zou zijn voor de romance, had Feith ,,in een ledig uurtje de proef genomen" en er twee gemaakt, en wel ,,in verschillende smaaken. Hij laat ze aan het eind van zijn opstel afdrukken. [4])

In het Utrechtsche kringetje, waarvan Bellamy deel uitmaakte,

---

[1]) Feith's Brieven I 46 vg. [2]) ald. 28. [3]) ald. 30.
[4]) Alrik en Aspasia 48—54 (vierregelige rijmende strofen;) Colma (in den noordschen smaak,) 54—58. (zesregelige rijmlooze strofen.)

kon de romance natuurlijk niet onbesproken blijven; Rau en Bellamy spraken af, ook ,,hun krachten in dit vak te beproeven". [1]) De romance van Rau, Ewald en Elize, werd in de Proeven opgenomen; [2]) Bellamy kreeg de zijne niet af; maar hij gaf zijn Roosje in de plaats. „Om u de waarheid te zeggen," bekent hij, ,,die Ridder-Histories bevallen mij zoo zeer niet. Indien zij schoon zijn, hebben zij ongetwijfeld hare verdiensten; doch het komt mij voor, dat wij de onderwerpen van onze Romanzen — als ze dan toch Romanzen moeten hieten — wel uit een tijdvak haalen kunnen, dat nader bij ons is." [3])

Naar de regels van de romance, ,,indien er waarlijk regels voor de Romanze zijn" — moet men dan ook zijn stukje niet beoordeelen; hij heeft het geval van Roosje verhaald, zooals hem de Natuur dat geleerd heeft; ,,en die lieve moeder geeft nog al goede regels, als wij ze maar zien willen" [4]) Zooveel hij kon, heeft hij die gevolgd; eigen inzicht stelt hij boven den heerschenden smaak, al werd zijn romance daardoor ,,maar een vertelling".

Bellamy was zeer ingenomen met zijn vertelling. ,,Dat stukje voldoet (hem) ongemeen; het is Zeeuwsch"; [5]) ,,Roosje is dan volgens (zijne) gedagten een stukje, zoo schoon als (hij) nooit een gemaakt (heeft). 't Is, dunkt (hem), in eene nieuwe manier — zeer eenvoudig, en dit is een der voornaame vereischten der vertelling." [6])

,,Roosje is maar een vertelling — en wel een vertelling van een geval, dat dagelijks kan gebeuren." [7]) En Roosje is Zeeuwsch. Maar juist daardoor is het gebleven, dat het geen romance was, in welken smaak ook; niet het naïeve verhaal van een aandoenlijke daad, geplaatst in den vreemde en in het verleden, maar in het heden en in eigen land. Door zijn realisme heeft Roosje gekregen, wat zijn verdienste uitmaakt, een nationaal karakter.

Dat Roosje in het geheele land bekend, maar vooral in Zeeland geliefd werd, is verklaarbaar. De bewondering voor Bellamy was

---

1) Proeven II. 160. 2) ald. 125—146. 3) ald. 161.
4) Proeven II 162. 5) Aan Fillis. 28 Nov. 1784, Van Vloten 129.
6) Aan J v. d. Woordt, Jan. 1785; Van Vloten 135. 7) Proeven II 162.

een tijdlang zeer groot; zijn gedichten werden zelfs over onze grenzen bekend; in 1790 en 1791 verscheen een Duitsche uitgaaf. [1])

Vooral in de eerste jaren na zijn dood werden zijn gedichten veel gelezen, en de treurende vriendschap noemde den vroeggestorven dichter bij voorkeur den ,,onsterfelijke".

Sporen van invloed, door de lectuur van Bellamy geoefend op jongere tijdgenooten, zijn dan ook wel aan te wijzen.

Elisabeth Maria Post gaf in 1794 een merkwaardig bundeltje Gezangen der Liefde uit, [2]) een verzameling van deels rijmende, deels rijmlooze gedichten. In 1788 had zij door de publicatie van het Land [3]), een prozageschrift in brieven, waarin de zaligheden van het buitenleven worden verkondigd, bewezen, hoezeer zij een kind van den tijd was. ,,Een langdurig verblijf in de stad heeft niets bekorends voor een ziel als de mijne," schrijft juffr. Post als Emilia aan haar vriendin Eufrozyne; [4]) en deze, als zij een poosje bij Emilia logeert, verklaart met de bekende overdrijving van de nieuw-bekeerde: ,,de stad is maar een gevangenis"; ,,de stadsbewoners kennen het geluk niet, dat de vrije veldeling geniet." [5]) Ook gelooft zij, ,,dat de vriendschap sterker is dan de liefde." [6]) Zes jaar later bleek juffr. Post althans over het laatste punt anders te denken.

,,'k Ging eenzaam, op het pad des levens,"

betuigt zij met de woorden van Bellamy. [7]) Wel vond zij nu en dan een edel wezen, met wien zij blijde een stuksken weegs, gezellig, vreedzaam heen kon wandelen, maar zij wil het wel weten: dat voldeed haar wenschen niet.

,,'Er bleef een iedel in mijn vreugde;
Mijn teder harte zocht een hart,
Dat eensgestemd met mij gevoelde,
Voor mij alleen, en altijd sloeg." [8])

---

[1]) J. Bellamy's Gedichte. Aus dem Hollaendischen. Wien, gedruckt und verlegt bey Ignaz Alberti. [2]) Amsterdam bij Joh. Allart. [3]) Eveneens bij Allart verschenen.
[4]) Het Land, blz 7. [5]) ald. 143 en 147. [6]) ald. 148.
[7]) Gez. der Liefde 52, vgl. Bell. Gez. 48:
'k Ging eenzaam op den weg des levens.
[8]) Gez. der Liefde 52.

De liefde is haar echter geen bron van kwelling ; zij weet. God gaf

,,In 't hart des eedlen stervlings,
In 's levens zorgen en verdriet,
De reine liefde tot vertroosting ;
Maar neen, tot kwellend lijden niet." [1])

En al geeft zij toe:

,,'t Iedel, kort genot der zinnen,
Is haar oorsprong, noch haar doel,"

de Feithsche opvatting is echter niet de hare:

,,Ruim zoo ver van dieren grofheid,
Als van Englen geestlijkheid,
Werkt het dier en de Engel zamen
Tot haar stille zaligheid. [2])

Daar is niets sentimenteels in. Wel vindt men de achttiende-eeuwsche sentimenten in deze gezangen der liefde terug, maar de overdrijving, die b. v. de eerste geschriften van Tollens ongenietbaar maakt, is er niet dan bij uitzondering. Tracht de achttien- of negentienjarige Tollens zijn meisje en zich zelf wijs te maken:

,,Op deze aarde vreugd te smaken,
Dat is 't lot des sterflings niet:
Men leeft slechts, op de aard, mijn dierbre!
Voor den dood en voor 't verdriet," [3])

als Elisabeth Post het besluit genomen heeft, het met haar ,,dierbren Overdorp" te wagen, dan weet zij als vrome Christin ook wel, dat bestendig geluk hier beneden niet gevonden wordt. Alleen

,,Over 't graf, over 't graf,
Wisselt ons geluk nooit af." [4])

maar zij eischt van het leven niet, wat het niet geven kan. Immers

,,Elk, die den aart en 't lot der menschen,
't Beloop der dingen gade sloeg,

---

1) Gez. der Liefde, 12. 2) ib. 30.
3) Proeve van Sentiment. Geschriften en Gedichten. Amsterdam P. J. Uylenbroek 1799. blz. 59. 4) Gez. der Liefde blz. 3.

Die weet dat hier de beste liefde
Nooit roozen zonder dorens droeg ;
Die wacht geen hemel op deze aarde,
Maar vreugde met verdriet gemengd ;
En zoekt slechts naar die kalme ruste
Die in ons hart den hemel brengt." [1])

Daarvoor zijn geen schatten noodig. Als Bellamy voor zich zelf mocht wenschen:

,,'t Zouden wis geen schatten zijn;" neen, hij wenscht zich

,,Een stille wooning,
Aan een groenen waterkant,
En een boschje, dat zijn schaduw
,,Op (zijn) nedrig dak verspreidt." [2])

Zoo ook had Elise Post gedroomd van

,,Een stille hut op 't eenzaam land,
Vrij van gewoel en slommer ;
Een kleine moestuin met een beek,
Beschaauwd van milde lommer;
Een lieve schrijfcel, en een kas
Met boeken, weinig menschen,"

dat was al, wat zij

,,Als 't grootst geluk,
Op aard, van God kon wenschen."

Opvallend is de gelijkheid van gedachtengang, die men hier en daar bij Bellamy en bij juffr. Post aantreft. De laatste hoort in ,,den tedren toon" van een eenzame boschduif een ,,liefdeklagt", waarvan een echo naroept in haar hart. Ook zij is alleen, nu de eenige die haar hart bezit, is heengegaan. [4])

Het lied van den nachtegaal, die zingt in het olmenbosch, schijnt Bellamy een treurgezang om een gaaiken, dat, ver van den vogel, dezen vergeet. Maar al is des dichters meisje ver weg, hij zal haar nooit kunnen vergeten. [5])

---

1) Gez. der Liefde 49. 2) Gez. 77. 3) Gez. der Liefde 86.
4) Gez. der Liefde 39. 5) Gez. mijner Jeugd 25.

Als Elisabeth Post de avondster ziet schitteren, is het haar een zoete troost, dat dezelfde ster ook haar Amintas beschijnt.

,,Mijn vriend!' dit zelfde schoon gezicht
Hebt ge ook in uwen streek,
Wij deelen zaam, hoe ver van één,
Wij deelen dit genot.

Misschien staart gij nu ook, als ik,
De schoone westkim aan;
En wandlend peinst gij ook op mij,
Terwijl uw harte weent!" [1])

Bellamy vraagt: [2])

,,Schoone maan, zeg, ziet gij heden,
daar gij 't halve rond bespied,
Schoone maan, zeg, ziet gij heden,
mijn geliefde Fillis niet?"

En ook hem is het een zoete gedachte, dat Fillis op hetzelfde oogenblik misschien ,,teerdenkend aan heur minnaar" opziet naar de maan.

,,Mooglijk denkt zij, opwaarts ziende;
daar gij 't halve rond bespied,
Schoone maan, zeg, ziet gij heden,
mijn geliefden Damon niet?"

In hetzelfde jaar, dat El. Post het ongehoorde feit bestond haar minneliederen te publiceeren, besloot op aanhouden van twee zijner liefste vrienden, een jonge man van haar leeftijd, zijn verzen te laten drukken, maar alleen voor zijn vrienden en bekenden. Toen de gedichten uitkwamen, was de auteur reeds gestorven.

Anthony van der Woordt had in zijn ouderlijk huis Bellamy zeker dikwijls gezien; de Vlissingsche koopman, zijn

---

[1]) Gez. der Liefde 45. [2]) Gez. mijner Jeugd 17.

vader, was den jongen dichter zeer genegen. De zoon, die aanleg voor de poëzie bleek te hebben, zond als jongmensch van vijftien of zestien jaar, waarschijnlijk op raad van zijn vader, wel eens een vers, dat hij gemaakt had, aan den Utrechtschen student ter beoordeeling en deze gaf hem daarover zijn meening. Oók goeden raad gaf hij hem: de gedachte niet te offeren aan het rijm, een zuiver zedelijk karakter te bewaren, nooit een navolger te worden; zijn smaak te verfijnen en vooral weinig poëzie te lezen; immers ,,er komt dagelijks veel poëzy, maar het is meest van die soort, die den smaak onzer natie weinig eer aandoet." [1])

Van der Woordt studeerde te Leiden en vestigde zich daarna als advocaat te Amsterdam; maar stierf reeds een paar jaar later (1794).

Zijn nagelaten gedichten, een klein aantal verzen in folio formaat voor zijn vrienden gedrukt, zijn in dubbel opzicht merkwaardig: om vorm en inhoud. De „blinkende beuzeling" van het rijm versmaadt hij consequent; in zooverre doet hij meer dan Bellamy verlangde. Had hij echter minder poëzie gelezen! Van der Woordt, zegt Huet, leed ,,aan de onsterfelijkheidsziekte." [2]) Een niet ongewone kwaal in zijn tijd. Maar wanneer hij er bijvoegt: ,,dat mannetje verging van eerzucht, en hij heeft rust noch duur gehad, of Nederland moest altoos weten, dat hij een held en dichter was", dan is hij onbillijk jegens Van der Woordt. Melancholiek, sentimenteel is Van der Woordt in hooge mate. Maar eerzuchtig is hij niet. Rijkdom en macht hebben geen waarde voor hem.

,,Prijst niet zalig den man, welke in paleizen woont,
Ach! der koningen lot is niet bekorelijk;
want paleizen bewoont zelden de liefde; wen
eens een vorst enen vriend heeft,
dan verwondren de volken zig." [3])

Vriendschap gaat alles te boven, wat het leven waarde verleent.

---

[1]) Brief aan A. v. d. Woordt. (Z. G.) [2]) Litt. Fant. XXIV, blz. 76.
[3]) Ged. blz 16.

Het denkbeeld is hem ondraaglijk, dat hij na zijn dood door zijn vrienden vergeten zou worden. Maar hij vreest niet; want

(zijner) „vrienden sombere treurigheid
zal (zijner) schim nog eens ten genoegen zijn:
O, op (zijn) graf zal droefheid wonen;
liederen zullen (zijn') naam bewaren." [1])

Hem streelt de gedachte:

„Als 'k eens zal henen zijn, en in de
kolk des grafs mijn gebeente zal rusten,

zal er wel één zijn van de weinige
opregte vrienden, welke ik op aard bezat,
die na mij blijft, en steeds met tranen
de uren herdenkt, die wij samen sleten.

Wel, dat mij dan de wereld geen' roem vergunn',
dat dan geen marmer mijn graf versier',
één-eenige, die mij beweent, is
meerder mij waard dan de roem der menigt." [2])

„Vriendschap alleen van een klein getal edlen", dat is zijn eenige wensch; de „hef des volks" haat hij en „de woelingen des wuften hoops beschouwt hij met derenis"; maar „op den veragtlijken trots der groten" ziet hij steeds uit de hoogte neer. „Gekroonden vertrappen gansche landen, maken zich allen volke ten vloek, zijn pesten der waereld"; maar gelukkig zijn ze niet; want „nimmer wenen droeve magen d'eenzamen nacht op hun aklig graf door."

Dat alles is geen eerzucht; hier is de hoogmoed der sentimenteele dichters, die in toomelooze zelfoverschatting zelfs de eindigheid van zijn aardsch bestaan bejammert.

J. W. van Sonsbeeck was bezig aan een uitgebreide studie over Bellamy, toen de dood hem overviel. Het handschrift van zijn werk berust bij het Zeeuwsch Genootschap. Het opvatten van een dergelijk plan bewijst reeds de groote vereering, die hij voor Bel-

1) Ged. blz. 3 en 4 (1788). 2) ald. blz. 9.

lamy gevoelde; in zijn nagelaten gedichten[1]) komt de navolging van zijn gewestgenoot hier en daar duidelijk voor den dag. Bellamy is voor hem de dichter bij uitnemendheid; voor zijn Oorlog en Vrede plaatst hij een motto aan Bellamy ontleend. Als deze is hij patriot; ,,de vrijheid" heeft hij ,,zijn ned'rig lied" toegewijd. En als weldra, verklaart hij vol vertrouwen,

,,de sterveling de vuige slavernij
In d'afgrond doet verzinken,
Dan hefte ik, van mijn lier, beschaafder zangen aan ;
Dan zoude ik, om de prijs, zelfs met Zelandus dingen." [2])

Een enkele maal had hij misschien voor een tweeden prijs in aanmerking kunnen komen, zoo b.v., waar hij in een klacht over de Weelde, de volgende strofe schrijft, geheel in den geest en den toon van Zelandus:

Door haar (de weelde) heeft Nederlands gewest
De welvaart, daar sinds lang gevest,
Met zijn aêlouden roem, verloren ;
En de afgematte Burgerij
Zag, weerloos, haare schepen roven.
De vijand woedde op onze kust,
Want — heldenmoed was uitgebluscht. [3])

In Bellamy's trant is ook Chloë; [4]) maar Bellamy's Rijmers [5]) nageschreven is voor een goed deel de opdracht aan zijn vrienden, welke ,,Mijn verlustiging op den Emer en Endegeest," een klein bundeltje van rijmende en rijmlooze gedichten, voorafgaat. Bellamy verhaalt, Van Sonsbeeck droomt, dat hij Apollo's tempel ziet.

v. Sonsbeeck.	Bellamy.
Daar stonden voor de deuren	Een stoet van kreup'le rijmers
Een talloos heir van rijmers,	Kwam, op een schoonen morgen,
En kreup'le vaarsenlappers.	Aan 't lusthuis van Apollo ;
De zweem der eigenliefde	De lach van vergenoegen,

[1]) Mijne Verlustiging op den Emer en Endegeest. Breda, 1793; Oorlog en Vrede. Breda. 1792. [2]) Mijne Verlustiging, 10. [3]) ald. 15.
[4]) ald. 41—46. [5]) uitg. 1826, blz. 217.

En dichterlijke trotsheid,	Van vleijende eigenliefde,
Zweefde op een ieders aanschijn.	Speelde op een ieders aanzigt.
Zij brachten hunne rijmtjes,	Zij hadden lieve rijmpjes
In honderden van boeken	Ter eere van Apollo.
Zeer kostelijk gebonden,	— — — — — — —
Apollo ten geschenke.	— — — — — — —
Dáár kwam die God te voorschijn. enz.	Daar ging de tempel open! — Apollo trad te voorschijn.

P. J. Heron, de zoon van een Middelburgsch zilversmid, studeerde in de rechten, doch stierf, zeer jong, in 1803. Een bundeltje gedichten is van hem over, Letterkransje geheeten, waarvan de voorrede den 12den Augustus 1803 gedicteerd is in het ziekvertrek, waar ook zijn doodbed stond.

Heron is veel meer nog dan Van Sonsbeeck een navolger van Bellamy in den slechten zin; bovendien ontbreekt hem alle talent. Zijn Roosje bij het graf van Willem is klaarblijkelijk gemaakt naar het model van Bellamy's Dorinde. [1]) In beide gedichten beweent het meisje den gestorven minnaar. Bellamy's aanhef:

„Hier ligt mijn Damon nu in 't graf,"

vindt men aangedikt bij Heron terug:

„Mijn minnaar ligt in 't somber graf."

Dorinde, dat van 1784 dateert, kan voor een illustratie doorgaan van Bellamy's denkbeelden over eenvoud en natuurlijkheid. En werkelijk verkrijgt hij soms met zeer gewone, bijna banale woorden, een groot effect. B. v.:

„Mijn moeder roept: „Wat zit ge daar,
In 't duister, zoo alleen?"
Ach! lieve moeder, waar ik ben —
Ik ben altijd alleen!"

---

[1]) Gez. 17—21.

Heron's eenvoud is van een soort, die men het liefst aan beperkte geestvermogens toeschrijft. Roosje b. v. klaagt:

,,Wij hadden reeds te saam een plan,
Om met den eersten Mei te trouwen.
,,Och, Roosje! sprak de brave man:
Ik hoop, het zal ons nooit berouwen."

Navolging van Bellamy is er in Heron's ,,Aan eene bedroefde Moeder." [1]) Het heeft denzelfden gedachtengang als Bellamy's ,,Aan eene Moeder": [2]) ween niet moeder, om uw gestorven kindje; zie, hoe zoet het slaapt; al zijn smart is geleden; engelen houden de wacht bij hem; eenmaal zult ge hem weerzien. Maar terwijl Bellamy blijft bij het bedje van het kind, dat met een lachje is ingeslapen, verliest Heron zich in een uitweiding over de gevaren, waaraan het eenmaal in de wereld zou hebben blootgestaan.

En van de ,,wijsgeerige verkiezing" der woorden, door Bellamy zoo hoog geschat, komt niet veel terecht bij Heron. Zie, zegt hij.

,,Hoe de rust op 't bleek gelaat
Van uw vroeggestorven kindje
In die zachte trekjens staat."

En elders:

,,Was uw zoon dan eens bezweken,
Door een helschen strik verleidt."

Gedichten op den dood en het graf ontbreken bij Heron niet; ook aan Stilling is een lang vers gewijd. Heron begroet de Lente met dezelfde vreugde en bijna dezelfde woorden als Bellamy.

,,O, wij hebben lang uw komste,
Teêrgeliefde maagd! verbeidt."

Bij Bellamy:

,,Alles heeft met staarende oogen,
,,Biddende, op uw komst gewagt!"

---

[1]) Letterkransje, blz. 24. [2]) Gez. blz. 35.

Heron's boekje is vol herinneringen aan Bellamy. Maar hij had ook zoo dikwijls ,,uit Bellamy's verheven zangen een lied gezongen . ,,Uw dood, o Bellamy," getuigt hij,

,,Heeft ook mijn jeugdig hart bewogen."

Maar hoe weinig dichter hij was, bewijst een onmiddellijk daarop volgend vers bij het graf van G. Brender à Brandis. Iemand, die iets kan schrijven als de beginregels daarvan :

,,Hij, wiens gebeent gij hier der rust geheiligd vindt,
Was een hoogst werkzaam man — een edel menschenvrind,"

die kan, om met hem zelf te spreken, een hoogst waarheidlievend man zijn, maar een dichter is hij niet. Heron's Letterkransje is dan ook alleen in zoo verre interessant, als het duidelijk bewijst, hoe hoog Bellamy door zijn tijdgenooten werd geschat.

Want Bellamy is ook als dichter populair geweest. Vraagt men, waaraan hij die populariteit bij de tijdgenooten te danken had, dan moet het antwoord luiden: voornamelijk aan de Vaderlandsche Gezangen. Zeker vonden ook zijn andere gedichten waardeering bij de geletterden, maar alleen de Vaderlandsche Gezangen werden nog bij zijn leven herdrukt. Als Zelandus was Bellamy gekend en bemind bij dat overgroote deel van het volk, dat tusschen 1780 en 1786 zijn vrijen tijd verdeelde tusschen de lectuur van de Post van den Neder-Rhijn en de oefening in de handgrepen van het geweer.

———————

DE PATRIOT BELLAMY.

,,De patriotsche partij werd ook te Utrecht gevormd door de jongere generatie, wel onderwezen burgers, niet weinig studenten en professoren daarbij. Uit dezen kring zijn bij ieder bekend gebleven twee namen, die van Ondaatje en Bellamy." Aldus Colenbrander. [1]) Ik wensch in dit hoofdstuk na te gaan, in hoeverre Bellamy betrokken is in den politieken strijd dier dagen. Toen hij in Utrecht kwam, als vierentwintigjarig jonkman, beleed hij reeds de beginselen der Patriotsche partij; of zijn overtuiging de vrucht was van de studie der Engelsche en Fransche staatsfilosofen, is zeer de vraag; nergens in zijn papieren vindt men eenig spoor van werkzaamheid in die richting. Zijn lectuur vormden de talrijke pamfletten en de weekbladen, vooral de Post van den Neder-Rhijn; zijn kennis was krantenkennis.

Reeds in zijn eerste periode noemt en roemt hij de vrijheid; maar hij bedoelt dan steeds de op Spanje bevochten godsdienst- en gewetensvrijheid. Van 1777 is een versje, beginnend:

,,Gelukkig Nederland, o zalige gewesten!
Men ziet den welvaart steeds in uwe muren vesten,
De dierbre Vrijheid woont in Neêrlands vrugtbren oort. [2])

Zijn geboortestad, ,,zijn strijdbaar Vlissingen", zooals hij ze meer dan eens noemt, is hem bovenal dierbaar, omdat

,,op (haar) rondeel ontbrande dat kanon
dat Spanjes Heldenstoet den ijver deed ontzinken
en van den zeeuwschen trans de gouden Vrijheidszon
in Neêrlands Heldenoog zoo luisterrijk deed blinken." [3])

---

[1]) De Patriotten II. 94. [2]) Z. G. [3]) Z. G. 1779.

Eerst later, maar nog te Vlissingen, treedt het begrip burgerlijke vrijheid bij hem op den voorgrond, getuige het eerste gedicht, dat van hem in de Post werd opgenomen. [1]) Te Utrecht was hij een trouw lezer en gedurende eenigen tijd een ijverig medewerker van dat weekblad; het eerste blijkt uit zijn brieven; van het tweede getuigen tal van bijdragen in poëzie, enkele in proza. De versjes zijn voor het meerendeel opnieuw gedrukt in de Vaderlandsche Gezangen, 1782 en 1783; den inhoud daarvan vormen klachten over het verval van het vaderland, waar de vrijheid verloren gaat, over de nadeelen, den koophandel toegebracht, de dwingelandij van Engeland en het verraad van de Engelschgezinde partij. Daarna meende ook Bellamy — als zoo velen — herstel van de verloren burgerlijke vrijheid te mogen verwachten van de oprichting der genootschappen van wapenhandel; het Utrechtsche heeft hij enthousiastisch toegejuicht bij zijn ontstaan; hij is het een warm hart blijven toedragen heel zijn korte leven. In tweeërlei opzicht bevordert dus Bellamy het streven der Patriotten; door zijn Vaderlandsche Gezangen en door zijn geestdrift voor den wapenhandel.

Bellamy's Vaderlandsche Gezangen zijn de dichterlijke omschrijving van de beginselen van de Post; sommige er van schijnen wel door artikelen in de Post geïnspireerd.

De tweede jaargang van dit weekblad opent met een lang gedicht, waarschijnlijk van den redacteur 't Hoen, waarin de denkbeelden der Patriotten omtrent den toestand des lands ontwikkeld worden in den gezwollen toon, die een eigenaardigheid is van de vlugschriften dier dagen.

„Zou Vrijheid," vraagt de dichter, „schandlijk nederzinken"
En zouden wij tot onzen hoon
Oud Hollands Leeuw, beroofd van kroon
Nu zien in Britsche ketens klinken?"

Als maar de bestuurders van het land hun plicht doen, als eendracht maar hun harten saambindt, dan wordt het land weldra

[1]) De ode Concordia et Libertate, Vad. Gez. 54.

gered. dan wordt ,,den Rover 't bekkeneel verplet, die reeds verzwakt, zijn magt voelt krimpen"; dan vestigt de Vrijheid haar ,,Troon op de afgeknaagde schonken van Groot-Brittannies Roofharpij". De Stadhouder wordt bezworen, toch de ,,geeselroede te keeren van Engeland, die ons plukt en plondert". ,,De koopvaardij slaat schreiende oogen op hem, naast God haar toeverlaat". Maar de Stadhouder zal geen vrede sluiten, ,,die 't heil der koopvaardij verslindt". Moge God hem sparen, den ,,Palinuur van 't Vaderland!"

Groot vertrouwen heeft de dichter in de

,,Groot Achtbre Raden van die stad,
Die korts nog hoog verheven zat,
Als Koningin der Handelsteden!"

Als maar Amsterdams wapenkreet gehoord werd, de ,,wrevle Brit zou dra 't geweld bezuuren, waarmee hij nu 's Lands welvaart stoort." Want Amsterdam zag reeds zoolang zijn ,,valsche streeken" en daarom greep het ook ,,het billijkst middel aan,

Dat zonder schending van Tractaaten, eer of wetten,
Het snoodst verraad kon tegenstaan."

Wel is Amsterdam daarover hard gevallen; maar geen nood: de bitse haat zal op Amsterdams trouw ,,als op metaalen muuren

zijn snode vuist aan stukken slaan."

Volhardt daarom, roept de dichter, o braven, in uw denkwijs! Strijdt voor Neerlands regten!

,,Zo dwingt gij 't Land weldra dien schender te bevegten,
Die ongestoord 's Lands Maagd verkragt."

Alle andere Patriotten moeten de ,,wakkere Amstelheeren" helpen;

Dan zult ge 't saam verknogt het monsterdier braveeren,
Dat niets dan 's Lands vernieling zoekt."

En ofschoon gij ,,Nederland hoort kraken door een Oceaan, die woedend slaat," ,,indien gij voor ons land blijft waken,

Dan legt die ras zijn buldren neer;
De Brit zal afgemat eerlang u om den vrede vragen
Wanneer de kling 't geschil beslegt."

Wel is de toestand van het land treurig! ,,Wie waakt, bedrukte Burgerijen", vraagt de dichter, dat gij klaagt;

,,Wie wraakt, dat gij om bijstand vraagt?"

Voorheen voeren uw schepen naar Oost en West, naar Zuid en Noord; toen heerschte voorspoed allerwegen; nu kunnen zelfs de visschers niet uitzeilen. Wie zal het dus wraken, dat de burgerijen, van ongeduld gelijk getergde leeuwen brullen en om bijstand vragen voor haar schat?

En toch zijn er snoodaards, die aan de overheden de schuld van alle rampen wijten. Zij zoeken voor den Brit verschooning en treden dus het Vaderland op het hart; zij zijn ,,slaafsche huurelingen,

Door vleierij en eigenbaat geprikkeld
Om ons den gorgel toe te wringen,
Waarom de Brit het stropkoord slaat."

Maar laten die snoodaards beven voor de gerechtigheid; voor 't oogenblik mogen ze door loos beleid of door de macht van hun Britsche vrienden haar roe ontduiken —

,,ge ontvlucht toch niet
Het wraakzwaard van dien God, wiens oog zich niet laat blinden,
Maar tot uw straf uw boosheid ziet."

De eeuwige God zelf moge met onzen jammerstaat bewogen zijn; hij toch moet zien ,,hoe dat Regtvaardigheid
Voor ons ten hoogen Hemel schreit!"

In een viertal nummers [1]) van de Post wordt hetzelfde thema in proza nog eens uitvoerig behandeld; het blad dringt er op aan, geen afzonderlijken vrede te sluiten met Engeland, waarvan in die dagen gesproken werd; integendeel we moeten een of- en defensief verbond sluiten met Frankrijk. Als we maar dadelijk krachtiger opgetreden waren tegen Engelands willekeur ter zee, dan zouden we nu ,,het genot van een vrije vaart en een ongestoorden Vreede hebben gehad." Wat verzuimd is, moet nog

[1]) 54—57, blz. 463—494.

gedaan worden. ,,Engeland moet overtuigd zijn, dat het in onze handen staat, om alle zijn hatelijke oogmerken tegen ons op eens te verijdelen"; dat wij de magt hebben, om maatregelen te nemen, die doodelijk voor de Britten zouden zijn, ja dat het van ons afhangt om Groot-Brittannië de wet voor te schrijven, en weldra tot een algemeenen vrede te dwingen, ,,een vreede, waarbij niet alleen de rust van gansch Europa wierd hersteld, maar bij welken onze Welvaart op den gouden throon wierd gevestigd." [1]) Wij moeten ons dus niet langer ,,laten vernielen"; wij moeten onze vloot versterken. Maar dat is niet voldoende en zou ook te veel tijd vorderen; het is met ons zoo ver verloopen. Er is een ander middel; wij kunnen de ,,tot God schreeuwende verongelijkingen, ons door de eerelooze Engelsche regeering aangedaan", wreken en daarbij de Republiek en den koophandel ,,ten toppunt van glorie en voorspoed brengen door de onafhankelijkheid van Amerika te erkennen en door een viervoudig verbond te sluiten met Frankrijk, Spanje en Amerika. De verbondenen moeten en kunnen dan door hun vereenigde vloten meester worden van de Noordzee, het Kanaal en de Middellandsche Zee, waardoor de Engelsche koophandel onmogelijk zal zijn gemaakt. [2])

Breedvoerig bespreekt de Post de bezwaren tegen dergelijke alliantie met Engelands vijanden. Naast een helder besef van den ellendigen toestand, waarin het vaderland verkeert, vindt men in het betoog een verwonderlijk optimisme omtrent de mogelijkheid om Engeland tot vrede te dwingen.

Bellamy's Vaderlandsche Gezangen, voor het meerendeel in 1782 en 1783 ontstaan, verkondigen dezelfde denkbeelden. Geestdrift voor het Vaderland bezielt den dichter.

,,Vaderland, mijn aardsche hemel!
u zij mijn gezang gewijd!
Troon der Vrijheid, wieg der helden,
groot geworden in den strijd." [3])

[1]) ald. 468. [2]) „Ook de schrijver van „Aan het volk van Nederland" spreekt van een verbond met Frankrijk en Amerika als van den eenigen weg, om tot een spoedigen en eerlijken vrede te geraken." blz. 64. [3]) Vad. Gez. 3.

Maar hoe diep is het vaderland gevallen: eertijds

,,Mogt zich Brit en Gal vereenen,
vallen op uw helden aan;
Gij hadt Ruiters, gij hadt Trompen,
bliksems van den oceäan."

En nu? ,,Maar! — mijn Vaderland! hoe droevig!
hoe rampzalig zijt ge nu!
Dolle Britten — bastaardzoonen
woeden, grimmen thans op u!"

Elders: [1])

,,Mijn Vaderland! waar is uw faam,
Uw adeloude roem gebleven!
Toen, op het hooren van uw naam,
Uw sterkste vijand stond te beeven,
Ja! toen gij zelfs op 's vijands strand
Uw zegevaanen zaagt geplant!"

En nog eens: [2])

,,Mijn Vaderland, weleer geducht,
Toen gij in allerhande lucht,
Uw vlaggen zaagt verëeren;
Waar is uw oude luister thans?
Hoe waggelt uwe gloriekrans!
Wie zal uw onheil keeren?"

Ook Bellamy is van meening, dat wij krachtiger moeten optreden tegen Engeland. Dat land vertrouwt op de zwakheid onzer marine en steunt op zijn vrienden binnen onze grenzen; die Engelschgezinden — hij haat ze met een innigen haat.

,,Is 't niet genoeg, mijn Vaderland", vraagt hij [3])
,,Dat gij der Britten wreevle hand
Dus tegen u ziet woeden?
Moest gij, uit uwe milde borst,
Een kroost, dat naar uw onheil dorst,
Zo tederlievend voeden?"

---

1) Vad. Gez. 55. 2) blz. 59. 3) blz. 59

Dat kroost heet op blz. 41

,,Het vuig geslagt, dat ge aan uw' boezem voed,
(Dat roekloos poogt) u op het hart te treden."

Aan een verrader des Vaderlands, is de titel van het bekende gedicht, [1]) dat in no. 106 van de Post verscheen, [2]) en dat ,,zoo als men mij verzekert, een van de voornaamste redenen is, waarom men dat weekblad zoekt te doen zwijgen." [3])

Maar het verraad zal ontdekt worden en de verraders, die roepen:

,,Steek 't glinst'rend slagzwaard in de scheê
En sluit met Albion den Vreê,"

God zelf zal ze straffen:

,,Vervloekten! vlugt! eer 's Hemels vuist
Uw' roekeloozen kop vergruist! —
Maar ach! waar zoudt gij vluchten?...
Snelt naar het verstgelegen strand;
Ook daar is u de sterke hand
Van 's Hemels wraak te dugten." [4])

Eens, voorspelt de dichter, [5])

,,Eens wordt de maat der snoode gruw'len vol:
Dan zal Gods wraak den vuigen schedel kloven."

Geboorte noch rang zal u kunnen redden; als balling zult ge rond moeten zwerven; uw geweten zal u niet met rust laten;

,,ge smagt reeds naar den dood!
Maar 't is om niet! de dood schuwt zelfs verraders!"

Het ware u beter nooit geboren te zijn:

,,Rampzalig mensch! waart Gij, uit 's moeders schoot,
Bij uwe komst, in 't aaklig graf gedooken!!... [6])

---

1) Vad. Gez. 101—104. 2) blz. 934 vg.
3) B. aan Fillis, Van Vloten 53. B.'s bewering kan juist zijn; de hoofd-officier, de graaf van Athlone, vorderde een boete van 1000 guldens en verbeurdverklaring van de Nº 97, 105 en 106. Zijn eisch werd hem echter ontzegd. Vg. N. Ned. Jaarb. 1782 blz. 1656 en 1657.
4) Vad. Gez. 60. 5) ald. 42. 6) ald. 43.

De stilstand van de koopvaardij gaat Bellamy zeer ter harte.

,,'t Is nu geen tijd van slapen,
Nu Neêrlands handel schreit". [1])

De Vaderlandsche Jongelingen wekt hij op: [2])

,,Het zugtend Vaderland, de droeve Koopvaardij,
Doe u het grootst gevaar, het heetste vuur verduuren!"

Elders [3]) roept hij in vervoering uit:

,,Neen! dierbre Vrijheid, uw gezag,
Blijve aan den vaderlande heilig!
Uw luister groeïe dag bij dag!"

om tamelijk nuchter te laten volgen:

,,In schaduw van uw vrije vlag
Zij Neêrlands handel veilig!"

Als de Eendracht terugkeert, en de Vrijheid haar bijstaat, dan zal ons land weer Neêrland zijn:

,,Zoo zal 's Lands welvaard, schier gekrenkt,
Het hoofd weêr blij ten hemel heffen!
Zoo bloei de nutte Koopvaardij,
Als eertijds, in dees Maatschappij."'[4])

Vooral tot daden wekt Bellamy op, en inzonderheid het jonge Nederland spoort hij aan naar het zwaard te grijpen.

In no. 58 van de Post, (9 Febr. 1782), in het no. dus, onmiddellijk volgend op die, waarin de redacteur zijn beschouwingen had gegeven, werd Bellamy's oproep ,,aan de Vaderlandsche Jongelingen" geplaatst; vier dagen later werd hij door de Diemermeersche Courant overgenomen.

,,Thans woedt de dolle krijg op 't vrije Vaderland.
Gordt nu de wapens aan, gij fiere jongelingen!
..........................Hoe kookt u 't jeugdig bloed,
Wen gij, door 's vijands magt, 's Lands welvaart weg ziet slepen!
Wen gij het britsch geweld, met dollen overmoed,
Ziet aazen op een heir van weerelooze Schepen!

---

[1]) Kaperslied. [2]) Vad. Gez. blz. 32. [3]) blz. 39. [4]) blz. 58.

Hoe treft die ramp des Lands uw edelmoedig hart!
Weláán! laat dit gevoel, dit vuur niet werkloos blijven!
Laat nu uw heldenvuist, die 's vijands woeden tart,
De blikkerende kling door britsche nekken drijven!" [1])

Hoe gaarne zou hij ook voor 't lieve Vaderland ,,het schittrend heldenstaal" aan de heup hangen.

,,Maar neen! het wuft geval, steeds tegen mij gekant,
Zal nooit mijn brandend hart die vreugde doen erlangen."

Anders zou hij ,,met deze zelve vuist, die thans de veder zwaait voor Bato's fiere neven", het heil en den roem des Vaderlands verdedigen tot zijn jongsten snik. Nu kan hij het alleen in zijn verbeelding doen; in no. 84 van de Post is ,,de fraaije droom van Zelandus" opgenomen, waarin deze aan het hoofd van de Vlissingsche jongelingschap een inval van den vijand op Walcheren afslaat."

Een mannelijke gezindheid aankweeken bij anderen, dat is zijn doel. Daarvoor richt hij zich tot het Vaderlandsche Meisje[2]), tot de Vaderlandsche Vrouw [3]) en tot de Vaderlandsche Jongelingen. [4]) Daden zijn noodig; allereerst moet een verbond gesloten met Amerika; o, zucht hij,

,,O prijkte 't hel gestarnt der vrije Americaanen
Eerlang met Neêrlands Leeuw in onze zegevanen." [5])

En daarom — geen afzonderlijke vrede met Engeland; dien vrede zouden we moeten vloeken, immers

,,Gedoemde List, in schijn van Moed,
In 's afgronds kerker opgevoed,
Zou 't zugtend vaderland verkloeken!
't Is snoode List, die u (nl. den vrede) geleidt —
Voor uwe voeten palmen spreidt!" [6])

En op bl. 61.

,,Steek 't glinstrend slagzwaard in de scheê,
En sluit met Albion den Vreê;

---

[1]) Vad. Gez. blz. 31. [2]) Vad Gez. 23. [3]) ib. 125.
[4]) ib. 27 en 31. [5]) Post N' 68. [6]) Vad. Gez. 12.

Dan zal uw heil herleven!
Der Gallen vriendschap is uw dood!
Ai! wil uw' ouden Bondgenoot
Uw vriendschap wedergeven!"

Dus roepen zij, aangaande wie Bellamy twijfelend vraagt, of zij wel in Nederland zijn voortgebracht. [1]) Maar neen, zij zijn geen Nederlanders, zij zijn ,,gedoemde slaven".

En waarom ook zouden wij vrede sluiten? Hebben wij het niet in onze macht, Engeland tot een voor ons voordeeligen vrede te dwingen? Ook voor Bellamy opent zich een heerlijk verschiet. Reeds in zijn Kaperslied voorspelt hij:

,,Wij maken op de baren
,,Den trotschen Brit gedwee."

Elders [2]): ,,Ik zie den afgebeukten Brit,
Daar hij aan uwe voeten zit,
Gehoorzaam op uw wenken!...
Mijn Vaderland! wat zalig lot!
Zoo waarlijk wil de groote God
Ons zulk een' vreede schenken!"

Zooals men ziet, Bellamy is het geheel eens met de Post en deze van haar kant kon niet anders dan ingenomen zijn met haar dichterlijken medewerker. De uitgever Van Paddenburg verzoekt hem dan ook als hij, ,,een of ander heeft voor de post (hem) het zelve te willen toezenden".[3]) Een paar van zijn gedichten werden in de Post n a a r den Neder-Rhijn zelfs geparodieerd door iemand, die zich ook Zelandus noemde. Bellamy is woedend hierover; hij zou het „dien rijmer op een Zeeuwsche, dat is gevoelige wijze" aan het verstand willen brengen, dat hij de ,,waare Zelandus" is.

Op één punt echter is er eenig verschil met de Post; Bellamy, jong en vurig als hij was, kon onmogelijk in de pessimistische beschouwing deelen omtrent de onmogelijkheid van een hande-

[1]) Denzelfden twijfel voedt ook J. Batavier, Post 85.
„Waar voert de drift u heen', vervloekte Britsgezinden!
Zijt gij in Nederland gebaard", enz.

[2]) Vad. Gez. 63. [3]) Z. G. 26 April 1782.

lend optreden onzer vloot. De herinnering aan Doggersbank was ook nog zoo versch! Vraagt de Post twijfelend: ,,is het wel met eenigen grond te verwagten, dat de Voorzienigheid andermaal zulk een aanmerkelijk wonder zal verrigten?"[1]) — Bellamy is vol hoop:

,,Vaderland! voorheen zoo roemrijk,
Zendt uw' heldenstoet in zee!
O! ik voel het! de overwinning
trekt met uwe helden mee! [2])

En als er voor eenig Nederlander grond bestond voor die hoop, dan was het voor hem, den jongen Vlissinger. Bleef 's Lands vloot al werkeloos in 1782, tot groote ergernis van hem en duizenden zijner landgenooten, de kapers en speciaal de Zeeuwsche kapers deden hun best. En Bellamy's geestdriftig hart zwol van trots, dat geen van hen zooveel succes had als ,,de Vlissinger".

,,De Vlissinger is 't baasje,
Hij maakt den schoonsten buit." [3])

En waarlijk — kapitein Le Turcq, die van de stad Vlissingen een zilveren sabel kreeg, waarop een plaat met het stadswapen, hetzelfde wapen, dat later een geschenk voor den patriot Bellamy zou sieren — en na hem N. Jarry, een man, die volgens Bellamy verdiende bij Zoutman genoemd te worden, [4]) zij beiden ,,haalden buit op buit uit zee! [5])

Overal ,,plantte de Brit zijn vlag op onze onweerbre wallen,
Maar! op den noorderocëaan
Hielt Jarry onze zegevaen!" [6])

En eindelijk, zelfs de vloot stak in zee. Geen wònder, dat Bellamy ,,de veder zwaaide" bij zoo heugelijk bericht! ,,Aan het gerugt" heet een gedicht, dat hij begon, maar niet afmaakte.[7])

,,Wat zegt gij —? gaat de vloot in zee?
Triomf, Bataafsche zeegezellen!

---

1) Post blz. 475. 2) Vad. Gez. 6. 3) Kaperslied. 4) Vad Gez. 73.
5) Zie N. Ned. Jaarb. 1782 blz. 668, 669 en 767. 6) Vad. Gez. 74. 7) Z. Gen.

Gij gaat: men mag uw heil voorspellen. —
Gantsch Nederland trekt met u meê!
Triomf! ik zie u zegevieren.
De vrijheid vlegt u eerlauwrieren!
Maar — spreekt ge waarheid, wuft gerugt?"

Toen het bleek, dat het niet trachtte ,,het oog des volks te blinden", werkte Bellamy zijn gedicht om en zond het naar de Post, waar het in no. 88 opgenomen werd. De vraag is geen vraag meer?

,,Triomf! een blij gerugt
Verspreidt zich door de lugt!
De vloot der Batavieren
Is eindelijk in zee! —
Gantsch Nederland is mee! —
De Vrijheid vlegt laurieren!"

Bellamy is vol hoop, vol vertrouwen:

,,De Noorderoceaan
Zal Neêrlands oorlogsvaen
Op 't gulst verwellekomen.
Hij zal met meerder spoed,
Zijn' dartelende vloed
Naar onze kust doen stroomen."

Hoe werd hij teleurgesteld! 16 Augustus keerde de vloot uit zee terug; door de hevige stormen was zij in groot gevaar geweest. Maar velen in de Republiek dachten het hunne van die stormen; 23 Augustus 1782 schrijft Uyttenhooven aan Bellamy, dat hij het versje op het uitzeilen der vloot met leedwezen in de Post gelezen heeft; ,,kond gij niet verwagten, kaerel! dat de vloot maar eens Admiraal zou zeilen?" [1])

Teleurstelling over den loop van zaken kan de oorzaak geweest zijn, dat het Bellamy aan opgewektheid haperde met het uitgeven van vaderlandsche gezangen voort te gaan.

[1]) Z. G.

Tot in het begin van 1783 verschijnen de stukjes geregeld en vlot, zelden met grooter tusschenpoozen dan anderhalve of twee maanden. Van no. 7 kwam de proef 13 April [1]); no. 8 verscheen pas 18 Nov. [2]) De uitgever Van Vloten was dan ook ontevreden; in een curieusen brief [3]) spoort hij Bellamy aan, bezweert hem, toch haast te maken. Bellamy schijnt zich reeds verontschuldigd te hebben, dat het te Vlissingen ,,niet lukken" wou; Van Vloten wil dat aannemen, maar hij gelooft toch ook, dat het den dichter ,,aan de wil ontbreekt". En dat ,,jammert" hem zeer, ook als boekverkooper, omdat de belangstelling van het publiek vermindert bij het lange wachten op een volgend stukje en de winst, die hij zich voorgesteld had van den verkoop der complete exemplaren, hem ontgaan zal, als 't nog lang aanloopt. ,,Als den grooten v. d. Capelle u aangezet hadde, dan zoudt ge het toch ook doen; wel nu Koos — gaat dan ook nu aan 't werk," eindigt Van Vloten. Toch duurde het tot November, voor het achtste stukje verscheen. ,,Nu zal er nog één komen, waarmede ik het zal laten rusten" [4]); dat negende stukje kwam in December 1783, of zooals Bellamy niet zonder beteekenis schrijft ,,in de laatste maand van het vierde jaar onzer schande". [5]) ,,Couragie", heet het daar, ,,ik ben wel drie ponden ligter. Het laatste of negende stukje van mijne Vad. Gezangen is van de pers". Hieruit blijkt, dat Van Vloten wel gelijk had: Bellamy had geen lust zijn Vaderlandsdche Gezangen te vervolgen. In een brief aan A. Loosjes Pz. [6]) erkent hij het ook. ,,Ik zelf," zegt hij, ,,heb ondervonden, hoe moeilijk het zij, wanneer men vaerzen maakt, omdat men vaerzen moet maken; het laatste stukje van de ,,Vaderlandsche gezangen" heb ik, op verzoek van mijn boekverkooper, nog dit jaar uitgegeven; maar het denkbeeld: ik m o e t, heeft mij juist geen gunstigen luim bezorgt." Bellamy was bitter teleurgesteld. De oorlog, roemloos en schadelijk, was feitelijk geeindigd in Nov. 1782 en Jan. 1783, toen de vredes-preliminairen

---

1) Aan Fillis, Van Vloten 78. 2) ib. 87. 3) Zomermaanden 1783 Z. G.
4) Aan Fillis, 17 Nov. 1783. Van Vloten 87. 5) Aan V. d. Woordt, Van Vloten 91 en 94. 6) Z. G. 2 Jan. 1784.

tusschen Engeland en Amerika, Frankrijk en Spanje werden geteekend, zonder dat onze gezanten toe hadden kunnen treden, omdat zij geen volmacht hadden; genadiglijk had men hun vergund den stilstand van wapenen mee te teekenen. [1])

Er komt bij, dat Bellamy's belangstelling zich richtte op gansch andere zaken, in de eerste plaats op de genootschappen van wapenhandel; dan ook werd hij zich meer en meer bewust van zijn roeping als criticus; nog in 1783 verscheen zijn brief aan Van Alphen.

Nu de ,,slappe oorlog" stond vervangen te worden door ,,een schandelijken en schadelijken vrede", zooals een schrijver dier dagen opmerkt, [2]) richtten zich de blikken der Patriotten meer dan te voren op den binnenlandschen toestand. En ook daar vonden zij veel, wat hun ergerde. ,,Voor den alweetenden God", betuigt de auteur van het pamflet: Aan het volk van Nederland, [3]) dat niets hem drijft ,,dan verontwaardiging over de godlooze wijze, waarop Gijlieden (d. i. het volk) verkogt en verraaden wordt." En dat niet sedert gisteren of eergisteren. ,,Neen! om niet van vroeger tijden te spreeken, nu sedert bijna twee eeuwen zijt gij de speelbal geweest van allerlei heerschzugtige Lieden, die onder schijn van voor Ulieder belangen en vrijheid te zorgen, niets, ja zoo waar als er een God is, aan wie ik wegens dit Schrift rekenschap zal moeten geeven, volstrekt niet anders beoogd hebben, dan een erflijk juk op Ulieder vrije halzen te drukken." [4])

De haat tegen vorsten in het algemeen, tegen Willem V in het bijzonder, trilt in elken regel van dit merkwaardig pamflet. Dertig van de 76 bladzijden zijn ternauwernood voldoende om zijn wandaden te beschrijven. Hij alleen is verantwoordelijk voor al wat niet goed gaat. Want ,,Gij alleen zijt Staaten-Generaal, Raad van Staaten, Admiraliteiten, Staaten der Provintien. Gij zijt alles te zamen en wij eischen daarom alles ook alleen van uwe hand." [5])

---

[1]) N. Ned. Jaarb. 1783, 74 en 180. [2]) Redenvoering aan de gewapende Burgerij in Nederland, bl. 37. [3]) Baron Van der Capellen. [4]) Aan het Volk enz. bl. 2. [5]) ib. 64.

Er is maar één middel zich het juk van de schouders te werpen, en dat is de algemeene wapening. ,,Hedendaags moet men Soldaten in dienst hebben." ,,Voornamelijk om door het opperhoofd van hunne eigene Troupes, om door hun eigen Kapitein Generaal niet onderdrukt te worden, moeten onze Burgers en Boeren elk een goeden snaphaan met een bajonet en een zijdgeweer hebben en daarmee leeren omgaan." [1])

Reeds veel vroeger had Van der Capellen aangedrongen op oefening in den wapenhandel: in 1774 had hij, hoewel zonder zijn naam, een vertaling doen uitkomen van een Engelsch werkje van Andrew Fletcher[2]). De propositie van Oostergoo nopens de burgerlandmilitie (1782) vestigde waarschijnlijk opnieuw de aandacht op dit werkje; het werd althans in 1782 herhaaldelijk door den uitgever aangekondigd.[3]) Ook in deze propositie van Oostergoo [4]) werd, met het oog op den ellendigen toestand des lands, aangedrongen op burgerwapening; een gewapend volk immers ,,zal geen vreemde invallen behoeven te duchten", maar ook ,,geene slavernij of overheersching, vindende steeds de middelen ter afwending deezer gedrogten, in hun eigen vrij en blij Burgerhart."

De ware bedoeling van het voorstel, bescherming tegen de dwingelandij van het huis van Oranje, hier slechts ter loops aangeduid, komt in de pamfletten dier dagen duidelijk uit.

De onbekende schrijver van den beruchten ,,brief over de waere oorzaek van 's Lands ongeval, gevonden tusschen Utrecht en Amersfoort (1782), zegt bv.: ,,de Stadhouders moeten geen willekeurig bestel kunnen uitoefenen over Zee- en Landmacht." [5]) en bovenal: ,,het gevloekte Oranje Huis moet te gronde gaan, een Huis, dat van den beginne onzer opkomst, niet anders, dan ten koste onzer vrijheid groot geworden is. Het lang getergde geduld des vreyen Bataviers zal in eene afgrijselijke woede veranderen en niet bedaeren voor dat zij hunne billijk ontstokene wraeke in het bloed des Geweldenaers gekoeld hebbe." [6])

[1]) Aan het Volk enz. 19. [2]) Staatkundige verhandeling over de Noodzaaklijkheid eener welingerigte Burgerland militie. Amsterdam, bij C. N. Guerin. [3]) bv. in de „Diemermeersche Courant" N°. 37 (27 Maart 1782). [4]) N. Ned. Jaarb. 1782, 381—393. [5]) ald. 59. [6]) ib. 62.

In de Post[1]) wordt de propositie van Oostergoo aanbevolen, omdat ,,loontrekkende troepen gevaarlijk zijn voor de volksvrijheid". Het was alweder Baron Van der Capellen, die reeds voor jaren onze Patriotten had geleerd, wat zij onder vrijheid en onder slavernij te verstaan hadden.[2]) Burgerlijke vrijheid noemt hij ,,de magt, die eene burgermaatschappij of staat heeft om zig naar eigen goeddunken te bestieren; of ook, om zig te bestieren, naar eigen gemaakte wetten, zonder gedwongen te worden tot het gehoorzamen der bevelen van eenige magt, die door het geheele lighaam des volks noch aangesteld, noch met berigtschriften voorzien wordt, en voor welke het geenen teugel in handen heeft;[3]) daarentegen ,,zig naar eens anders wil te moeten voegen is het waare kenmerk van slavernij. [4]) Slavernij nu heeft een verderfelijken invloed op het karakter der menschen; ,,van 't oogenblik onzer geboorte gedwongen te zijn een schepsel niet beter dan wij zelven, als den meester van ons lot te aanbidden en zijnen wil tot eene wet te moeten ontfangen; — wat kan meer vernederend zijn? Welke verhevene gedagten kunnen 'er opkoomen in een gemoed dat zoo bekneld is?" [5])

Bellamy is het met deze denkbeelden geheel eens. Voor de Vrijheid, ,,godes der Batavieren," spant hij zijn lier;[6]) met de Vrijheid, voor wier speer tirannen bukten, wie ,,geen wreede pest, geen hongersnood 's burgers hart kon ontrukken", die ,,duizendduizendmaal in 't Vaderland haar invloed liet blijken", met haar zou ieder Patriot door onbewoonde streken zwerven; moge haar zetel blijven in Neêrlands oord, haar hoed geen vorstenhoofd versieren; moge haar luister groeien dag bij dag; moge zij zijn Vaderland beschermen; maar mocht eenmaal deze aardbol smelten en branden, ,,dan moet zij uit zijn Vaderland ten hoogen hemel vaaren." [7])

---

1) 1782. blz. 897—903.
2) Aanmerkingen over den Aart der Burgerlijke Vrijheid. Uit het Eng. van Dr. R. Price). Leiden. L. Herdingh, 1777.
3) ald. 4. 4) ib. 12. 5) ib. 18. 6) Vad. Gez. 34. 7) ib 34—40.

,,(Zijn) vrije ziel, van kluisters wars,
Verägt een hoogen staat! —
Is niet in 't vorstelijk paleis
De troon der slavernij?" [1])

De slavernij nu ,,verbant den moed,
Verdooft het vuur der ed'le harten:
De Vrijheid leert het laagst gemoed
Kloekmoedig rampen tarten!
De kunsten bloeïen in het land,
Waar Vrijheid heuren standaard plant!
Elk burger denkt er edel!
De Dichter is hier niet geboeid;
Hij zingt, door Vrijheid zelf ontgloeid,
Met lauren or den schedel!" [2])

De vloek der grooten is de roem van den ,,regtschapen Patriot".
,,Geen Prins, hoe groot, hoe goed hij zij,
Mag, in een vrije maatschappij,
Naar willekeur regeeren!" [3])

,,Vrije burgers nu past het Krijgsgeweer"[4]) Geen wonder, dat de gedachte aan een algemeene wapening Bellamy's sympathie had. Onmiddellijk na de aanbeveling van de propositie van Oostergoo schrijft hij een brief aan de Post, onderteekend V. R. [5]) Het stuk is niet zoo zeer ,,merkwaardig om zijn even krachtig als geestig verzet tegen het werven van huurtroepen," zooals Dr. Dyserinck schrijft [6]), als wel om de geestdrift, welke Zelandus toen reeds voor het plan gevoelde. ,,Heerlijke beginsels", roept hij uit; ,,verbeeld u een gansche Natie, in den Waapenhandel ervaaren, heure vrijheden tegen een aanvallenden vijand verdedigende, en gij zult eene verheffinge van geest gevoelen, die onbeschrijfelijk is."

,,De glorie des Bataviers is zijne Vrijheid en Vaderland te verdedigen", schrijft hij in een anderen brief, vier maanden later. [7])

---

[1]) Vad. Gez. 27. [2]) ib 71. [3]) ib. 98. [4]) ib. 45.
[5]) Het is B. een groote voldoening, dat Fillis aan den stijl dadelijk bemerkt, dat hij de schrijver is. [6]) Ter Nagedachtenis van Jac. Bellamy, XIV. [7]) Post 126. 7 Jan. 1783.

,,Mochten wij die gelukkige dagen nog eens beleven, waarin wij al het volk van Nederland, in den wapenhandel ervaaren, bereid zaagen, om hunne voorregten te beschermen."

Het had er allen schijn van of Bellamy's wensch in vervulling zou gaan, haast op het oogenblik, dat hij hem uitsprak. 10 Januari 1783 werd te Dordrecht de eerste stap gedaan in de richting, die voeren zou tot een algemeene wapening. [1])

Als iets geheel nieuws moet men intuschen de oprichting van de zoogenaamde vrijcorpsen niet beschouwen; het verval der stedelijke schutterijen had in het kritieke jaar 1747 te Haarlem aanleiding gegeven tot het oprichten van een exercitiegenootschap. [2]) Van enkele der zestig compagnieën te Amsterdam getuigt Kok, [3]) dat zij ,,altoos in order gebleven" waren; buitendien was ook daar in 1747 een ,,gezelschap van Liefhebbers" ontstaan, dat in 1784 nog bestond. De nood der tijden bracht in 1782 te Middelburg tegen een gevreesden inval der Engelschen de burgers onder de wapenen [4]).

Wat onder den drang der omstandigheden sporadisch tot nog toe had plaats gehad, werd met het begin van 1783 regel. Dordrecht ging voor, Utrecht volgde een maand later. Zeshonderd burgers dienden een adres bij de vroedschap in, waarin aangedrongen werd op opheffing der schutterij uit haar toestand van verval. [5]) In afwachting van het besluit van het stadsbestuur begonnen een aantal schutters uit de compagnie ,,de zwarte knegten" zich in den wapenhandel te oefenen; zij kwamen daartoe herhaaldelijk in de Weeskerk bijeen. Anderen, schoon ,,wagt- en togtvrij" voegden zich bij hen; vandaar de min juiste naam vrijcorps. 7 Februari 1783 werd het Genootschap opgericht onder de zinspreuk Pro Patria et Libertate; in Maart verkreeg het de goedkeuring van de vroedschap; twee maanden later werd een reglement vastgesteld;

---

[1]) N. Ned. Jaarb. 1782, 174. [2]) Pro Aris et Focis, zie C. te Lintum. — Das Haarlemer Schützenwesen 1896, blz. 64. [3]) Oorsprong enz. der Schutterijen 1784 blz. 117. [4]) Post 109. [5]) N. Ned. Jaarb. 1783, 225—288. [6]) De beschrijving N. Ned. Jaarb. 1783, blz. 1164.

een ,,eenvormige kleeding werd beraamd" en twee vaandels aangenomen.

Niet tegenover de schutterij stond dus het genootschap; integendeel in het Patriotsche Utrecht was de verhouding zoo vriendschappelijk mogelijk. De oprichting van het genootschap gaf er, evenals in andere steden [1]), den stoot tot de reorganisatie van de schutterij, waarvoor de vroedschap ,,bijna dagelijks drukke raadplegingen hield." Een lijst werd op het stadhuis ter teekening gelegd; de studenten brachten meer dan vijfhonderd gulden bijeen tot dekking der kosten, en verkregen een dankzegging van Burgemeesteren en Vroedschap en van den Krijsraad, die tot heel wat onaangenaamheden aanleiding gaf. [2])

Met groote instemming begroette Bellamy al deze symptomen van vaderlandschen ijver. En hij niet alleen!

De Post is vol Patriotsche verzen, alle over hetzelfde onderwerp, alle ook van één geest.

,,'t Is thans tijd, o Batavieren", vindt Friso, [3])
Grijpt uw zwaard en harnas aan!
Keert het doel dier wreede gieren,
Die naar uw vernieling staan!"
,,Laat het juk voor vuige slaven,
Maar weert gij de dwingelandij", betoogt Hollandus

Junior[4]) en Zelandus in de schoonste harmonie met hem vindt ook, dat

,,Ketens passen vuige slaaven,
Vrijen burgers 't krijgsgeweer!" [5])

Zijn geheele hart is dan ook bij het wordende genootschap; Mens schrijft hem zelfs uit Amsterdam: ,,maar apropos is het waar dat je drilmeester te Utrecht zult worden? ik meen niet drilmeester van het geloof gelijk de booze wereld de categiseermeesters noemt maar een drilmeester die de burgers exerceert." [6]) Bellamy vindt dat het mogelijk ,,een satyre" op hem zal zijn; maar erkennen

---

1) Zie bij Kok, blz. 103. 125, 126. 2) N. Ned. Jaarb. 1783, 2130 vg. 3) Post 126
4) Post 131. 5) Post 134. 6) 10 Maart 1783. Z. G.

moet hij, dat hij bij het aftrekken der burgers dikwijls tegenwoordig is, dat hij kort te voren ,,zes nagten agter den anderen" op wacht is geweest. [1]) Maar de lust onder de burgers is zoo sterk en algemeen, verontschuldigt hij zich. En hij is populair in Utrecht; men groet hem overal met de grootste achting; in een ,,aanzienlijk gezelschap" drinkt men de gezondheid van Zelandus. En dus exerceert hij met de burgers, zegt voor hen het vers op, dat hij op hen gemaakt heeft en verbeeldt zich reeds aan het hoofd van een bende vaderlanders den vijand te keer te gaan. [2])

Hoe gelukkig moet hij zich gevoeld hebben ,,op dien dag van ware vrijheid, die tot bij de laatste nakomelingschap van Utrechtsch Borgerij geëerbiedigd en gehandhaafd zal worden,"[3]) toen het genootschap met ,,half ontrolde vaandels en een fraai veldmuziek" [4]) naar het Sterrebosch trok om onder een ontzaglijken toeloop van nieuwsgierigen de wapenoefeningen te verrichten. Een paar weken na ,,deze prachtige vertooning ,deze eclatante gebeurtenis",[5]) ging het genootschap voor de eerste maal ,,afvuren". De groote Van der Capellen was aanwezig en stal bij die gelegenheid het hart van Van Vloten, doordat hij ,,een recht lief en edel voorkomen had", maar vooral ,,door zijn allernederigste kleeding". [6]) De baron ontving de hulde te Utrecht in den vorm van een gedenkpenning; hij schijnt een bezoek te hebben gebracht aan 't Hoen en Ondaatje; Mens, die van dit bezoek melding maakt, voegt er de verzuchting bij: ,,Was Zelandus daar toch tegenwoordig geweest!" [7])

In zekeren zin terecht noemt Mens Bellamy's naam naast die van de twee anderen. 't Hoen, de publicist, Ondaatje, de volksleider en Bellamy, de dichter, vertegenwoordigen elk een kant van de Utrechtsche beweging. De Utrechtsche burgerij zag in Bellamy alles behalve den toekomstigen predikant. Als hij in 1783 bij het einde van de vacantie nog niet in Utrecht terug is, gaan er allerlei geruchten: de een meent, dat hij in Amerikaanschen dienst is

---

[1]) Van Vloten 75. [2]) Van Vloten 76. [3]) Politieke Kruyer I, 621.
[4]) N. Ned. Jaarb. 1783. 1165. [5]) Pol. Kr. [6]) Z. Gen.
[7]) Bellamy was met vacantie naar Vlissingen.

gegaan, een ander houdt staande, dat hij luitenant op een Fransch oorlogsschip geworden is, een derde, die hem beter denkt te kennen, gist, dat hij er met een meisje van door is gegaan.[1]) 6 October kwam Bellamy echter te Utrecht terug en betrok een kamer bij Van Renswoude in de Lange Nieuwstraat; in hetzelfde huis woonde Ondaatje. Bellamy zal dus volkomen op de hoogte geweest zijn van al wat er omging in het kamp der Patriotten. En daar ontwikkelde men juist omstreeks dezen tijd groote werkzaamheid; met den dag groeide de partij en naarmate zij zich meer van haar kracht bewust werd, durfde zij meer eischen.

Een voorstel van het lid der vroedschap Pesters om den Politieken Kruyer te doen verbieden, werd verworpen[2]): dit votum is teekenend voor de stemming in den Utrechtschen raad. Kort daarop volgde uitdrijving van den Prinsgezinden R. M. van Goens, [3]) waarbij de Prins zich in zijn erbarmelijke zwakheid vertoonde.

Waar de vroedschap zoo voorging, behoeft het geen verwondering te wekken, dat het volk evenmin zijn politieke tegenstanders ontzag. Bekende Prinsgezinden werden op straat aangevallen en mishandeld; zoo de Leidsche Advocaat E. Luzac en de Rotterdamsche Predikant P. Hofstede, die er ternauwernood het leven afbracht. De Courrier du bas Rhin[4]) beschuldigde o.a. 't Hoen, dat hij zich beroemd zou hebben, dezen de eerste slagen te hebben toegebracht. [5])

En in de raadzaal èn op straat waren de Patriotten de baas. De reorganisatie van de schutterij werd met kracht doorgezet; geen wonder, dat onder deze omstandigheden Pro Patria et Libertate tot grooten bloei kwam. Het genootschap dacht er zelfs aan, zijn invloed uit te breiden buiten de stad. Het schiep nieuwe categorieën van leden geheel op de wijze der Dichtgenootschappen; [6]) het loofde medailles uit voor hen, die binnen ,,de steden of

---

[1]) Van Vloten 87. [2]) 28 Juli. [3]) Den schrijver van het Politiek Vertoog enz. Zie over hem de studie van Mr. W. H. de Beaufort.
[4]) No. 77. [5]) Zijn ontkentenis. Post No. 181, blz. 233.
[6]) Zie het programma, N. Ned. Jaarb. 1783, 1744—1748.

dorpen van het gewest" een zeker aantal manschappen in den wapenhandel oefenden; klaarblijkelijk wilde het de Patriotten in het gewest organiseeren en van die organisatie de leiding op zich nemen.

Maar juist van dezen tijd af, nu Bellamy samenwoont met Ondaatje, nu zijn geliefd genootschap de vleugels uitslaat, schijnt de sympathie van Zelandus voor de zaak, althans voor de tactiek der Patriotten, te verminderen. Wel grijpt hij de eerste gelegenheid aan, om het genootschap te zien ,,afvuren", en duizenden, ook uit de omliggende plaatsen, zijn met hem in het Sterrebosch saamgekomen. Hij is ,,ontroerd, verrukt," geheel buiten zich zelf bij het zien van die ,,driehonderd burgeren, allen eveneens met nieuwe geweeren en sabels gewapend," die alles doen ,,wat een wel ingerigt regiment zou kunnen doen"; ,,bij den eersten schoot sprongen (hem) de traanen der vreugde en dankbaarheid uit de oogen".[1]) Toen hij thuis kwam, schreef hij onmiddellijk een ,,vers op die helden"; het verscheen in de Post no. 130 en kon nog in de Vad. Gez. worden opgenomen.

,,Uw moed, uw ijver zegepraalt,
Terwijl uw Vrijheid adem haalt,
Regtschapen batavieren!" roept hij uit.
,,U past, uw heldendeugd ten loon,
Een eeuwig groene burgerkroon,
Doormengd met eerlaurieren!"

Natuurlijk ,,woedt en brult de mag're Nijd,
De Heerschzucht stampt en barst van spijt!
Zij siddert voor uw vaanen!"

De zelfoverschatting, revolutionnairen partijen eigen, ontbreekt ook hier niet; boven uit klinkt echter de toon van bewondering.

,,Hoe fors, hoe ordenlijk hoe fier
Volgt gij uw trotsche veldbanier,
Als waart ge in 't staal geschapen!"

---

[1]) Z. G. vgl. den brief aan Fillis, Van Vloten, blz. 50, verkeerdelijk onder 1782 geplaatst.

Maar bij betuigingen van ingenomenheid met de wapenoefeningen blijft het. Over hetgeen in Utrecht voorvalt, laat Bellamy zich niet uit; alleen in het laatst van 1785 verklaart hij, dat hij meer dan genoeg van de politiek heeft.

Naar mijn meening is de verklaring van dit feit deze, dat Bellamy niet ingenomen was met het optreden van de partij, wier beginselen toch de zijne waren. Zijn preek over den wapenhandel[1]) versterkt me in die meening. ,,Ken u zelven — en eerbiedig u zelven", roept de schrijver zijn landgenooten toe; ,,weet, dat geen sterveling slaaf uit de handen van zijnen grooten maker komt". Gevoel de waarde uwer menschheid als burger van een staat, die niets is dan ,,een genootschap van vrije menschen", overeengekomen ,,om met elkander, tot onderling nut, zamen te leven". [2])

Naar aanleiding van den tekst wijst Bellamy vervolgens op de overeenkomst van toestand in Jerusalem en de Republiek. Immers ook haar muur is verscheurd en haar poorten met vuur verbrand. Ook Nederland is ,,tot een versmaading bij alle de omliggende volken geworden".[3]) De muren moeten opgebouwd en vernieuwd; de burgerij moet haar rechten opeischen. Maar de schrijver waarschuwt uitdrukkelijk: ,,wordt niet oproerig! Vervoegt u bij hen, die uit uw midden verkoozen, uwe majesteit vertoonen; zegt hun uwe belangens, met die bescheidenheid en mannelijke fierheid, die het sieraad zijn van eenen regtschapenen Nederlander". [4])

Deze woorden worden nog belangrijker, als men ze legt naast passages uit een ander geschrift, in 1784 verschenen.[5]) Deze redevoering heeft tot tekst de woorden van Paulus: doet aan de wapenen des lichts en tot motto een versje van Bellamy, dat in zijn gedichten niet voorkomt. Werd het misschien opzettelijk voor deze preek gemaakt?[6]) Zeker is zij geheel in Bellamy's geest geweest;

[1]) Leerrede voor het volk van Nederland, naar Nehemia IV 14—17. 1784. Dezelfde tekst wekte in 1785 Joh. van Eyk, pred. te Muiden, op tot een preek, waarin „Neerlands volk tot de algemeene wapening werd aangemoedigt." Zie Letteroef. 1785, I. 102.

[2]) Verg Rousseau — du contract social. Amst. 1762 bl. 3 en 13. [3]) bl. 16. [4]) bl. 17.

[5]) Redenvoering aan de Gewapende Burgerij in Nederland. Utr. J. M. v. Vloten 1784.

[6]) „Klopt uw edel hart niet sterker —
Gloeit u 't manlijk aanzigt niet —
Kunt ge uw vrijheid niet gevoelen
Wen ge u zelf gewapend ziet."

ook deze schrijver waarschuwt voor oproerige geschriften en woest geschreeuw; ,,de besten in den lande zoeken geenszins door schermutzelingen het burgerbloed te plengen of schavotten op te richten, waarop een lang getergde burgerij hare wrake koelt door hoofden te zien als slachtoffers hunner woede".[1]) Evenals Bellamy raadt de schrijver aan, ,,billijke requesten" te zenden aan de ,,stadsoverighied", of indien dit niet helpt, aan de ,,staatscollegies der onderscheidene provinciën"; en ,,om achtbaarheid aan deze uwe verzoeken bij te zetten, moet gij als een geregeld lichaam, met de wapenen der vrijheid aangegord, het zijn, die de bresse in Neerlands Tuin gemaakt, weder moet zoeken dicht te maken" [2]). Eerbied en onderwerping moet er doorstralen in deze verzoeken, maar zij moeten tevens mannelijk en recht vertrouwelijk zijn. Met Bellamy wenscht dus deze schrijver, dat van de gewapende burgerij een zekere pressie uitga. Maar het mag geen struikroovers-pressie zijn.

Voor al wat de wapenoefeningen betreft, blijft Bellamy dan ook de warmste sympathie behouden; bij het ,,afvuren" van het genootschap is hij tegenwoordig; als Uyttenhooven hem in Amsterdam wil opzoeken, gaat hij allereerst naar het exercitie-veld[3]); de luitenant van de schutterij te Rotterdam, Van Zwijndregt, die lastig gevallen was en toen op de menigte had laten schieten [4]), voor welk optreden hem het Utrechtsch genootschap een gouden medaille schonk, komt bij Bellamy ,,op een borrel"[5]); de eerste en de tweede verjaardag van de oprichting van het genootschap herdenkt hij met een vers. Dit alles bevestigt zijn reputatie als goed Patriot, ook buiten Utrecht. De Haarlemsche pensionaris Zeebergh bezorgt hem op dien grond de inkomsten uit een legaat[6]); de uitgever A. Loosjes Pzn. te Haarlem vraagt hem op denzelfden grond, twee dagen na den dood van baron Van der Capellen [7]) om een dichterlijke bijdrage voor een door hem uit te geven Gedenkzuil voor den gestorvene. [8]) Anderen doen hèm mededeelingen

[1]) ald. blz. 38. [2]) blz. 40. [3]) Z. G. [4]) 3 April 1784 N. Ned. Jaarb. 1784. 822 vg. [5]) Van Vloten 112. [6]) Zie blz. 7. [7]) 6 Juni 1784. [8]) B schreef wel een gedicht, gedateerd 18 Juni 1784, maar gaf het afzonderlijk uit bij Van Vloten.

omtrent politieke gebeurtenissen; zoo b.v. P. Wagenaar te Amsterdam, die het vignet voor den Politieken Kruyer had geteekend en deswege door den hoogschout tegen den 13den Januari 1784 gedagvaard was; Bellamy zendt hem wel een exemplaar van zijn gedicht op Capellen, maar van zijn kant laat hij niets uit omtrent de Utrechtsche zaken. En toch kwamen er in 1784 en 1785 hoogst belangrijke dagen voor de Patriotten in het Sticht.

Langzamerhand voltrok zich de scheiding tusschen de aristocratische en de democratische elementen in de partij. Tegen den stadhouder trokken ze vereenigd op; tweemaal vulde de Raad bij een tusschentijdsche vacature zich zelf aan, zonder te letten op het protest van den Prins; maar toen men het gehate regeeringsreglement van 1674 op zij zou zetten, brak de oneenigheid los. Een commissie, benoemd om een nieuw reglement te ontwerpen, kweet zich van haar taak in den geest van de aristocratische Patriotten, die de meerderheid van de vroedschap uitmaakten; een gedeelte van de schutterij betuigde zijn sympathie met dit ontwerp; maar een sterke minderheid, met Ondaatje aan het hoofd, stelde een contra-concept op. Tegen 6 October 1784 waren de Staten buitengewoon bijeengeroepen ter behandeling van het concept der commissie; 12 October was de dag, waarop te Utrecht de jaarlijksche regeeringsverandering plaats had; de Prins had het volgens het bestaande reglement in zijn hand de zittende raden al of niet te continueeren. De stad was in rep en roer; een college van burgergeconstitueerden was ingesteld [1]), dat den raad voortdurend in democratische richting dreef. Met het oog op den dreigenden toestand in de stad besloten de Staten, dat de zittende leden van den raad voor dezen keer zouden zijn gecontinueerd zonder eenigen eed af te leggen. [2])

Men kan zich voorstellen, hoe de opgewonden Patriotten in deze omstandigheden te keer gingen. Maar Bellamy schrijft aan Mens: ,,ik ben melankoliek. Ik heb pijn in mijn ziel, en in mijn voeten.

[1]) 8 officieren, waaronder Ondaatje, 8 onderofficieren van de schutterij en 8 burgers. Zie N. Ned. Jaarb. 1784 1541 vg , waar de namen gegeven worden. [2]) 20 Sept.

Ik wenschte, maar vergeefsche wenschen zijn dwaasheid — ik wil niet wenschen." Hij informeert, wat men van de Proeven zegt, of men niet naar de schrijvers raadt enz. [1]) Een paar weken later zucht hij [2]) ,,zou ik, als de oorlog (met Jozef II) eens voortging nog geen krijgsman kunnen worden?"

3 Maart 1785 werd Mr. Jonathan Sichterman, een aristocratisch Patriot, tot raad gekozen. Uit naam van de burgergeconstitueerden voerde Ondaatje 7 Maart in den raad het woord om vernietiging van de keus te verkrijgen; de vroedschap gaf in zooverre toe, dat zij besloot Mr. Sichterman voorloopig niet toe te laten; daarmee waren de democraten echter niet tevreden; zij eischten een nieuwe zitting van den raad; 's avonds om half zeven had deze plaats; opnieuw werd Ondaatje in de vergadering toegelaten; hij eischte op dreigenden toon nietigverklaring van de keus; anders stond hij niet in voor ,,de akelige en dreigende gevolgen." Werkelijk was een schreeuwende menigte om het raadhuis verzameld. De regeering gaf toe; een nieuwe verkiezing werd uitgeschreven tegen 14 Maart; maar nog vóór dien dag namen negentien raadsleden hun ontslag. [3])

Alweder vindt men in Bellamy's brieven niet de flauwste echo van al dit rumoer. 6 Maart zendt hij een langen brief aan Mens [4]): hij handelt uitsluitend over den Spectator, die hoe langer hoe meer beslag legt op zijn tijd en belangstelling; een paar dagen later zendt hij twee vellen revisie; hij heeft zijn handen ,,magtig vol; naar alle gedagten zal (hij) de volgende week preeken!" Maandag 14 Maart schrijft hij aan zijn Vlissingschen vriend F. v. Capellen; hij gewaagt van zijn Spectator, zijn preek; hij informeert naar zijn ,,geldzaken", naar de wapening van de ,,Vlissingsche burgeren"; maar hij rept met geen woord van den elfden Maart, toen de vrije burgers van Utrecht den raad hadden gedwongen zijn eigen woorden op te eten.

17 Maart 1785 hield Bellamy zijn eerste preek, over den tekst:

---

[1]) Van Vloten 123, 1 Oct. 1784. [2]) 31 Oct. aan Fillis. [3]) Zie voor dit alles N. Ned. Jaarb. 1784. [4]) Tijdschrift XV 252—254.

Vrees niet Abram — ik ben U een schild. [1]) Op één plaats komt de toestand des lands ter sprake. [2]) ,,Ook Gij, mijn Vaderland! mijn door tweedragt zoo jammerlijk gefolterd Vaderland! Gij waart ook wel eens het bijzonder voorwerp der goddelijke liefde en bescherming! Toen waart gij op den weg des geluks!... Maar nu!... Helaas, gij zijt in een diepte gevallen, die misschien uw graf zal zijn !" Maar onmiddellijk leidt de spreker de aandacht van zijn gehoor in een andere richting, door de weelde aan te wijzen als de eerste oorzaak van het verval.

Een maand later hadden de Utrechtsche aristocraten het verloren terrein herwonnen; Ondaatje nam 22 April zijn ontslag als burger-officier en geconstitueerde; hij wilde niet ,,van meester veranderen", niet ,,in den Regent prijzen, wat hij in den stadhouder gelaakt had" [3]) Op dien zelfden 22sten April vraagt een Leidsch student in de rechten, de zoon van een regeerend burgemeester, [4]) schriftelijk de vriendschap van Bellamy, van wien ,,de algemeene spraak" gaat, dat hij de schrijver der Vaderlandsche Gezangen is; het jongemensch is ook dichter, maar bovenal is hij democraat; ,,liever een oranjeman dan een aristocraat is altijd (zijn) zetregel geweest; gave God, dat alle de aristocraate uit ons Land geroid waaren", voegt hij er bij. Vermoedelijk is Bellamy, die de tweedracht onder de Patriotten zoo betreurde, met dit schrijven weinig ingenomen geweest. Ook Uyttenhoven vindt, dat het ,,met de goede zaak zeer achteruitgaat" [5]), en Mens vreest zelfs, dat de tijd, ,,waarin de Burgerlijke Vrijheid over alle heerszugt zegepraalt, mogelijk nimmer zal komen". [6]) Bellamy begint langzamerhand in te zien, dat het drijven der partijen het land ter verderve voert; de politiek begint hem te vervelen. ,,Met de zaken der Republiek gaat het als met zijn geldzaken"; beide zijn ,,zoo wat in de war!" Hij weet niet, of hij er ,,somtijds bij huilen of bij lagchen wil; 't een helpt even zoo veel als het ander!" Iedere dag bevestigt hem

---

[1]) Gen. XV:1. [2]) Twee nagelaten Leerredenen van J. Bellamy. Vliss. 1790. blz. 19.
[3]) Dagpapier der stad, 22 April. [4]) J. v. d. Meer. Z. G. [5]) Z. G. 28 April.
[6]) 3 Mei 1785. Z. G.

meer in het gevoelen, „dat de waereld een groot gekkenhuis is", waar de een alleen „wat meer gek is dan de andere".)

De verdeeldheid in het Sticht nam hand over hand toe; te Amersfoort richtte de raad zich, toen het volk het stadhuis belegerde, tot de Staten. [2]) Drie dagen later was generaal Van der Hoop met een deel van het Nijmeegsche garnizoen de stad binnengerukt. De Utrechtsche democraten, die door middel van oploopen de overheid schrik aanjoegen, vreesden, dat in de stad hetzelfde zou gebeuren; daarom bewaakten zij de poorten; de schutters kregen een dubbel aantal scherpe patronen; men klom op den Domtoren, „of men krijgsvolk ontdekken kon; buiten de stad wierden postbodens uitgezonden om te recognosceeren."[3]) Pro Patria et Libertate stelde zijn vier veldstukjes ter beschikking van de burgerij. [4])

Bellamy was in deze rumoerige dagen ver van Utrecht; 16 Juni was hij reeds naar Vlissingen vertrokken. Maar hij was diep verontwaardigd over het inroepen van krijgsvolk te Amersfoort. Dat Patriotten de hulp van „loontrekkende troepen" vroegen tegen andere Patriotten, was hem te kras. „Het bloed kookt (hem), als hij denkt aan deze behandeling." Hij hoopt, dat er niets zal voorvallen, voor hij in Utrecht terug is; want hij zou gaarne „zoo al wat mee spelen"; tot den laatsten man toe zou hij vechten, indien hij bevelhebber was. Fillis is dan ook doodsbenauwd, dat hij te Utrecht een kogel zal krijgen, schrijft hij Mens uit Vlissingen.) „Gekheid," voegt hij er bij; zoo'n vaart zou het niet loopen; inderdaad haast hij zich ook volstrekt niet om in Utrecht terug te komen. Van 12 tot 16 September blijft hij bij Mens te Amsterdam. Deze mag aan de heele „historie niet denken — gij zult zien," schrijft hij aan Bellamy[6]), „in weerwil van de standvastigheid en moed onzer Burgeren zullen de wufte en trotsche Groote de hoofde blijven der Maatschappij". „Het ongelukkig Utrecht blijft nog de schouwburg van verwarringen en verdeeldheden", oordeelt een ander.[7]) Ook

---

[1]) Aan Capellen te Vliss. Spect. 1870. [2]) 13 Aug. [3]) N. Ned. Jaarb. 1785. 1153.
[4]) ib 1158. [5]) Tijdschrift XV 256 vg. [6]) 31 Aug. 1785. Z. G.
[7]) Waarschijnlijk Hinlopen, aan Bell. 1 Sept.

Uyttenhooven is van die meening, en hij is zelfs niet vreemd aan het denkbeeld, dat de democraten een deel van de schuld dragen. ,,Groet onzen geliefde Ondaatje, die veel arbeid in het burgerlijke, maar van wien men zegt, dat hij twist en muiterijen in burgerlijke en kerkelijke regeeringen aanrecht." [1])

Het ging hard tegen hard in Utrecht. De democraten dwongen den raad een stedelijk reglement in hun geest te publiceeren; de Ridderschap weigerde ter Staten-vergadering te komen; de vergadering van vaderlandsche regenten, te Amsterdam vergaderd, zond zes afgevaardigden, waaronder Bellamy's beschermer, den Vlissingschen pensionaris Lambrechtsen; hun poging tot verzoening faalde. De stad was vol vreemdelingen; ,,Leidsche, Haagsche officieren, burgemeesters van Wijk etc. etc." kwamen samen bij Ondaatje; ,,op de andere kamer is er een leven, dat men hooren noch zien kan." [2]) Bellamy's hoofd rookt van al het gewoel. Utrecht is volkomen het tooneel van verwarring," schrijft hij Fillis en hij wilde wel, dat hij met haar op een goed dorp, ver van alle woelingen verwijderd, gerust zijn dagen eindigen mocht. Nog even komt de oude liefde voor Pro Patria et Libertate boven: ,,het Genootschap zal dezen middag afvuren." Maar Fillis behoeft zich over hem niet ongerust te maken: ,,ik ben zoo geheel en al buiten alles wat naar staatszaken gelijkt, dat van dezen kant mij geen ongeluk kan overkomen. 't Begint mij zelfs te walgen, om er van te hooren spreken." [3]) Weer volgt: ,,het vuren van het Genootschap is zeer wel afgeloopen."

Nog eenmaal maakt Bellamy gewag van de Utrechtsche troebelen; 31 Oct. meldt hij Fillis: ,,ik kan u niet meer schrijven, want het is hier een eislijk geraas."

En dat ,,eislijk geraas" bleef voortduren te Utrecht, nog een heelen tijd. In Dec. 1785, — Bellamy was naar Vlissingen vertrokken, voor de laatste maal — dwong de menigte den raad tot de plechtige belofte, binnen drie maanden het stedelijk reglement

---

[1]) Z. G. 7 Oct. 1785. [2]) Aan Fillis 13 Oct. Van Vloten 151.
[3]) 24 Oct. Van Vloten 151.

te beëedigen en in te voeren; vóór die termijn verschenen was, hadden de vrienden, waaronder ook Ondaatje, Bellamy in de „Claaskerk" naar zijn laatste rustplaats geleid; maar zijn graf was ternauwernood gesloten, of het geraas was „eislijker" dan ooit te voren; van alle kanten stroomden de vrijcorporisten toe om hun Utrechtsche vrienden bij te staan. Maar tot dadelijkheden kwam het ook toen niet; er vielen geen histories voor als welke Bellamy beweerde gaarne eens te hebben gezien, al zwaaide ook Ds. Berg uit Doetinchem, staande op een ton, de getrokken sabel. „Onze goede Bellamy (was) thans in een vrij beter kring voor hem geplaatst om te kunnen werken — weenende wensch ik hem met u geluk — voor zijn ongeluk is hij gestorven".[1]) Maar in de herinnering van zijn vrienden bleef hij voortleven, als goed Patriot, die door een zijner Lofredenaars zelfs met Van der Capellen in één adem wordt genoemd.[2])

En toch geloof ik, dat de catastrofe van 1787 hem niet zou getroffen hebben. Goed Patriot was hij zeker, wat zijn beginselen betreft; maar de wijze, waarop deze door zijn partijgenooten in practijk werden gebracht, behaagde hem niet. Gelukkig voor hem, dat hij voor de teleurstellingen hier vergoeding vond in de voldoening over zijn werkzaamheid als kunstenaar — in het laatste jaar zijns levens vooral als criticus.

---

1) Onuitgegeven brief van Ondaatje. Leidsche Bibl.
2) J. Hazeu Cornz , in de Opdragt voor zijn Lijkzang op Bellamy. Edam 1786.

DE CRITICUS BELLAMY.

Met de verschijning van de bewerking van Riedel's ,,Theorie der Schoone Kunsten en Wetenschappen" door Van Alphen in 1778[1]) deed de moderne aesthetica haar intrede in Nederland; als wijsgeerige theorie was zij bijna dertig jaar vroeger (1750) door Baumgarten gegrondvest.

Uitvloeisel van de filosofie van Chr. Wolff, die in korten tijd groot gezag in Duitschland had verkregen, [2]) bedoelde zij een leemte in het stelsel van dien wijsgeer aan te vullen. Wolff onderscheidt een hooger en lager kenvermogen; in zijn logica is echter alleen plaats voor het eerste. Zooals nu de logica de waarheid wil zoeken en de dwaling vermijden op het gebied van het hoogere kenvermogen, zoo streeft de aesthetica naar wat waar is op het terrein van het lagere kenvermogen, van ervaring en fantasie. De een wil juist, de ander schoon leeren denken; de aesthetica is de ars pulchre cogitandi, kunstleer, theorie der schoone kunsten.

Voor de eerste maal werd in Baumgarten's werk [3]) een eigen terrein voor de fantasie in haar hoogste werkzaamheid, het scheppen van kunstwerken, opgeëischt en afgebakend.

Tegenover deze verdienste, wat het beginsel betreft, staat het gebrek, dat Baumgarten bij de toepassing zijn theorie beperkt heeft tot dichtkunst en welsprekendheid. Deze leemte in zijn

---

1) Utrecht bij G. T. Van Paddenburg, de Wed. J. Van Schoonhoven en G. Van den Brink Jansz. 1778. Tweede deel 1780.

2) Zie Hettner, Gesch. der deutschen Litt. im 18ten Jahrh. I[3] 257 en 262.

3) Aesthetica. Frankfort 1750—1758.

werk, die door Mendelssohn, Lessing en Winckelmann gevoeld werd, was oorzaak, dat een ander theoreticus, wiens werk bijna gelijktijdig met dat van Baumgarten verscheen, ook in Duitschland voorloopig den grootsten invloed verkreeg en gedurende een menschenleeftijd behield. In 1746 was uitgekomen het werk van Batteux: „Traité des beaux arts, réduits à un même principe," waarin de schrijver, uitgaande van verschillende uitspraken van Boileau, de navolging der schoone natuur tot het eerste beginsel der schoone kunsten en wetenschappen verhief. Dit werk werd in het Duitsch vertaald door J. A. Schlegel, den vader der beroemde romantici. Een grief tegen Batteux, die door velen werd gevoeld, was, dat hij niet nauwkeuriger had aangegeven, wat hij onder de schoone natuur verstond. Ook Schlegel voelde dit bezwaar; en hij trachtte eraan tegemoet te komen. Navolging der schoone natuur is ook bij hem het hoogste beginsel der kunst; maar hij verstaat daaronder het idealiseeren van de natuur, zoodat de navolging bij hem geen doel, maar middel is om te komen tot de uitdrukking van het innerlijk gevoelde, tot een schepping van de fantasie dus.

En zoo komen dus Baumgarten, uitgaande van den eisch, dat naast de rede ook het lagere kenvermogen zijn logica behoorde te hebben, en Schlegel, uitgaande van het beginsel der navolging van de schoone natuur, tot eenzelfde uitkomst.

Het werk van Batteux werd ook door Ramler in het Duitsch vertaald; Sulzer's „Allgemeine Theorie der Schönen Künste", in den vorm van een woordenboek in 1771 verschenen, berust op hetzelfde beginsel.

Ook in Engeland had men zich sedert een halve eeuw met den oorsprong van de idee van het schoone bezig gehouden. In 1756 verscheen Burke's geschrift over het verhevene en het schoone, van 1762 tot 1765 volgden de „Elements of Criticism van Lord Kaimes Home. Ook deze werken werden in Duitschland veel gelezen en het waren vooral hun ideeën, welke door Lessing, Mendelssohn en Kant werden uitgewerkt en verbreid.

Omstreeks het midden der achttiende eeuw verkregen Duitsche wijsbegeerte en kunst grooten invloed in ons land. En vooral te Utrecht, waar men Wolff een leerstoel had willen aanbieden, waar kort na 1750 een leerling van Sulzer de logica doceerde en ook andere Duitschers een professoraat bekleedden,[1]) werkte die invloed zeer sterk. Daar ook hield men zich het eerst met de theorie der schoone kunsten bezig. In de dichtgenootschappen bespeurde men voorloopig van den nieuwen geest niets. Men dichtte ijverig, men volgde Poot of Smits of dichters van nog lager rang, men leerde en moraliseerde en meende te goeder trouw, dat de „edele Dichtkunst, zoo blijmoedig en glorierijk als haar immer in deeze Gewesten gebeuren mocht, het hoofd opstak."[2]) En ook de bewerking van Batteux' Traité door W. E. de Perponcher[3]) bracht nog geen verandering. Het werk schijnt weinig de aandacht te hebben getrokken. Plotseling echter werd het anders, toen Van Alphen in 1778 het eerste deel uitgaf van Riedel's „Theorie der Schoone Kunsten." Groote verontwaardiging in het land; maar daarnaast en daarna kwam de waardeering; de „jongere, aankomende vernuften", tot wie Van Alphen zich had gewend, onder wie ook Bellamy behoorde, lieten niet na het werk te bestudeeren. En, wat misschien nog meer waard was, de studie van Riedel's Theorie prikkelde hun tot nader onderzoek en verdere studie. Bellamy b.v. had persoonlijk meer op met Sulzer's woordenboek; maar den jongen Van der Woordt raadt hij aan met Van Alphen's werk te beginnen.

Waarom Van Alphen juist het werk van Riedel vertaalde, deelt hij zelf mede.[4]) Lang had hij in beraad gestaan, of hij de Elements of Criticism van Kaimes zou kiezen dan wel Riedel's Theorie. Maar de overweging, dat de Engelschman veel uitvoeriger was en soms wat al te fijn onderscheidde, — dat de Duitscher bij meerdere beknoptheid en duidelijkheid toch een meer volledig geheel gaf en ook van Kaimes' werk had gebruik ge-

---

[1]) Zie blz. 5. [2]) Voorb. Proeven van Poet. Mengelst. I. XXII.
[3]) Den Haag, bij Van Daalen, 1770. [4]) Inl. I. XC.

maakt, hadden hem doen besluiten Riedel's werk te kiezen en daarmede „den trein te openen." Sulzer's Algemeene Theorie was om den woordenboekvorm minder geschikt, „om jonge aankomende vernuften op den weg te helpen."

Van Alphen liet het eerste deel van zijn Theorie voorafgaan van een Inleiding,[1]) waarin hij de vertaling of bewerking van een dergelijk werk trachtte te motiveeren.

Allereerst constateerende, dat de Nederlanders op het gebied der schoone kunsten achterstaan bij hun naburen, zelfs bij de Duitschers, die een dertigtal jaren vroeger nog onze minderen waren geweest, vraagt de bewerker zich af, wat toch de oorzaak is van die achterlijkheid. Het ligt niet aan gebrek aan genieën, ook niet aan ligging, regeeringsvorm of godsdienst, zooals wel eens beweerd was; oorzaak is alleen g e b r e k a a n t h e o r i e; daaruit vloeit voort een verkeerd gebruik van gebrekkige modellen.[2]) Men wijst in ons land de aankomende dichters op Hooft en Vondel, op Vollenhoven en Poot; die moeten zij nastreven; hen te willen overtreffen zou een dwaze hoogmoed zijn. En daar nu schuilt juist de fout. Want het ontbrak Hooft en Vondel stellig niet aan genie, maar hun theorie was gebrekkig en hun smaak niet fijn of kiesch genoeg;[3]) gebreken, in den tijd, waarin zij leefden, te verklaren en te verschoonen, maar in een zooveel beschaafder periode niet meer te verontschuldigen. Niet dat een dichter geen modellen zou mogen of zelfs moeten bestudeeren; maar de studie van de modellen bestaat in het onderzoek, „hoe zij de natuur nagevolgd en waarin zij die min of meer verlaten hebben." Studie van de natuur zal den dichter leeren oorspronkelijk te blijven; en „een oorspronkelijk dichter behaagt meer en strekt tot grooter eer van eene natie dan vijf en twintig navolgers."[4])

Waar onze dichters uitsluitend modellen navolgen — en gebrekkige modellen nog wel — is het geen wonder, dat zij elk oogenblik hun gebrek aan goeden smaak verraden. Alleen de studie van

---

[1]) blz. I—XCVI. [2]) blz. XIV en XV. [3]) blz. IX. [4]) blz. XVII.

de theorie kan dit gebrek verhelpen; het voorbeeld speciaal van de Duitschers, bewijst het. Studie van een theorie, „die op wijsgeerige gronden steunt, dat is te zeggen, die zulke beginsels vaststelt, en daaruit zulke regelen afleidt, welken tot den aard der schoonheid, de kennis van het menschelijke hart, de wetten van onze gewaarwording en de ontdekkingen, die men in de zielenleer gemaakt heeft, voortvloeien," [1]) is daarom volstrekt onmisbaar; m. a. w. de kunstenaar moet tegelijk een wijsgeer zijn.

Maar niet alleen voor den kunstenaar is de aesthetica onontbeerlijk; de beoordeelaar heeft haar evenzeer noodig. En juist aan goede kunstrechters hapert het in ons land. [2]) Alweder wijst Van Alphen op den grooten invloed ten goede, in Duitschland te dezen opzichte geoefend door de critische tijdschriften. Met name wijst hij op de Bibliothek der schönen Wissenschaften (sedert 1757), de Briefe, die neueste Litteratur betreffend (sedert 1765), waarvan Nicolai, Mendelssohn en Lessing de voornaamste schrijvers waren.

Inderdaad is er een groot verschil tusschen deze tijdschriften en de vroeger door Bodmer en Breitinger te Zürich uitgegeven Discurse der Maler, 1721, de te Hamburg in 1724 verschenen Patriot enz. Waren deze opgericht onmiddellijk na en naar het voorbeeld van de Engelsche weekbladen, gelijk de schrijvers van de Discurse ook erkennen — hun inhoud wijst dat ook voldoende uit. Zij zijn, evenals de Engelsche spectatoriale geschriften, moraliseerend. In de nieuwere Duitsche tijdschriften daarentegen treedt steeds meer de critiek op den voorgrond.

De Bibliothek der schönen Wissenschaften behandelt alleen de schoone kunsten; verhandelingen over onderwerpen van theoretischen aard wisselen af met beoordeelingen van pas verschenen werken, met de bedoeling te doen uitkomen, dat alle kunsten, hoezeer in bijzonderheden verschillend, op dezelfde grondregels berusten. De Litteratuurbrieven met hun veel beperkter program zijn zuiver critisch.

---

1) blz. XVIII. 2) blz. LXXX.

De Engelsche Spectatoriale geschriften zijn ook in ons land veel nagevolgd;[1] Bellamy's Poëtische Spectator draagt nog wel den naam, maar heeft niet meer het karakter van die werkjes. Bedoeling en uitvoering zijn geheel in den geest van de Duitsche critici.

Het behoort tot de verdiensten van Van Alphen, op de noodzakelijkheid van een betere critiek te hebben gewezen. Voorloopig hadden echter maar weinigen oog voor die verdienste; onder hen behoorde Bellamy. Veel grooter was het aantal van hen, die meenden tegen Van Alphen te moeten opkomen. Minder gold hun afkeuring het werk, dat Van Alphen ter vertaling had gekozen, — een werk, dat trouwens ook niet heel belangrijk schijnt te zijn geweest — dan wel de inleiding, welke hij had laten voorafgaan. Met ontzetting had men opgekeken bij de ongehoorde bewering omtrent de achterlijkheid der Nederlanders op het gebied der schoone kunsten, vooral in de dichtgenootschappen, waar men met Pieter Vreede Jr. vroeg:

,,Kan (de aloudheid) grooter schedels kronen?
Kan zij kloeker Dichters toonen,
Dan mijn zangrijk Vaderland?"[2])

Aan Van Alphen werd dan ook, behalve ,,verregaande verwaandheid", verweten, dat hij ,,met een hatelijk vooroordeel tegen zijn eigen landaard ingenomen", uit een onmatige zucht voor alles wat vreemd (was), de letterkunde van andere volken tracht(te) te verheffen, ten koste van die der Vaderlanderen." [3])

De Algemeene Bibliotheek zegt, dat Van Alphen zich schijnt te verbeelden, ,,dat hij alleen de man is, die in uitgebreide kundigheden verre boven zijn Landgenooten verheven is, dat hij alleen dien fijnen, dien kieschen smaak bezit om over de voortbrengsels der fraaye kunstenaars te oordeelen". [4]) De minderheid van de Nederlandsche dichters tegenover de uitheemsche wordt

---

1) Zie het bekende werk van Dr. J. Hartog.
2) Tael- en Dichtl. oefeningen van Kunst. w. d. arb. verkregen. II. 253.
3) Vrijmoedige Aenmerkingen over de Theorie der Schoone Kunsten en Wetenschappen, door D. E(rkelens?) blz. 12 en 15. 4) Deel III, 30.

ontkend, hoewel wordt toegegeven ,,dat de beoefening der wijsbegeerte voor den schoonen kunstenaar noodzakelijk is." [1])

In de Inleiding voor het tweede deel zijner Theorie [2]) heeft Van Alphen zich tegen de ingebrachte beschuldigingen verdedigd;[3]) hij erkent critiek te hebben geoefend, maar deze is steeds opbouwend geweest. Het verwijt van gebrek aan vaderlandsliefde werpt hij ver van zich; en het verheugt hem, dat sommigen hem hun sympathie met zijn werk hebben betuigd. De geheele inleiding is eigenlijk een antwoord op een geschrift van De Perponcher, die dadelijk na het verschijnen van het eerste deel in een open brief zijn bedenkingen had ontwikkeld tegen sommige stellingen en in nog twee brieven Van Alphen's verweer aan een nauwkeurige en uitvoerige critiek onderwierp.

De Perponcher komt op voor het beginsel van Batteux, dat navolging van de schoone natuur het grondbeginsel der schoone kunsten en wetenschappen is; Van Alphen ziet in die navolging wel een beginsel, maar niet h e t grondbeginsel; hij vindt trouwens een algemeen grondbeginsel niet noodig: voldoende is, als men er een heeft voor elke kunst afzonderlijk.

Wat echter de waardeering van de Nederlandsche dichters betreft, daarin staat De Perponcher geheel aan Van Alphen's zijde. [4]) ,,Onkunde in de leerstellige beginselen der kunst, een blinde agting voor onze oude dichters, verzuim ook nog in de hedendaegschen, om hun eigen werk, eer zij 't onder 't oog van 't algemeen brengen, zelfs als kunstrichters te beschouwen", dat zijn de oorzaken van onze achterlijkheid. Ook bekrompenheid verwijt De Perponcher aan de Nederlandsche dichters. ,,Velen", zegt hij, [5]) schijnen 't wezen van de dichtkunst alleen in de berijming te stellen, vergetende dat maetklank en berijming slegts de uiterlijke cieraed zijn, het gewaed in 't welke de dichtkunst te voorschijn treed, maer niet de dichtkunst zelve." En geheel in Van Alphen's geest zegt hij nog eens duidelijk: ,,men deed beter, [6])

---

[1]) ald 41. [2]) Verschenen 1780. [3]) Inl. LVIII—LXVI. [4]) Brief aan den Heer Mr. H. Van Alphen, blz. 57 vg. [5]) ald. blz. 67 en 68. [6]) ald. blz. 80.

als men tot de eerste wet der kunst, die van 't schoone en bevallige op zig zelve, en niet tot die van 't gezag zijn toevlugt nam."

Hier zijn we in het hart van de kwestie: het gezag of de natuur volgen, daar gaat het om. Ook op het terrein der letterkunde wordt de groote strijd der 18de eeuw gestreden; traditie of individualiteit. Toen de eerste heftigheid bedaard was, kwam de tijd van het kalme verweer; de Algemeene Bibliotheek erkende, dat de Theorie van Van Alphen in zoo verre nut had gesticht, als zij „eenige vaderlandsche vernuften had aangespoord, om handen aan het werk te slaan, en wel uitgewerkte stukken over de Dichtkunst hunne Landgenooten opteleveren."[1])

Teyler's Tweede Genootschap schreef een prijsvraag uit betrekkelijk de kwestie, waarover de strijd liep; het antwoord van Jeronimo de Bosch werd met goud bekroond 1783. [2]) Deze geeft al dadelijk toe, dat men niet te hoog moet opgeven van de tegenwoordige dichters, „bij wie men slechts prosa vindt, alleen door maatklank regelmatig en welluidend gemaakt," — dat, alhoewel de dichtkunde hier mogelijk meer dan ooit beoefend wordt, de vorderingen echter zeer gering zijn, [3]) ja, dat er volstrekt „een omwenteling op onzen zangberg noodig is; [4]) maar de verbetering zal niet komen door het bestudeeren van de theorie. De Bosch is niet tegen die studie; maar hij ziet geen heil in de „spitvondige en wijsgeerige lessen", die Riedel ons in de dichtkunde voorschrijft. Als Van Alphen klaagt over gebrek aan goeden smaak, De Bosch wijst hem op zijn eigen uitspraak, [5]) dat de goede smaak de smaak der ouden is; prijst Van Alphen de studie der wijsbegeerte aan, De Bosch antwoordt, dat alle oude dichters die bezaten. [6]) Waarom dus een jong dichter niet gewezen en altijd weer gewezen op de ouden, op Virgilius, „den grootsten dichter, die er immer was," [7]) zonder wien Vondel „mogelijk

[1]) Deel IV (1784) 313.

[2]) Welken zijn de beste en duidelijkste kenmerken van zoodaanige regelen, die, omdat zij in den aard van 't onderwerp te vinden of met de form van 't gekoozen dichtstuk verknocht zijn, niet mogen noch kunnen veronachtzaamd worden of te buiten gegaan worden.

[3]) blz. 9. [4]) blz. 40. [5]) Theorie II, 290. [6]) Regelen enz. 33. [7]) ald. 41.

niet eens genoemd zoude worden." En wanneer ook De Bosch een slaafsche navolging van Hooft en Vondel afkeurt, dan is het om te wijzen op die ,,goedgekeurde en volmaakte voorbeelden, waaruit Hooft en Vondel het schoonste van hun kunst getrokken hebben." Homerus nu is het ,,volmaaktste model"; Virgilius is ,,uit hem geboren" en Vondel heeft wederom uit Virgilius het schoonste van zijn kunst getrokken". [1]) Alleen de navolging der ouden zal dus volgens De Bosch ,,die zo lang gehoopte omwenteling op onzen Nederlandschen zangberg brengen." [2])

In 1783 trad Bellamy voor het eerst als criticus op; zijn brief aan Van Alphen is gedateerd 28 November 1783. Omtrent Bellamy's standpunt in den strijd behoeft men bij de lezing geen oogenblik in twijfel te verkeeren; integendeel — reeds hier ijvert hij voor oorspronkelijkheid en natuurlijkheid. Maar eigenaardig is het, dat zijn eerste werk op dit gebied moest zijn een aanval op Van Alphen zelf, een aanval dus met wapenen, door Van Alphen zelf hem in de hand gegeven. ,,Een oorspronkelijk dichter strekt der Natie tot oneindig meer eer dan vijf en twintig navolgers", begint Bellamy met een citaat uit Riedel's Theorie, om daarna den schrijver van de Mengelingen in Proza en Poëzie voor de voeten te werpen, dat hij in zijn werk, kort te voren verschenen, zelf heeft nagevolgd, ja geparodieerd gedichten van Kleyn en van hem zelf (Bellamy). Uitvoerig tracht hij deze beschuldiging met bewijzen te staven. Terecht heeft Van Alphen gezegd, dat wij ,,in het stuk van fraaye letteren ten agter zijn", maar zoolang men ,,vertaalt, c o p i e e r d, parodieerd", zal die toestand zoo blijven. Een dichter mag zijn ,,manier vormen, verbeteren naar de manier van een waarlijk groot meester", en zoo hij werkelijk een genie is, is het mogelijk dat hij zijn voorganger overtreft. ,,Maar een plan te copieeren, de handelingen en personen te parodieeren, dat is slaafsche navolging"; en daaraan stond de schrijver van de Mengelingen, volgens Bellamy schuldig.

Deze schrijver nu was niemand anders dan Van Alphen zelf

[1]) ald. 102 en 103. [2]) 103.

en uit Bellamy's brieven blijkt, niet alleen dat hij dit wist, maar ook, dat hij met een zeker genoegen zijn heftigen aanval deed. [1]) En mogelijk zal hij nog wel eens nader met Van Alphen afrekenen; want hij is ,,vermetel genoeg, om staande te houden, dat Neerland ook vernuften kan voortbrengen, en — heeft." [2])

Als Van Alphen geweten heeft, wie zijn bestrijder was — en dit is wel waarschijnlijk — dan heeft hij zich grootmoedig betoond: een jaar later zond hij een bijdrage voor den Poëtischen Spectator.

Het eerste stukje van dit geschrift, dat den verderen critischen arbeid van Bellamy bevat, verscheen in 1784 bij Mens te Amsterdam. Deze had zich uitgelaten, graag iets van Bellamy te willen uitgeven [3]); vroeger had hij hem al eens vertaalwerk willen opdragen. Bellamy antwoordt, dat hij wel wat voor Mens wil schrijven, maar alleen iets oorspronkelijks. Hij weet echter nog niet wat. [4]) Een maand later schrijft hij evenwel, dat de inleiding voor den Poëtischen Spectator af is; hij is er zeer mee ingenomen; als hij zich niet bedriegt, zijn er zeer goede dingen in. Hij citeert zelfs de tirade tegen de sentimenteele dichters.

Blijkbaar was dus tusschen 26 Maart en einde April 1784 het plan voor den Spectator door Bellamy gevormd en met Mens besproken. Men kan gerust zeggen, dat de studie van Van Alphen's Theorie Bellamy geleid heeft tot de uitgaaf van zijn tijdschrift. De Spectator is een uitvloeisel van de Theorie. Klaagt Van Alphen over het gebrek aan smaak bij onze dichters, Bellamy verklaart, dat ,,bij te dragen tot alles wat tot verbetering van den goeden smaak dienen kan", zijn oogmerk is. [5]) Had Van Alphen er op gewezen, dat het ons aan goede beoordeelaars ontbrak, Bellamy wilde in dat gebrek voorzien.

Dichters hebben wij, ,,onder het welnemen der heeren, die min gunstig, over de dichtkundige voortbrengsels van ons vaderland oordeelen, [6]) maar het ontbreekt ons aan poëtische beoordeelaars. [7])

---

[1]) Verg. Van Vloten 89, 94, 95, 96, 98. [2]) ald. 95. [3]) Z. G. 24 Maart 1784. [4]) 26 Maart 1784. [5]) Inleiding 1. [6]) ald. [7]) ald. blz. 6.

De Spectator nu wil zulk een poëtisch beoordeelaar zijn; vrijmoedig zal hij zijn meening zeggen over „de dichtkundige voordbrengsels, die van tijd tot tijd in ons vaderland uitkomen." [1]) Maar ook „den reeds vergeten dichter zal hij aan den smaak der landgenooten aanbieden." [2]) En daarbij wil hij vooral practisch zijn; de theoretische kennis is reeds veel verbeterd door de Theorie en de Dichtkundige Verhandelingen van Van Alphen, door sommige stukken uitgegeven door de Maatschappij van Letterkunde, enz. De Spectator zal ook wel eens een theoretisch onderwerp behandelen, maar hij zal slechts fragmenten geven, „nu eens iets over de Ode zeggen, dan weer over andere soorten van gedichten eenige aanmerkingen mededeelen;" hoofdzaak blijft echter de beoordeeling. En daarbij wenscht de Spectator „de werken der Dichters zoo veel mogelijk, te toetsen aan den steen van het gezond verstand — goeden smaak: — en, dat genoegsaam het zelfde is; deze werken te vergelijken met het groote origineel — de goddelijke Natuur." [3]) Navolging van de schoone natuur — het grondbeginsel van Batteux, dat is ook Bellamy's principe. Van het zweren bij de oude dichters wil hij dan ook niet weten; hij heeft „allen eerbied voor hen; Hoofd en Vondel zijn waarlijk groote mannen; doch sommige cabaalen in ons land, leeven er even eens mede, als de geestelijken van een zekere kerk met de heiligen; door hen zeer groot te willen maken, maken zij hen belagchelijk". [4]) Zelfs die groote mannen, die „sedert vele eeuwen een bestendigen roem behouden hebben", kunnen voor een jong dichter hoogstens zijn meesters zijn in het „vormen en verbeteren van zijn smaak". Zij zullen hem den weg wijzen, dien hij bewandelen moet om ook groot te worden, en die is: Bestudeer en volg de Natuur." [5])

Het resultaat van Bellamy's onderzoek was dan ook dikwijls weinig bemoedigend. „Hoe lang nog", verzucht hij, „zullen onze dichters, het gekunstelde, het valsche en gezogte, voor het waare

[1]) ald. 7. [2]) ald. 9. [3]) Inl. blz. I. [4]) P. Sp. (II) 93.
[5]) Brief aan A. van der Woordt.

zuivere en eenvouwige schoone der Natuur blijven verkiezen? Wanneer zal de goede smaak eens de overhand verkrijgen?" [1])

Maar onze dichters zien ,,niet genoeg uit hun eigen oogen; veele vormen hun smaak naar tweede en derde Copyen, die, zeer gebrekkig, naar onze oude dichters, zijn afgeteekend! Veelen kennen Hoofd en Vondel niet, dan bij naam, en evenwel zeggen zij, met eene groote deftigheid, dat deze mannen onnavolgbaar zijn." [2]) Anderen meenen, dat ,,de goede smaak, in ons Vaderland, reeds dien wasdom heeft, dien hij, bij mogelijkheid, verkrijgen kan. Welke uitmuntende stukken hebben wij niet! zeggen zij; en ondertusschen zullen zij u dingen laaten zien, die volmaakte voorbeelden zijn, om te vertoonen, wat de goede smaak niet is." [3])

Goede beoordeelaars, die ontbreken ons, zegt Bellamy met Van Alphen. Onze recensenten zijn bekrompen; ,,zelfs de besten komen zelden verder dan het uitwendige bekleedsel: de taal." [4]) Maar zij moesten ,,mannen zijn van een sterk oordeel — een' gezonden, onbevooroordeelden smaak — een fijn gevoel — met één woord: zij moesten Wijsgeeren en Dichters zijn". [5])

De critiek moet heel anders worden; ,,'t is niet genoeg dat men het publiek zegge: dit is goed, en dat deugt niet! men moet de schoonheden aanwijzen — de gebreken toonen, den Aterling te rug houden — en den zoon der kunst de hand bieden". [6])

De critiek, in de Dichtgenootschappen geoefend, beteekende heel weinig; ,,de aanmerkingen op de ingekomen dichtstukken, zijn al doorgaans: dit moet dt zijn, of: is geest mannelijk of vrouwelijk?" [7]) Bellamy sprak hier bij ervaring. De recensies in de tijdschriften waren meestal oppervlakkig. Letteroefeningen, Algemeene Bibliotheek en hoe zij verder heeten mogen, bepalen zich in den regel tot aankondigingen in vage, weinig zeggende bewoordingen, om daarna een enkel gedicht als proefje van des dichters kunst af te drukken. Zoo wordt van Van Alphens's Neder-

---

1) P. Sp. 111. 2) P. Sp. (II) 94. 3) ald. 4) P. Sp. 8. 5) ald. 31.
6) ald 7 7) P. Sp. 5, vg. ook 8.

landsche Gezangen, in 1779 verschenen, in de Dicht- en Tooneelkundige Bibliotheek gezegd:[1]) „de uitgekoozen toon is zeer wel aan het onderwerp der onderscheiden Zangen beantwoordende, en men vindt eene vrij sterke zeggenskracht, gepaart met eene welrollende zagtvloeiendheid, in deeze zangen heerschen".

De beoordeelingen in de Letteroefeningen zijn van dezelfde soort. Van Bellamy's Vaderlandsche Gezangen (nos. 1, 2 en 3) wordt b.v. het volgende gezegd: [2])

„Onder deezen Tytel stelt zig Zelandus voor, zijne Landgenooten van tijd tot tijd te onthaalen op Dichtstukjens, welken geschikt zijn, om de Vaderlandsliefde aan te kweeken. Zijne reeds afgegeeven stukjens voldoen zo wel aan dit oogmerk, dat men alzins rede hebbe, om na derzelver aanhoudend vervolg te verlangen."

Twee bladzijden verder volgt een aankondiging van de Gezangen mijner Jeugd, „eene verzameling van minnezangen, welke de Dichter, in zijne jeugd, zijner dierbeminde Fillis heeft toegezongen." Daarna komt een uitweiding over het gevaar, dat de minnedichter loopt, in 't dartele en wellustige te vervallen, om vervolgens Bellamy den lof toe te kennen, dat „zij, die met een zuiver hart de Gezangen mijner Jeugd lezen, hetzelve 'er niet door zullen bederven, nademaal de Dichter, hoe verre hij ook zijne verbeeldingskragt laate gaan, en hoe sterk hij een verliefd harte derzelfs natuurlijke taal doe spreeken, gemeenlijk ten uiterste op zijne hoede zij, om iets voort te brengen, dat de ongemaakte eerbaarheid kan kwetsen."

Of Bellamy dankbaar was voor deze recensies, blijkt niet; 15 Dec. 1782 meldt hij Fillis alleen het feit, dat er „twee werken van hem in de Letteroefeningen beoordeeld zijn."[3])

Van het Vervolg op de Vad. Gezangen wordt getuigd, dat men „deeze laatere niet minder dan de vroegere Gezangen met genoegen nagaan zal."[4]); in de Proeven voor het Verstand, den

---

[1]) 1781. blz. 10. [2]) Letteroef. 1782. I. 602. [3]) Van Vloten, 62.
[4]) Letteroef. 1785. I. 187.

Smaak en het Hart zullen ,,Leezers van verschillenden smaak, voor 't ernstige en boertige, en zulken, die behaagen hebben in verwisselingen van die natuur, overvloedige voorraad vinden, om een ledig uur met nut te besteeden; daar ze altoos 't een of 't ander ontmoeten, waar op hun Geest zig, 't zij tot vermaak, 't zij tot weezenlijke leering, kan vestigen." [1])

De Gezangen eindelijk behaagden de Letteroefeningen maar matig. ,,Deeze stukjes zijn van een somberen en ernstigen trant," verklaren zij, [2]) ,,waartoe zijn Ed. meent, dat zijne aanleg wel bijzonder zou strekken, blijkens het fragment van een brief aan zijnen vriend Kleyn. Ons gevoelen is, dat de Genie van den Heer Bellamy het kragtigst werkt in het groote en heldhaftige. Bij ver weg de meesten zullen zijne Vaderlandsche Gezangen grooter goedkeuring wegdraagen, dan deeze Liederen, zonder dat wij die goedkeuring van de byzondere omstandigheden van deezen tijd willen laaten afhangen. 't Mangelt echter in dezelve niet aan schoonheden. Het stukje Chloris strekke tot getuige."

Al deze beoordeelingen hebben weinig om het lijf; bovendien stond de critiek in de tijdschriften in den reuk van partijdigheid. Dicht- en Tooneelkundige Bibliotheek en Algemeene Bibliotheek verklaren beide uitdrukkelijk, dat zij onpartijdige berichten willen geven; maar Bellamy vraagt aangaande de tweede: ,,het is immers van de cabaal van de Bosch, die dat werk schrijven?" [3]) Ook de Spectator acht het noodig te verklaren, dat hij onpartijdig zal zijn; ,,den roem eens dichters aan een knijpende cabaalzugt opteofferen — is laag!" [4]) Al te dikwijls echter wordt de recensent door onedele motieven geleid: wraak, bedilzucht of spotzucht bezielen hem, of hij schrijft ,,om geld te winnen, op dat hij zijn schraale maag eens beter onthaalen mogt." [5])

Bellamy wil een degelijke critiek, die geleid door het gezond verstand en den goeden smaak, de werken der dichters vergelijkt

---

[1]) ald. 1785. I. 232. [2]) ald. 1785. I. 405. [3]) Van Vloten 104. [4]) P. Sp. 9.
[5]) P. Sp. 9. De Recensent. 17—27. Deze bijdrage is van A. Uijttenhooven en niet van Bellamy, zooals Dr. Dyserinck beweert. (Ter nagedachtenis van J. Bellamy, pag 23).

met het groote origineel — de natuur. Losheid, waarheid en natuur, verklaart hij in zijn brief aan Kleyn [1]) hij had ze reeds lang gevoeld, eer hij ze voor de eerste maal in een dichtstuk gezien had. Tot dien tijd toe had hij ook aan de onnatuur geofferd; in plaats van wezenlijke gedachten schaarde hij alle Goden en Godinnen, Nymphen en Najaden, in rijmende gelederen en vergat niet ,,Phebus, als hoofd van dit corps, het heerlijkste te doen uitkomen. Maar dikwijls had hij in het geval verkeerd van een man, die twijfelingen tegen de leer zijner kerk heeft opgevat, die er geduurig over denkt, doch geen moeds genoeg heeft, om zijne Kerk te verlaaten, en eene betere leer te omhelzen." [2]) Eindelijk echter was de openbaring gekomen en hij wist nu, dat een dichter ,,het waare, eenvouwige gevoel der natuur in zijne gedichten m a g en m o e t uitdrukken." [3])

Natuurlijkheid, zich zelf zijn, oorspronkelijkheid, ziedaar eigenlijk Bellamy's geheele kunstleer. Reeds in den brief aan Van Alphen (1783) toornt hij tegen de dichters, ,,wier ziel besmet is met die sentimenteele ziekte, die de waarde der menschheid ontzenuwt — hersenschimmen voor wezenlijkheden aanziet — en geen ander voedsel heeft dan traantjes, waarin de maan heure bleeke stralen schiet. Dit sentiment is geen gewrogt der Natuur, het is sentiment der verbeelding."

En een half jaar later schrijft hij, niet minder beslist: ,,sedert eenigen tijd hebben de Musae van sommige Dichters een soort van zenuwziekte gehad, die door het overmaatig gebruik van bedorven uitlandsche — meest hoogduitsche spijzen veröorzaakt is: men hadt de kragt niet, om de Natuur te schilderen in haar grootheid en zagtheid; toen teekende men haar in een kleinagtige manier; haar grootheid werd bombario, en haar zagtheid werd kinderagtigheid. Men zag geheele zwermen van vaerzenmakende wezens, zich verënigen, om een enkel traantje, sentimenteel, te bezingen. Zij schaarden zich rondöm het traantje — ieder ontdekte nieuwe schoonheden in het zelve; de verzwakte zenuwen

[1]) Voor de Gezangen X [2]) ald. IX [3]) ald. XI.

kreegen een spanning — en — het traantje werd — een Ode! Deze soort van Oden noemt men het voedzel der gevoelige zielen; schoon zij voor eene waarlijk gevoelige ziel het zelfde zijn, dat de zoete, kinderlijke lekkernij, voor een gezonde maag, is. Met andere woorden: zij verwekken walg." [1])

Strenger vonnis over de onnatuur van de sentimenteele poëzie is zeker in die dagen niet uitgesproken.

En niet minder scherp — maar juist — is het oordeel over de bekrompenheid van ,,de gansche maatschappij der orthodoxe redenrijkers." ,,Deze maatschappij," zegt Bellamy, [2]) ,,heeft eenen hof in eigendom; hier heeft de broederschap haar verblijf: — buiten dezen hof komt niemant; de hof zelf is omringd met digte heggen, zoo dat men buiten denzelven niets kan zien: — hier wandelen de broeders, op de reeds duizendmaalen betreeden paadjes: — zij ontmoeten elkander geduurig op den zelfden weg: — dezelfde bloemen, die den hof versierden in het begin, zijn nog de geliefkoosde bloemen der broeders: — wee! den oproerigen, die van eene verbeterende verändering durft spreeken! — Maar, wee! — driemaal wee! hem, die het wagen durft, om door de heggen te dringen — en de waare, ongetooide Natuur, buiten den hof, schoon te vinden! de broeders zullen hem verägten — en de opening in de hegge, met siddering, voorbij wandelen!"

Sleur, conventie en vooroordeel heerschen ,,in het vreedzaame gebied der Dichtkunst; daarom behoort er moed toe, om ,,waarlijk dichter te zijn". De ,,kunstrichters" hebben een grenslijn getrokken; daar buiten te gaan is niemand geoorloofd. Maar het is een lijn ,,slechts in stuivend zand getrokken." Den jongen dichter kan het niet te dikwijls gezegd worden: wees oorspronkelijk! ,,Beschouw de Natuur en schilder haar in die m a n i e r en met die kragten, die de uwe zijn!" Als gij het groote, het schoone der schepping g e v o e l t, als gij de Godheid ziet wandelen in de schaduw der geheiligde bosschen, als gij, in ieder avondwindje,

[1]) Poet. Sp. 1. vg. [2]) Poet. Spect. I. 24.

den adem der Godheid gevoelt, en, in het vrolijke gelaat des hemels, den vriendelijken aanblik van den Vader der schepping ziet, tracht dan uwe gewaarwordingen, in een' stroom van zuiver harmonische woorden, uit uw hart, in het hart uwer medemenschen te doen overvloeijen! [1]) Kunt gij dat doen in rijmende vaerzen, welaan! laat dan uw vaerzen rijmen! maar offer nooit een edele gedagte, aan een klinkende beuzeling op!

Dan zal mogelijk de ,,in rijm getooyde onkunde, met een' verägtenden blik" op u neerzien en u ketter schelden; maar de dichter mag zich niet schikken naar de vooroordeelen der menschen; als de smaak bedorven is, heeft hij het recht, als een vrij — een scheppend vernuft, de ,,dwaasheid zijner natie te doen zwijgen."

Het is een lust, Bellamy in de Inleiding van den Poëtischen Spectator zoo om zich heen te zien slaan, evenzeer kastijdend oude bekrompenheid als nieuwe dwaasheid.

En zooals de leer is, zoo is ook de toepassing.

Bellamy heeft in den Poëtischen Spectator verschillende dichtbundels beoordeeld. Algemeenheden als in de Letteroefeningen vindt men in zijn beoordeelingen nergens; steeds geeft hij zijn persoonlijke meening zonder eenige terughouding; hij spaart niemand; zijn oordeel is meestal een vonnis; maar het vonnis is altijd breed gemotiveerd, en des rechters onpartijdigheid is boven elken twijfel verheven. Dat zijn twee verdiensten, waarvan de laatste — de negatieve — een voorbijgaande, de eerste echter aan den Spectator een blijvende waarde geeft. Onder de critische geschriften van de achttiende eeuw neemt hij een eenige plaats in. Volgens den titel werd hij ,,uitgegeeven door eenige vaderlandlievende vrienden"; in werkelijkheid zijn echter bijna alle artikelen — de beoordeelingen alle op een na — door Bellamy geschreven en de verdienste van de uitgaaf komt dan ook haast uitsluitend hèm toe. Van de tijdgenooten waren er maar weinige, welke die verdienste waardeerden; Van Alphen had enkele jaren

---

[1]) Poet. Spect. I. 11.

vroeger ervaren, hoe gevaarlijk het was iets ten nadeele te zeggen van de Nederlandsche dichters en Bellamy's oordeel was niet minder streng.

Van een bundeltje van M. Nieuwenhuyzen heet het, dat ,,de tranen in deze verzameling niet gespaard zijn." [1]); de dichter doet soms als een leerling ,,die groot moet schilderen — doch die veel schildert." [2]) En hij is de eenige niet. Vele van onze dichters hebben ,,verkeerde denkbeelden van het stoute, het sterke, van het groote en verhevene.[3]) En daardoor vervallen zij in het holle en bombastische. ,,Het waare groote en verhevene, bestaat in de grootheid der gedagten! De maat, het rijm, de klank der woorden, dit alles moge zich vereënigen, om een alledaagsche gedagte een zeker voorkomen van sterkte, van grootheid, te geven; bij een tweede — en zeker, bij een derde lezing, kent men hare regte waarde reeds." [4]) ,,Onnatuurlijke, gezogte voorstellen, schijnen nog vrij algemeen tot het charakter onzer vaderlandsche poëzij te behooren." [5])

Van een door Kunstliefde met goud bekroond prijsvers, de opwekking van Lazarus, zegt de Spectator, dat een plan in het gedicht ontbreekt; ,,in de negen eerste coupletten vindt men niets dan uitroepingen en uitnoodigingen om het wonderwerk bijtewonen. Het geval zelf heeft de dichter, in twee coupletten, zoo verward, als maar mogelijk is, vertelt." [6]) Het geheele prijsvers maakt dan ook op den criticus den indruk van een ,,schilderijtje van twee duimen groot, in een zwaare, vergulden, lijst, van drie voeten in het vierkant geplaatst," zooals de Hollandsche schilders wel eens deden; er is maar een klein onderscheid: het miniatuurschilderijtje in de groote lijst bleek wel eens een meesterstukje, en dat ,,is met dit dichtstuk zoo zeer het geval niet." [7]) Nu eischt de Spectator niet, een geschiedenis, zoo algemeen bekend als die van Lazarus, ,,omstandig, tot de minste geringheid te vertellen;"

---

[1]) P. Spect. 36. [2]) P. Sp. 42. [3]) P. Sp. (II) 106. [4]) ald. [5]) ald. 111.
[6]) P. Sp. (II) 120. [7]) P. Sp. (II) 122.

de zaak was hier, merkt hij terecht op, ,,om de opwekking van Lazarus, als dichter te behandelen; dat is: Het geval, door m o g e l ij k e bijomstandigheden, zoo belangrijk maken en zoo duidelijk en kragtig schilderen, dat de ziel des lezers geheel ingenomen, en onder de belanghebbende personen gevoerd worde." Nu lijkt het gedicht meer een lofzang aan Jezus bij de opwekking van Lazarus dan de opwekking van Lazarus zelf. En alweer terecht zegt de Spectator: ,,indien het geval naar eisch behandeld ware, dan zou het hart des lezers meer van Jesus majesteit gevoelt hebben, dan tien coupletten, met opeengestapelde uitroepingen, hem immer kunnen doen gevoelen."

Een ander vers over hetzelfde onderwerp, dat slechts een accessit had verworven, vindt de Spectator veel beter van bouw, maar het heeft weer andere gebreken. De klacht b. v. van de twee vrouwen bij het graf van Lazarus is psychologisch onwaar. ,,Is dit de taal der droefheid? is dit natuur? vraagt hij verontwaardigd. En hij plaatst er ter vergelijking en tot des dichters beschaming den eenvoudigen tekst uit Joh. XI:21, 22 naast. [1])

Grooten nadruk legt Bellamy ook op wat hij noemt ,,de wijsgeerige verkiezing der woorden, waardoor de denkbeelden met de meeste w a a r h e i d worden uitgedrukt." Herhaaldelijk[2]) wijst hij dan ook op verkeerd gebruikte woorden en op onjuiste beeldspraak. En die terechtwijzingen zijn altijd verdiend. Toch waren er ternauwernood vijf jaren verloopen, sinds Ds. Van Spaan hem zelf op dergelijke fouten had moeten wijzen. Bellamy's ontwikkeling te Utrecht was wèl merkwaardig snel geweest! Toen — een rijmelaar als zooveel anderen, met Zeeus tot ,,kunstpiloot"; nu — een zelfstandig criticus, die ook zonder het voorrecht, dat dertig jaren levens, en zonder de achtbaarheid, die het predikambt pleegt mee te brengen, als man van gezag — althans door sommigen werd erkend.[3])

---

1) P. Sp. (II) 128. 2) bv. P. Sp. 51, 110, 114, 115, 130, 132.
3) Bell. was min of meer officieel beoordeelaar voor het Edamsch Genootschap. (Mij Tot Nut v/h. Alg.), zie bladz. 48.

Bellamy's critieken hebben ook deze verdienste, dat zij geschreven zijn in proza, dat zich nu nog met genoegen laat lezen. Den eisch van losheid schijnt hij wel in de eerste plaats zich zelf gesteld te hebben. Bellamy heeft wat men in zijn tijd luim noemde ; niet zonder vrucht had hij Sterne gelezen. Met Sterne dweept hij, niet alleen omdat deze geestig is; Sterne ,,heeft sentiment voor het hart",[1]) wat heel iets anders is dan sentimenteel te zijn. Ook Bellamy is humoristisch: èn in den Spectator èn in zijn brieven. Als hij het tiende deel van de Proeven van Poetische Mengelstoffen gaat beoordeelen, door het Haagsche Genootschap uitgegeven, waarvan hij zelf eenige jaren lid was geweest, waarvoor hij bedankt bijna op hetzelfde oogenblik, dat hij de inleiding voor den Spectator schrijft, — vraagt hij: ,,Reeds tien boekdeelen! — en dat alles in poëzij!" om leuk te laten volgen: ,, in poëzij juist wel alles niet — maar ten minste alles in vaerzen en op rijm!" [2])

Als hij een loopje neemt met de manie voor de ode, die in zijn tijd heerschte, zegt hij: ,,'t schijnt zeer gemeen te worden, om het woord ode als een opschrift te gebruiken; doch ieder een weet, dat het weinig kosten en moeite vereischt, om, voor een kleene bierkroeg, een groot uithangbord te plaatsen, met deze woorden: het groote, nieuwe, Heeren-logement. Men behoeft niet eens de deur in te gaan, om te zien, dat het logement zich niet verder uitstrekt dan het uithangbord." [3])

Van een gedicht in den trant van de straksgenoemde Opwekking van Lazarus beweert hij ondeugend: ,,'t Paneel was breed genoeg — maar de Schilder!"...[4]) een opmerking, die Huet aardig genoeg vond om er zijn voordeel mee te doen.

Ook in de brieven, uitgegevene en niet-uitgegevene, en in zijn gedichten zijn de voorbeelden van zijn losse, luimige wijze van schrijven voor het grijpen. [5]) Meestal is zijn scherts onschuldig, soms uitgelaten; zelden is hij persoonlijk. ,,Hebt gij de Zeetriumf

---

[1]) Brief aan Van Alphen. [2]) P. Sp. (II) 122. [3]) P. Sp. (II) 132. [4]) ald.
[5]) Vgl. Van Vloten 36, 44, 52, 58, 62, 67, 68, 69, 72, 73, 87, 89, 90, 91, 93, 113, 115, 125, 131—133, 136, 137, Tijdschr. XV, 245 vg. Gedichten (1826) blz. 207, 209, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217.

